

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
V kadencja
Prezes Rady Ministrów
DSP-44060-44(2)/06

Druk nr 864
Warszawa, 31 lipca 2006 r.

Pan
Marek Jurek
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument

**- Informacja Rządu Rzeczypospolitej
Polskiej o działaniach podejmowanych
w 2005 roku na rzecz realizacji
postanowień uchwały Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej z dnia
1 sierpnia 1997 r. „Karta Praw Osób
Niepełnosprawnych”.**

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Pracy i
Polityki Społecznej do reprezentowania Rządu w tej sprawie w toku prac
parlamentarnych.

(-) Jarosław Kaczyński

INFORMACJA

Rządu Rzeczypospolitej Polskiej

o działaniach podejmowanych w 2005 roku

na rzecz realizacji postanowień

uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

z dnia 1 sierpnia 1997 r.

„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”

Warszawa, 2006 r.

SPIS TREŚCI

<u>Wstęp</u>	2
<u>1. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny</u>	20
<u>2. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną</u>	24
<u>3. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej</u>	27
<u>4. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych</u>	35
<u>5. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych</u>	39
<u>6. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym</u>	47
<u>7. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych</u>	54
<u>8. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszystkich aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych</u>	58
<u>9. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb</u>	60
<u>Załącznik Nr 1</u>	64
<u>Załącznik Nr 2</u>	65
<u>Załącznik Nr 3</u>	68
<u>Załącznik Nr 4</u>	70

Wstęp

Prawa osób niepełnosprawnych gwarantowane są w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483). Zapewnia ona prawo do niedyskryminacji stanowiąc, że nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny (art. 32 ust. 2.). Ustawa zasadnicza nakłada też na władze publiczne obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej osobom niepełnosprawnym, (art. 68), a także obowiązek pomocy tym osobom w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej (art. 69).

Karta Praw Osób Niepełnosprawnych jest jednym z podstawowych dokumentów dotyczących osób niepełnosprawnych w Polsce. Została przyjęta przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 sierpnia 1997 roku¹. Dokument ten jest uchwałą Sejmu RP, co oznacza, że nie gwarantuje konkretnych uprawnień, można jednak oficjalnie powoływać się na niego, jako na akt uchwalony przez Sejm i wyrażający jego wolę.

Karta uznaje, że osoby niepełnosprawne mają prawo do „niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji”. Dokument zawiera ponadto katalog dziesięciu praw, wskazując tym samym obszary kluczowe dla polityki równych praw dla osób niepełnosprawnych. Obszary te wymagają szczególnej uwagi, aktywnego wsparcia zapobiegającego dyskryminacji oraz ciągłego monitorowania.

Co roku, zgodnie z dyspozycją zawartą w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych Rząd przygotowuje informację o podjętych inicjatywach w celu urzeczywistnienia praw osób niepełnosprawnych. Niniejsze opracowanie zawiera aktualne dane społeczno-demograficzne na temat zjawiska niepełnosprawności w Polsce oraz przedstawia szczegółowe działania, zrealizowane w 2005 roku przez Rząd i władze samorządowe na rzecz osób niepełnosprawnych.

Podstawę dla *Informacji* stanowił m.in. materiał zebrany w drodze dwumodułowego badania kwestionariuszowego. Biuro Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych przygotowało dwa wzory ankiet, węższy – na temat dostępności oraz zatrudnienia osób niepełnosprawnych w badanych podmiotach, który rozesłano do starostw powiatowych i urzędów miast (w przypadku miast na prawach powiatu) – łącznie 379 powiatów oraz szerszy – obejmujący dodatkowo kwestie działań podejmowanych przez różne resorty w ramach realizacji praw wskazanych w Karcie. Druga ankieta została przekazana do wszystkich ministerstw i wybranych urzędów centralnych² (łącznie do 29 podmiotów).

Taki sposób zbierania danych zainicjowano w roku ubiegłym w celu usystematyzowania procesu przekazywania informacji. Większość pytań zawartych w ankiecie odnosiła się do działań zainicjowanych i realizowanych w roku 2005. Już w roku poprzednim zwrócono uwagę na wynikające z tego ograniczenia dla szerszej interpretacji danych w kontekście problemu dostępności badanych podmiotów dla osób niepełnosprawnych. Budowa rzetelnego i wszechstronnego narzędzia, które pozwoli w sposób obiektywny i porównywalny zbadać poziom dostosowania administracji rządowej i samorządowej do specyficznych potrzeb osób niepełnosprawnych w interesującym nas zakresie wymaga czasu i szeroko zakrojonych konsultacji. Nie mniej jednak, przeprowadzone badanie ankietowe stanowi nie tylko podstawę niniejszego raportu, ale również etap wstępny dla stworzenia wnikliwszego narzędzia badawczego.

¹ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 1 sierpnia 1997 roku - Karta Praw Osób Niepełnosprawnych, Monitor Polski z 1997, Nr 50, poz. 475.

² Lista ankietowanych instytucji znajduje się w Załączniku nr 1.

Dane statystyczne

W świetle wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego przez Główny Urząd Statystyczny w 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych w Polsce wynosiła w momencie badania 5.457 tys. osób, przy czym prawne potwierdzenie niepełnosprawności posiadało 4.450 tys. osób, w tym 4.326 w wieku 15 lat i więcej. Ta ostatnia liczebność okazała się zbliżona do liczebności otrzymanej z badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) zrealizowanego w II kw. 2002 r. (4.332 tys. osób).

Struktura populacji osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności nie zmieniła się istotnie w ostatnich latach. W 2005 r. 22,5% osób niepełnosprawnych w tym wieku miało orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności (lub orzeczenie równoważne)³. 36% tych osób posiadało orzeczenie o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności (lub równoważne)⁴, a 41,5% - orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności (lub równoważne)⁵.

Zróżnicowanie według stopnia niepełnosprawności widoczne jest w przypadku porównania struktury osób niepełnosprawnych według płci (wśród kobiet większy jest udział osób o znacznej niepełnosprawności) oraz według miejsca zamieszkania (wśród mieszkańców wsi wyraźnie więcej jest osób posiadających lekki stopień niepełnosprawności).

Osoby niepełnosprawne cechują się wyraźnie słabszym wykształceniem niż osoby sprawne. W 2005 r. aż 70,8% osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej nie miało wykształcenia średniego, podczas gdy takiego wykształcenia nie miało 51,5% wśród osób sprawnych. Jedynie 5,2% osób niepełnosprawnych w tym wieku miało wykształcenie wyższe, gdy wśród osób sprawnych odsetek ten wynosił 14,3%.

Wykres 1 i 2 obrazują strukturę osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy i odpowiednio udział osób pozostających w rejestracji urzędu pracy powyżej 12 miesięcy, według poziomu wykształcenia.

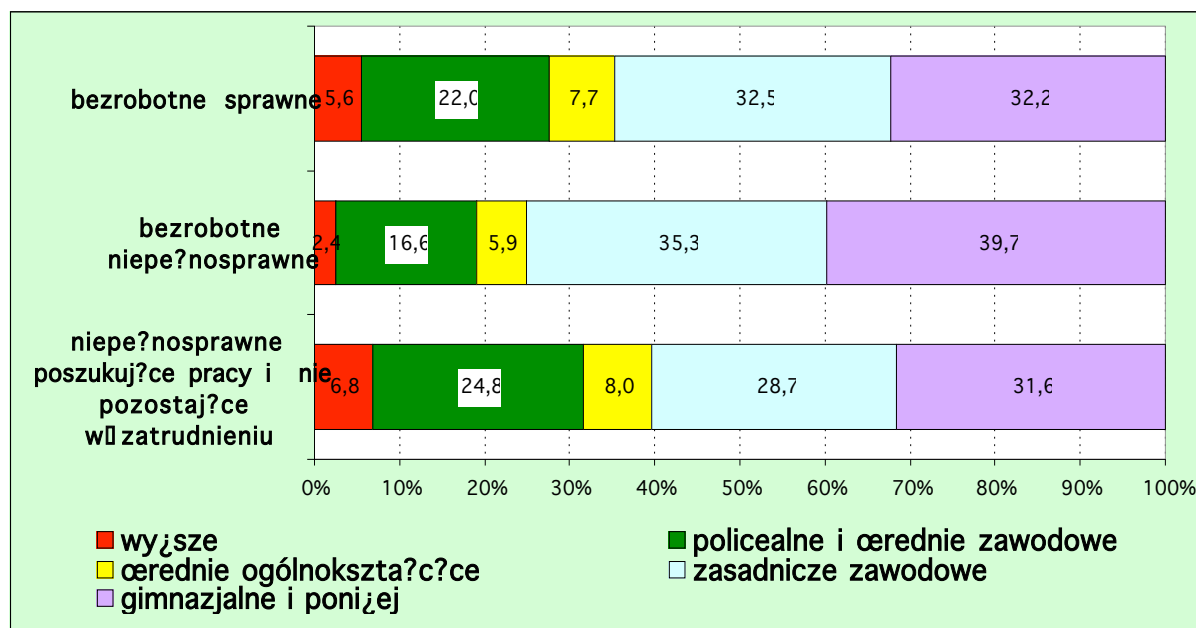
Inne dane dotyczące osób niepełnosprawnych w formie tabelarycznej zawiera Załącznik Nr 2 niniejszej *Informacji*.

³ I grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy oraz do samodzielnej egzystencji lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym w połączeniu z uprawnieniem do zasiłku.

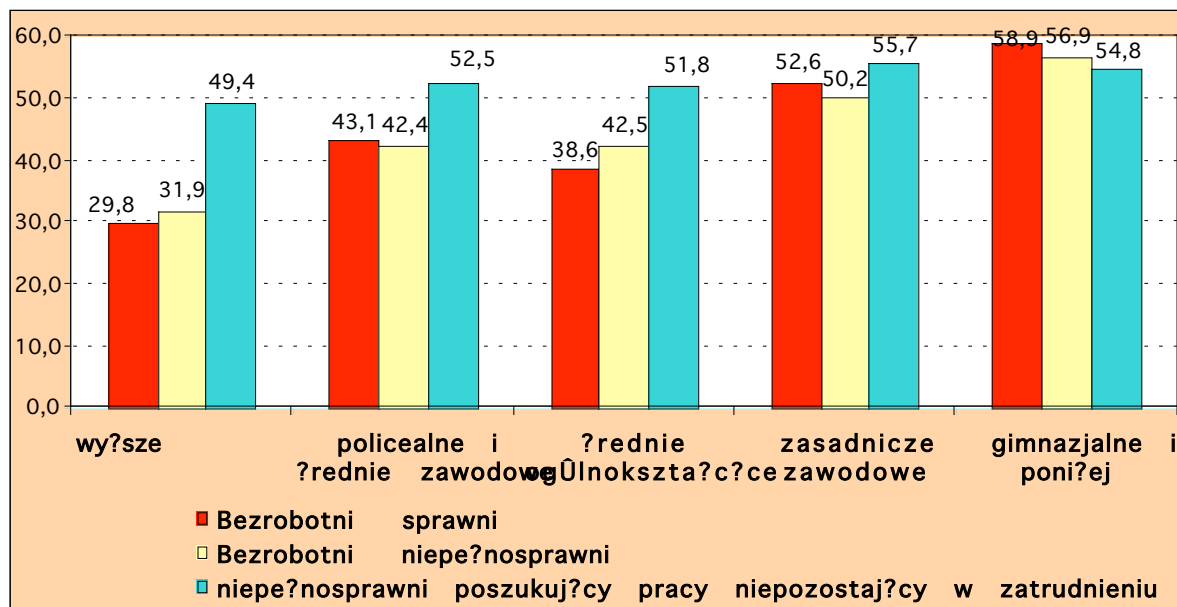
⁴ II grupa inwalidztwa lub całkowita niezdolność do pracy.

⁵ III grupa inwalidztwa lub częściowa niezdolność do pracy lub orzeczenie o niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym bez uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego.

Wykres 1. Struktura osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy według poziomu wykształcenia według stanu z końca grudnia 2005 r. (MPiPS-01 i MPiPS-07 - sprawozdawczość urzędów pracy)

Wykres 2. Udział osób pozostających w rejestracji urzędu pracy powyżej 12 miesięcy według poziomu wykształcenia, według stanu z końca grudnia 2005 r., w % (MPiPS-01 i MPiPS-07 -sprawozdawczość urzędów pracy)

Dostępność ministerstw i urzędów centralnych

Szczegółowe dane przekazane przez resorty posłużyły do opracowania przedstawionych w dalszej części raportu informacji odnoszących się do poszczególnych praw. W tym miejscu natomiast zaprezentowana zostanie zbiorowa analiza wyników badania. Zanim to zostanie uczynione, trzeba jednak nadmienić, że niektóre z badanych instytucji zwróciły uwagę na problemy sprawozdawcze wynikające ze zmian organizacyjnych, które nastąpiły w roku 2005 – podziały ministerstw, wyłanianie się nowych komórek itp.. Spowodowały one, po pierwsze trudności związane z nowym podziałem kompetencji i przejmowaniem przez nowopowstałe podmioty odpowiedzialności za realizację niektórych zadań, a po drugie związane były często z nowymi warunkami lokalowymi. Biorąc to pod uwagę, a także niewielkie zmiany w kwestionariuszu⁶ należy rozważnie porównywać dane zebrane za rok 2004 i 2005.

Pierwsza część ankiety dotyczyła kwestii dostępności Ministerstw i Urzędów, a dokładniej działań podjętych w roku 2005 w celu jej polepszenia. Uwzględniono tu trzy obszary: środowisko fizyczne, informacja i obsługa klienta. W przypadku pierwszego obszaru pytano wyłącznie o budynki zajmowane przez Ministerstwo/ Urząd oraz ich otoczenie, natomiast w przypadku dwóch pozostałych obszarów uwzględniono, że podjęte przez Ministerstwo/ Urząd działania mogą po części dotyczyć również jednostek podległych.

Tak, jak i w poprzednim roku, zdecydowanie najwięcej uczyniono w ramach likwidacji barier związanych ze środowiskiem fizycznym. Należy przypomnieć, że dostępne środowisko fizyczne rozumiane było jako „budynki zajmowane przez Ministerstwo/Urząd oraz ich otoczenie dostosowane do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności lub wyposażone w specjalne urządzenia ułatwiające osobom niepełnosprawnym bezpieczne, wygodne i swobodne poruszanie się i funkcjonowanie w budynku i jego otoczeniu”.

Tabela 1. Poprawa dostępności środowiska fizycznego w ministerstwach i urzędach

Czy w danym roku Ministerstwo/Urząd podjęło działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi (dotyczy 29 podmiotów w 2005 r.)	Tak		Nie		Brak Danych/ Inne	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
	dla osób z niepełnosprawnością ruchową	11	8	15	18	1
dla osób z niepełnosprawnością wzroku	1	1	26	26	0	2
dla osób z niepełnosprawnością słuchu	1	0	26	27	0	2
dla osób z upośledzeniem umysłowym	0	0	27	27	0	2

W porównaniu z rokiem poprzednim mniej instytucji podjęło inicjatywy zmierzające do poprawy sytuacji w tym obszarze. Może to świadczyć nie tyle o mniejszym zainteresowaniu badanych podmiotów likwidacją barier, co raczej o zaspokojeniu pewnego podstawowego poziomu potrzeb w tym zakresie. Jak często zaznaczano w ankietach, w poprzednich latach zatroszczono się już o wyznaczenie miejsc parkingowych, budowę podjazdów, dostosowanie toalet, czy montaż poręczy przy schodach. Trzeba jednak pamiętać, że taki zakres udogodnień jest daleki od wystarczającego. Na dalszym etapie konieczne jest przede wszystkim zwrócenie uwagi na potrzeby osób z innymi rodzajami niepełnosprawności niż niepełnosprawność narządów ruchu oraz poszerzenie obszaru dostępności – tak by poruszanie się po instytucji nie sprawiało problemu ani osobie niepełnosprawnej będącej klientem/ gościem, ani osobie niepełnosprawnej będącej pracownikiem danej instytucji.

⁶ Zrezygnowano z pytań o komórkę (lub stanowisko) odpowiedzialną za działania dotyczące osób niepełnosprawnych, o realizację programów współfinansowanych z funduszy Unii Europejskiej oraz zmieniono formę pytania na temat zatrudnienia.

Niemal wszystkie opisane działania nakierowane były na osoby z niepełnosprawnością ruchową. W pięciu przypadkach wskazano, że w 2005 w budynkach zapewniono udogodnienia związane z komunikacją pionową: instalacja platformy przyschodowej, barierki podciągowych, zakup transportera schodowego, budowa pochylni. Trzy instytucje zaznaczyły, że utworzyły lub oznakowały miejsca parkingowe dla osób niepełnosprawnych, tyle samo podmiotów dostosowało toalety. Ponadto, w jednym przypadku obniżono krawężniki przy przejściach dla pieszych znajdujących się w pobliżu budynków zajmowanych przez instytucję.

Tylko w jednej ankiecie wskazano, że podjęte działania nakierowane były na podniesienie poziomu dostępności budynku dla osób z innym rodzajem niepełnosprawności. Działania te dotyczyły bezpieczeństwa osób z niepełnosprawnością wzroku: zainstalowano dźwiękowy system ostrzegawczy oparty o sygnały tonowe i komunikaty głosowe, który wykorzystywany jest w sytuacjach zagrożenia do szybkiego i uporządkowanego zmobilizowania osób znajdujących się na zagrożonych obszarach.

Dodatkowo, zgodnie z deklaracjami zawartymi w ankietach, w roku 2005 pięć instytucji rozpoczęło starania lub przygotowało plany w zakresie dostosowania środowiska fizycznego. Plany te dotyczyły osób z niepełnosprawnością ruchu (podjazd, miejsca parkingowe, winda), osób z niepełnosprawnością wzroku (dźwiękowy system ostrzegawczy) oraz osób niepełnosprawnych intelektualnie (system orientacji oparty o piktogramy lub znaki graficzne).

Kolejnym obszarem zainteresowania była dostępność informacji, czyli „taki proces informowania społeczeństwa o roli, zadaniach oraz wynikach prac Ministerstwa/Urzędu, który uwzględnia specyficzne potrzeby komunikacyjne i poznawcze osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności”. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że sześć z 29 badanych podmiotów podjęło w 2005 roku działania w rzeczywisty sposób poprawiające dostępność informacji. Tak jak i w roku ubiegłym pominięto w analizie deklaracje głoszące, że działalność informacyjna prowadzona przez instytucję jest dostępna dla wszystkich lub – jak w przypadku obszaru „dostępna obsługa klienta” – że „zawsze w razie potrzeby wyznaczony pracownik danego Departamentu może zaoferować pomoc danej osobie (niezależnie od rodzaju niepełnosprawności) w załatwieniu sprawy w Urzędzie”. Wskazywały one raczej na brak zrozumienia dla specyficznych potrzeb determinowanych właśnie przez rodzaj niepełnosprawności, niż były adekwatną reakcją na te potrzeby.

Cztery instytucje udostępniły strony internetowe, których struktura umożliwia korzystanie z nich osobom niewidomym lub niedowidzącym. Przy czym jeden z urzędów zapewnił o pełnej zgodności stron internetowych urzędu z międzynarodowymi wytycznymi na temat dostępności publicznych stron internetowych (m.in. W3C-WAI Web Content Accessibility Guidelines), a inny poinformował o rozpoczęciu prac projektowych nad serwisem zgodnym z tymi zaleceniami. W jednym z urzędów funkcjonowała infolinia, która stanowiła udogodnienie zarówno dla osób z niepełnosprawnością ruchu, jak i z niepełnosprawnością wzroku, a dwie inne instytucje rozprowadzały ulotki informacyjne. Ponadto, dwa z badanych podmiotów na swoich stronach internetowych uwzględniły tematykę związaną z niepełnosprawnością poświęcając jej odrębny dział.

Wydaje się, że w omówionym właśnie obszarze można zauważyć pewien postęp – kolejne instytucje umożliwiają osobom z niepełnosprawnością wzroku korzystanie z informacji publikowanych na stronach internetowych. Jak wskazali sami ankietowani związane jest to z istnieniem międzynarodowych standardów dotyczących dostępności technologii informacyjnych i komunikacyjnych, które z pewnością stanowią dobry punkt odniesienia i zasób praktycznych wskazówek. Nie umniejszając tej zasługi, zwrócić trzeba jednak uwagę na nieliczne działania w sferze innej niż komunikacja elektroniczna, które to działania biorąc pod uwagę słabo rozpowszechniony w Polsce Internet (według badań GUS

w 2005 roku 30% gospodarstw domowych miało dostęp do Internetu⁷⁾ powinny być w chwili obecnej priorytetowe. Dlatego, tak jak wskazywano już w poprzednim raporcie, konieczne jest podjęcie dynamicznych działań w celu zbudowania nowych lub rozpowszechnienia już istniejących standardów i narzędzi polepszających dostępność. Niezbędne jest również oddziaływanie na świadomość osób decydujących o polityce informacyjnej instytucji. Muszą one zdawać sobie sprawę, że podejmowanie działań rutynowych jest daleko niewystarczające. Niektóre rodzaje niepełnosprawności utrudniają, a czasem nawet uniemożliwiają korzystanie z informacji w standardowej formie i nawet szeroko rozumiana życzliwość i otwartość pracowników nie jest w stanie przełamać bariery komunikacyjnej. Przekazanie informacji osobom z sensoryczną i intelektualną niepełnosprawnością wymaga użycia alternatywnych form komunikowania się. Jak pokazuje przykład Internetu, dostarczenie instytucjom gotowych narzędzi, czy zbioru zaleceń wydaje się skuteczną drogą do poprawy dostępności informacji.

Przechodząc do trzeciego z obszarów zainteresowania, czyli dostępnej obsługi klienta, która rozumiana była jako „taki proces bezpośredniego kontaktu z klientem oraz udostępnianie mu takich produktów i usług, które uwzględniają lub są specjalnie dostosowane do specyficznych potrzeb motorycznych, komunikacyjnych i poznawczych osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności”, należy przypomnieć, że około 1/3 ankietowanych instytucji podjęła w 2005 roku inicjatywy, które ułatwią osobom niepełnosprawnym dostęp do zajmowanych przez ministerstwa lub urzędy budynków. Ponadto, siedem instytucji wskazało, że również w placówkach podległych dokonywano likwidacji barier architektonicznych. Działania te miały na pewno pozytywny wpływ na jakość obsługi klienta niepełnosprawnego. Oprócz tych zmian w pięciu ankietach wymieniono inne działania, które miały poprawić dostępność w obszarze obsługi klienta. W jednym z urzędów udostępniono na stronach internetowych wersje elektroniczne wniosków i formularzy, a w jednym z ministerstw zreorganizowano proces obsługi klienta w celu uczynienia go bardziej dostępnym dla osób niepełnosprawnych. Pozostałe działania realizowane były w jednostkach podległych i były to m.in.: uruchomienie stanowisk specjalnie przystosowanych do obsługi osób niepełnosprawnych, obsługa klienta w domu lub za pośrednictwem Internetu, przygotowywanie odpowiedzi pisemnych przez zastosowanie większej czcionki. Ponadto, w jednej z ankiet wskazano, że na następny rok zaplanowano wprowadzenie elektronicznego systemu obsługi klienta oraz przewidziano szkolenia z języka migowego dla pracowników.

Tylko trzy instytucje – a dokładnie jednostki podległe badanym instytucjom – podjęły działania w celu lepszego rozpoznania potrzeb osób niepełnosprawnych i możliwości ich zaspokojenia w omówionym powyżej zakresie. Prowadziły one działania monitorujące i sprawozdawcze na temat stanu przystosowania obiektów i usług oraz zgłaszanych potrzeb w tym obszarze. Na podstawie zebranych informacji planowane są działania na kolejne lata.

W części pierwszej ankiety zapytano również o zatrudnienie. Jak widać w Tabeli 2 średni poziom zatrudnienia osób niepełnosprawnych w badanych ministerstwach i urzędach jest dużo niższy niż 3% poziom wyznaczony na rok 2005 dla państwowych jednostek organizacyjnych będących jednostkami budżetowymi w *ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.)*⁸⁾. Wskaźnik ten w porównaniu z rokiem poprzednim nieznacznie zmalał, ale różnica jest niewielka i można przypuszczać, że jest ona przede wszystkim efektem wspomnianych wcześniej zmian reorganizacyjnych. Ponad dwukrotnie wzrósł natomiast wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w jednostkach podległych. Należy jednak przypomnieć, że w raporcie za rok poprzedni zaznaczono, iż dane zebrane z jednostek

⁷⁾ GUS, *Wykorzystanie technologii informacyjno-telekomunikacyjnych w 2005 r.*

⁸⁾ Najbliżej osiągnięcia 3% wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych były: Urząd Służby Cywilnej (2,73%) oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej (2,03%).

podległych należało traktować orientacyjnie, gdyż tylko 3/5 badanych podmiotów przekazało cząstkowe informacje na ten temat. Pełniejsze dane uzyskano natomiast za rok 2005 i wydaje się, że właśnie one powinny być punktem odniesienia.

W obliczu uzyskanych rezultatów mało realne wydaje się osiągnięcie w kolejnych latach coraz wyższego poziomu wskaźnika zatrudnienia, który docelowo ma wynosić 6% w roku 2008, bez podjęcia intensywnych działań stymulujących zatrudnienie osób niepełnosprawnych w badanych instytucjach.

Tabela 2. Procent zatrudnionych osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie zatrudnionych według miejsca zatrudnienia

rok	wskaźnik przewidziany w ustawie	rodzaj jednostki	osoby	w przeliczeniu na pełny wymiar czasu
2004	2%	Ministerstwo/ Urząd	0,82 %	0,72 %
		Jednostki podległe	0,87 %	0,81 %
2005	3%	Ministerstwo/ Urząd	0,66 %	0,61 %
		Jednostki podległe	1,49 %	1,40%

Tabela 3. Zatrudnione osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności

		stopień niepełnosprawności			
		znaczny	umiarkowany	lekki	
rok 2004	Ministerstwo/ Urząd	osoby	10,8%	52,7%	36,6%
		w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	10,6%	52,9%	36,4%
	Jednostki podległe	osoby	3,3%	34,1%	62,6%
		w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	3,6%	34,7%	61,7%
Niepełnosprawni pracownicy najemni w Polsce według stopnia niepełnosprawności (2004 średniorocznie; Źródło danych: BAEL GUS)		4,9%	31,6%	63,5%	
rok 2005	Ministerstwo/ Urząd	osoby	10,2%	51,9%	38,0%
		w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	9,7%	53,4%	36,9%
	Jednostki podległe	osoby	3,1%	39,1%	57,8%
		w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	3,1%	39,6%	57,3%
Niepełnosprawni pracownicy najemni w Polsce według stopnia niepełnosprawności (2005 średniorocznie; Źródło danych: BAEL GUS)		4,1%	31,4%	64,7%	

Jeśli chodzi o strukturę zatrudnienia ze względu na stopień niepełnosprawności, to zachowała się specyfika zaobserwowana w poprzednim roku. O ile w placówkach podległych rozkład ten był zbliżony do rozkładu w grupie populacji pracujących osób niepełnosprawnych, a nawet można powiedzieć o wzmocnionej tendencji do częstszego zatrudniania osób z umiarkowanym lub lekkim stopniem niepełnosprawności, to w przypadku ministerstw i urzędów sytuacja ta wygląda zupełnie inaczej. Najwięcej, bo ponad połowę zatrudnionych stanowiły tu osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, natomiast reszta w stosunku 4:1 przypadła osobom z lekkim i znacznym stopniem niepełnosprawności. Podsumowując, dla struktury zatrudnienia w ministerstwach i urzędach według stopnia niepełnosprawności charakterystyczny jest dominujący udział osób z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności oraz relatywnie wysoki udział osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

Druga część ankiety odnosiła się do zadań statutowych ministerstw i urzędów. Pytano, czy realizowane w ramach ich właściwości działania odnoszące się do ogółu obywateli są tak zaprojektowane, by eliminować lub minimalizować potencjalne trudności osób niepełnosprawnych w czerpaniu korzyści z tych działań. Odpowiedzi na to pytanie miały m.in. pokazać na ile administracja rządowa wypełnia swoje zadania zgodnie z zasadą niedyskryminacji i tym samym przyczynia się do budowania społeczeństwa otwartego i zintegrowanego. Z punktu widzenia administracji proces budowania takiego społeczeństwa nie może być postrzegany wyłącznie przez pryzmat likwidacji barier architektonicznych lub sprowadzany do pomocy w indywidualnych i szczególnych przypadkach, ale winien być oparty na włączeniu polityki wobec osób niepełnosprawnych w całość zadań, za które odpowiedzialny jest cały rząd.

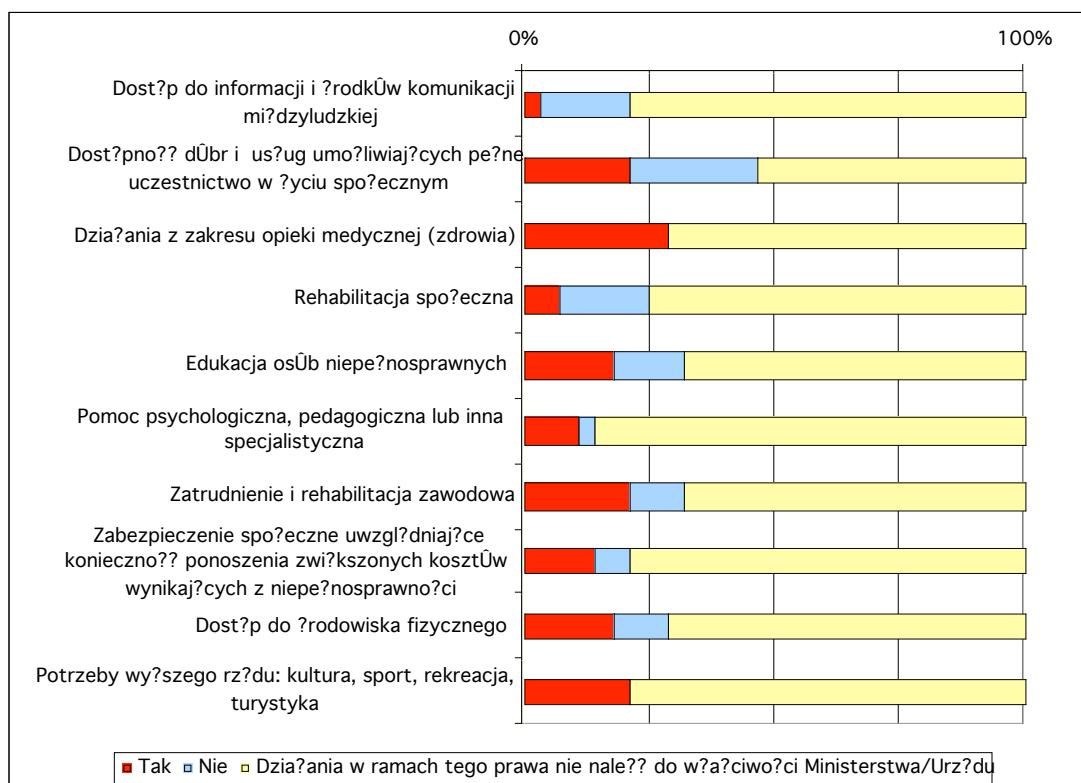
Pięć spośród badanych podmiotów zasygnalizowało, że niektóre z ich działań uwzględniały specyficzne problemy, na które mogą się natknąć osoby niepełnosprawne. We wszystkich tych przypadkach wskazano, że procedury realizacji określonych zadań obejmują kwestie związane z niepełnosprawnością, np.: wprowadzenie kryterium zgodności z polityką równych szans dla osób niepełnosprawnych, formularze kontroli uwzględniające problematykę dostępności dla osób niepełnosprawnych, wdrożenie standardów organizacji obsługi klienta zaadoptowanych do specyficznych potrzeb klientów niepełnosprawnych. Ponadto, siedem instytucji posiadało dane na temat liczby osób niepełnosprawnych będących beneficjentami działań realizowanych przez ministerstwo lub urząd w ramach swojej właściwości. W większości przypadków była to informacja o liczbie odbiorców świadczeń lub usług nadzorowanych przez dany resort.

Ostatnia część ankiety dotyczyła tych działań ministerstw i urzędów, które w sposób specyficzny odnosiły się do sytuacji osób niepełnosprawnych lub były do nich bezpośrednio skierowane. Wyróżnione w kwestionariuszu obszary działań wynikały z zapisów Karty Praw Osób Niepełnosprawnych, która określa prawa osób niepełnosprawnych będące przedmiotem szczególnej uwagi. Zostały one skonstruowane następująco:

- Dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej (*Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej*)
- Dostępność dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym (*Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym*)
- Działania z zakresu opieki medycznej (zdrowia) (*Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także do świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny*)
- Rehabilitacja społeczna (*Prawo do dostępu do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną*)
- Edukacja osób niepełnosprawnych (*Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej*)
- Pomoc psychologiczna, pedagogiczna lub inna specjalistyczna (*Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych*)
- Zatrudnienie i rehabilitacja zawodowa (*Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga - prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych*)

- Zabezpieczenie społeczne uwzględniające konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności (*Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienia tych kosztów w systemie podatkowym*)
- Dostęp do środowiska fizycznego (*Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do środowiska fizycznego, w tym: dostęp do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu*)
- Potrzeby wyższego rzędu: kultura, sport, rekreacja, turystyka (*Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb*)

Wykres 3. Czy w ramach właściwości Ministerstwa/ Urzędu w roku 2005 realizowane były działania/programy/ inicjatywy, których realizacja dotyczyła prawa osób niepełnosprawnych do:

Średnio około 1/4 badanych instytucji rozpoznawała dane prawo jako przynależne do zakresu swoich właściwości, ale tylko 3/5 z nich podejmowało działania ukierunkowane na urzeczywistnienie tego prawa. Najwięcej przedsięwzięć zostało zrealizowanych w ramach działań z zakresu opieki medycznej. Działania te dotyczyły: poradnictwa medycznego i rehabilitacji leczniczej, zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, leczenia uzdrowiskowego, opieki paliatywno-hospicyjnej, edukacji prozdrowotnej, diagnostyki i profilaktyki zdrowotnej oraz wsparcia prac badawczych w zakresie eliminacji lub ograniczenia przyczyn powodujących wypadki przy pracy i choroby zawodowe.

Nieco rzadziej badane podmioty podejmowały się realizacji zadań obejmujących zaspokajanie potrzeb wyższego rzędu, zatrudnienie, edukację oraz dostępność środowiska fizycznego. W ramach *Prawa do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb* zorganizowano i dofinansowywano imprezy oraz zajęcia cykliczne,

promowano działalność twórczą i sportową osób niepełnosprawnych oraz poszerzono ofertę usług dla osób niepełnosprawnych. W punkcie dotyczącym zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej wymieniono: działania kontrolne w zakładach zatrudniających osoby niepełnosprawne, wsparcie finansowe w postaci rent szkoleniowych w celu przekwalifikowania zawodowego, promocję zatrudnienia osób niepełnosprawnych, upowszechnianie wiedzy na temat warunków prawnych związanych z zatrudnianiem osób niepełnosprawnych.

Działania realizowane w ramach równego prawa do edukacji polegały przede wszystkim na przygotowaniu specjalnej oferty edukacyjnej dla osób niepełnosprawnych oraz zapewnieniu specjalnego sprzętu i materiałów dydaktycznych ułatwiających naukę osobom niepełnosprawnym. Natomiast prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do środowiska fizycznego realizowano głównie przez systematyczną likwidację barier architektonicznych w placówkach podległych. Ponadto, monitorowano stan budynków w zakresie dostępności dla osób niepełnosprawnych.

Jeśli chodzi o „*Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym*”⁹, to w roku 2004 blisko 3/4 badanych instytucji uznała, że działania w ramach powyższego prawa nie należą do ich właściwości. Był to rezultat niepokojący, gdyż prawo to jest w swym brzmieniu na tyle ogólne, że można uznać, iż dotyczy ono każdej formy działalności badanych ministerstw i urzędów. Zgodnie z unijną polityką mainstreamingu, rozumianą jako włączanie rozwiązań dotyczących niepełnosprawności w główny nurt polityki oraz dzielenie odpowiedzialności za te rozwiązania przez cały rząd, badane instytucje powinny stanowić elementy systemu wsparcia osób niepełnosprawnych, które w ramach swych węższych kompetencji realizują politykę równych praw dla osób niepełnosprawnych. W roku 2005 już blisko połowa podmiotów uznała, że dostępność dóbr i usług umożliwiających osobom niepełnosprawnym pełne uczestnictwo w życiu społecznym leży w zakresie ich zainteresowania.

Skomentowane powyżej działania ministerstw i urzędów oraz pozostałe zostaną szerzej omówione w dalszej części poświęconej poszczególnym prawom.

Podsumowując ostatnią część ankiety należy zauważyć, że szesnaście spośród 29 ankietowanych ministerstw i urzędów w roku 2005 realizowało działania, programy lub inicjatywy, które dotyczyły któregoś z praw zawartych w Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych, z tego siedem konsultowało te przedsięwzięcia z organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne lub innymi podmiotami zaangażowanymi w daną tematykę. Ponadto, jedenaście instytucji podjęło próbę lepszego rozpoznania specyficznych potrzeb w tym zakresie. Informacje na ten temat zbierano m.in. za pośrednictwem jednostek podległych, w toku działań kontrolnych lub w trakcie spotkań z organizacjami pozarządowymi. Dodatkowo, przedstawiciel jednego z ministerstw uczestniczył w spotkaniach tematycznej grupy roboczej, która podjęła pracę nad zebraniem i systematyzowaniem badań nad problemami osób niepełnosprawnych w obszarze związanym z kompetencjami resortu oraz propozycjami pomocy tym osobom.

Dostępność starostw powiatowych i urzędów miast na prawach powiatu

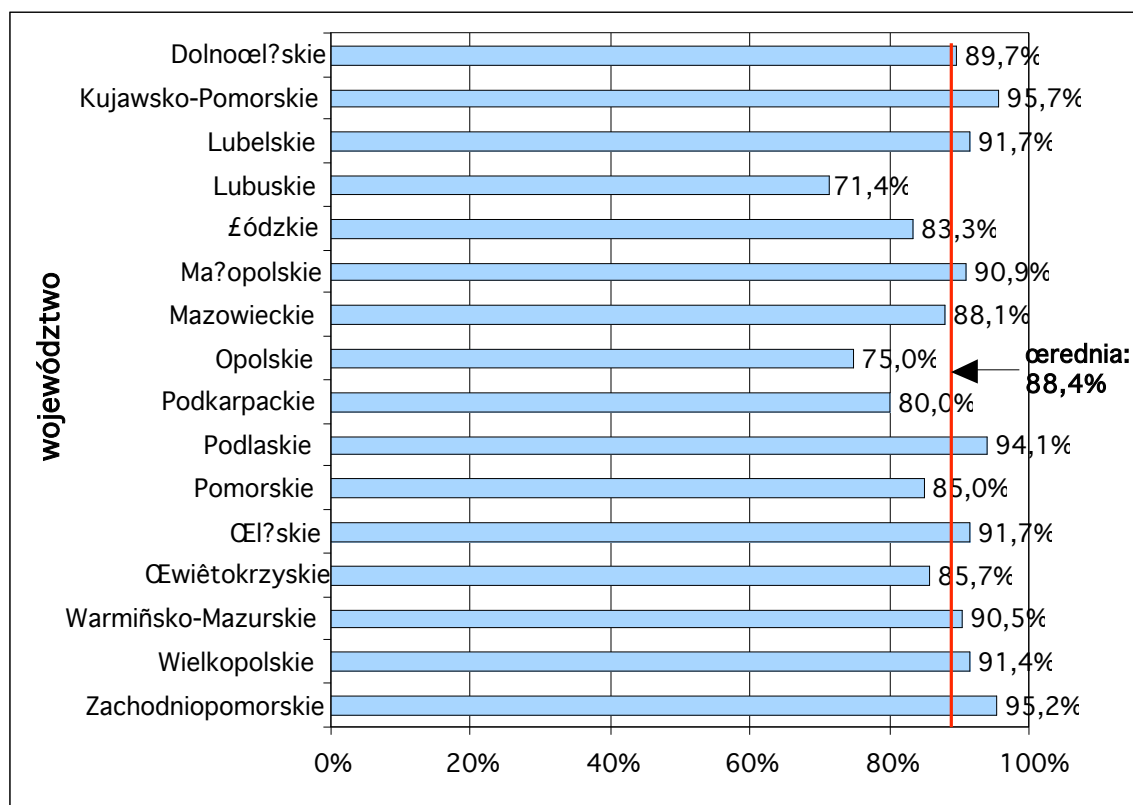
Pierwsze trzy pytania ankiety skierowanej do władz powiatów i miast na prawach powiatów dotyczyły działań podjętych w roku 2005 w celu polepszenia dostępności w ramach trzech obszarów: środowiska fizycznego, informacji i obsługi klienta. Następnie pytano o inicjatywy zrealizowane w celu lepszego rozpoznania potrzeb osób niepełnosprawnych,

⁹ Prawo to nie zostało wyodrębnione w części szczegółowej w informacji.

a) na końcu o zatrudnienie osób niepełnosprawnych w ankietowanych instytucjach. Na wstępie ankiety zaznaczono, że pytania w niej zawarte dotyczą wyłącznie urzędu starostwa powiatowego/miasta i realizowanych przez niego działań, a nie obejmują informacji na temat jednostek organizacyjnych (np.: powiatowego centrum pomocy rodzinie, powiatowego urzędu pracy, domów pomocy społecznej, szkół, ośrodków wychowawczych, poradni itp.).

Uzupełnioną Ankietę odesłało 335 powiatów, co stanowi blisko 90% ich ogólnej liczby (379) i jest to wynik o prawie dziesięć punktów procentowych lepszy od uzyskanego w roku poprzednim. Z każdego województwa średnio co dziewiąty powiat nie udzielił odpowiedzi, natomiast w województwie lubuskim i opolskim stało się tak w przypadku ponad 1/4 powiatów. W województwach kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim brak odpowiedzi dotyczył nie więcej niż 5% powiatów.

Wykres 4. Powiaty uwzględnione w analizie według województw (w%)

Udział procentowy osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie ludności był dla badanej grupy powiatów bardzo bliski średniemu udziałowi osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie ludności dla powiatów ogółem (14,3%) i wynosił 14,2%. Ponadto, powiaty ziemskie i grodzkie reprezentowane były w analizowanej grupie proporcjonalnie do ich faktycznej ilości.

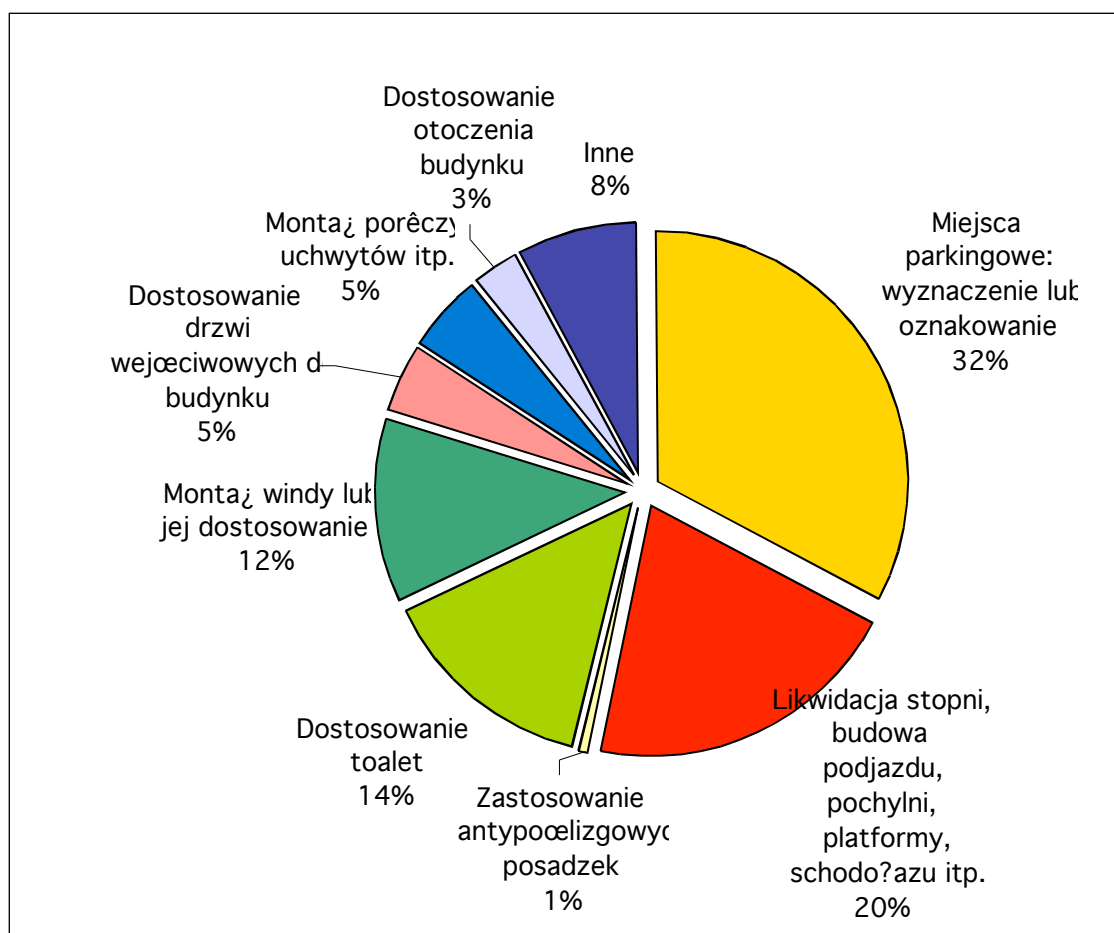
Tabela 4 przedstawia rozkład odpowiedzi na pytania dotyczące dostępności środowiska fizycznego. Należy przypomnieć, że dostępne środowisko fizyczne rozumiane było jako „budynki zajmowane przez Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta oraz ich otoczenie dostosowane do potrzeb osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności lub wyposażone w specjalne urządzenia ułatwiające osobom niepełnosprawnym bezpieczne, wygodne i swobodne poruszanie się i funkcjonowanie w budynku i jego otoczeniu”.

Tabela 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące dostępności środowiska fizycznego.

Procent pozytywnych odpowiedzi na pytanie, czy Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta podjęło działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi		
	2004	2005
dla osób z niepełnosprawnością ruchową	40,7%	36,4%
dla osób z niepełnosprawnością wzroku	4,7%	4,5%
dla osób z niepełnosprawnością słuchu	1,3%	1,5%
dla osób z upośledzeniem umysłowym	2,7%	3,0%
inne działania	5,3%	8,7%

Jak widać, uzyskane wyniki były bardzo podobne do tych z roku poprzedniego. Około 1/3 badanych podmiotów zrealizowała zadania mające na celu likwidację barier uciążliwych dla osób z niepełnosprawnością ruchową. Najczęściej były to działania związane z budową, wyznaczeniem lub właściwym oznakowaniem miejsc parkingowych dla osób niepełnosprawnych oraz działania polegające na usuwaniu trudności związanych z komunikacją poziomą i pionową w budynku.

Wykres 5. Działania zrealizowane w ramach poprawy dostępności dla osób z niepełnosprawnością ruchową (procent ogólnej liczby wymienionych działań w tym zakresie)

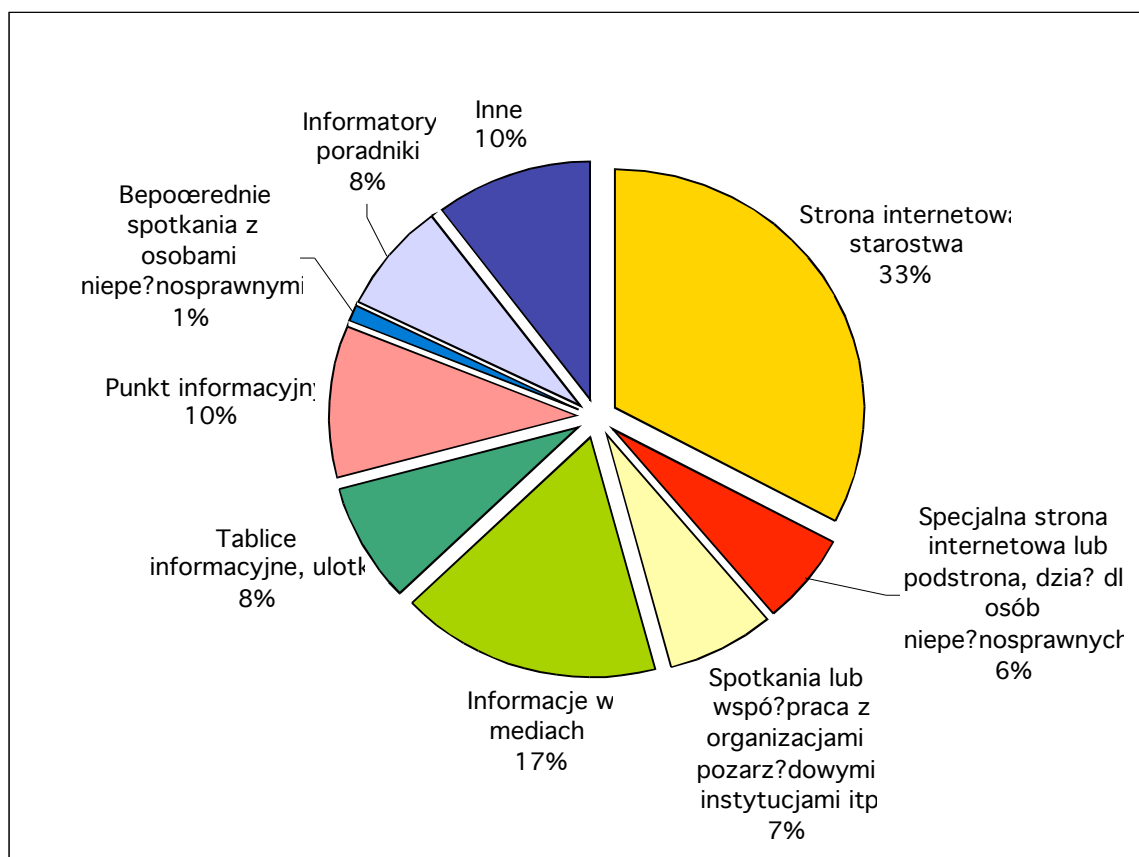

W niewielu powiatach podjęto natomiast działania w celu poprawy dostępności badanych podmiotów dla osób z innymi rodzajami niepełnosprawności. Zrealizowano m.in. następujące działania¹⁰:

- dla osób z niepełnosprawnością wzroku (pozytywna odpowiedź 15 powiatów, tj. 4,5% powiatów, które udzieliły odpowiedzi): oznakowanie schodów specjalnymi kolorami, wyznaczenie ciągów pieszych w budynku, montaż windy z sygnałem dźwiękowym lub oznaczeniami w alfabecie Braille'a, automatyczne wspomaganie otwierania drzwi;
- dla osób z niepełnosprawnością słuchu (pozytywna odpowiedź 5 powiatów, tj. 1,5% powiatów, które udzieliły odpowiedzi): wizualny system alarmowy;
- dla osób z upośledzeniem umysłowym (pozytywna odpowiedź 10 powiatów, tj. 3% powiatów, które udzieliły odpowiedzi): oznaczenie miejsc lub dróg komunikacyjnych piktogramami.

Kolejnym analizowanym obszarem była dostępność informacji, czyli „taki proces informowania społeczeństwa o roli, zadaniach oraz wynikach prac Starostwa Powiatowego/ Urzędu Miasta, który uwzględnia specyficzne potrzeby komunikacyjne i poznawcze osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności”. Z udzielonych odpowiedzi wynika, że 36% badanych podmiotów podjęło w 2005 roku działania mające na celu poprawę dostępności informacji.

Wykres 6. Działania zrealizowane w ramach poprawy dostępności informacji (procent ogólnej liczby wymienionych działań w tym zakresie)

¹⁰ Szczegółowe dane znajdują się w Załączniku nr 3.

Najczęściej wymienianym działaniem było tworzenie, uzupełnienie, czy po prostu funkcjonowanie portalu internetowego, na którym prezentowane były informacje o powiecie oraz bieżące wiadomości. W dwunastu przypadkach wskazano, że powiat posiada specjalną stronę (lub podstronę, dział) poświęconą wyłącznie sprawom osób niepełnosprawnych. Zaznaczyć również trzeba, że o ile w roku 2004 tylko w jednym przypadku wspomniano, że strona powiatu jest udźwiękowiona, a więc dostępna dla osób z niepełnosprawnością wzroku, to w roku 2005 dotyczyło to już 11 podmiotów. Ponadto, dwa razy częściej – w porównaniu z rokiem 2004 – starostwa powiatowe zadbały o funkcjonowanie punktów informacyjnych, w których osoby niepełnosprawne mogły uzyskać niezbędne informacje. Pozostałe wskazania kształtowały się na poziomie zbliżonym do wskazań z poprzedniej edycji badania.

Następny obszar – dostępna obsługa klienta – rozumiany był jako „taki proces bezpośredniego kontaktu z klientem oraz udostępnianie mu takich produktów i usług, które uwzględniają lub są specjalnie dostosowane do specyficznych potrzeb motorycznych, komunikacyjnych i poznawczych osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności”. Prawie 1/3 ankietowanych powiatów odpowiedziało, że w minionym roku podjęła inicjatywy, których celem była poprawa dostępności obsługi. Wśród tych, które pozytywnie odpowiedziały na to pytanie: 32% zadeklarowało, że pracownik lub pracownicy urzędu odbyli kurs języka migowego lub zabezpieczona jest pomoc tłumacza języka migowego, 4% podmiotów przeszkoliła urzędników w zakresie ogólnej obsługi i pomocy klientom niepełnosprawnym, 20% posiadało specjalne punkty obsługi dla osób niepełnosprawnych lub punkty obsługi klienta dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych, zaś 1/4 zlokalizowała swoje biura obsługi na parterze budynku. 16% urzędów w tych powiatach, które podjęły działania w celu poprawy dostępności obsługi umożliwiło swoim klientom załatwienie pewnych etapów spraw urzędowych drogą elektroniczną lub telefoniczną lub przynajmniej udostępniło na swoich stronach internetowych druki, formularze, wzory wniosków itp.. Ponadto, blisko 6% wskazało, że w uzasadnionych przypadkach możliwy jest przyjazd urzędnika do klienta i załatwienie sprawy na miejscu.

W 2005 roku 16% ankietowanych podmiotów, przeprowadziła działania w celu lepszego rozpoznania potrzeb osób niepełnosprawnych i możliwości ich zaspokojenia w omówionym powyżej zakresie. W grupie tej 1/3 przypadków dotyczyła przeprowadzenia różnego typu ankiet oceniających funkcjonowanie urzędu (m.in. poprzez badanie satysfakcji klientów urzędu lub w ramach Systemu Zarządzania Jakością) lub w inny sformalizowany sposób umożliwiono klientom wyrażenie opinii na temat funkcjonowania urzędu. W połowie przypadków wskazano, że rozpoznania potrzeb dokonano na podstawie spotkań lub współpracy z organizacjami pozarządowymi i instytucjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych lub na podstawie informacji uzyskanych od osób niepełnosprawnych w bezpośrednim kontakcie z nimi.

Ostatnie pytanie dotyczyło zatrudnienia osób niepełnosprawnych w badanych urzędach. Uzyskane wyniki obrazują Tabele 5 i 6.

Tabela 5. Procent osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie zatrudnionych według rodzaju powiatu

	osoby		w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	
	2004	2005	2004	2005
Powiat ziemski	4,29 %	4,36 %	4,04 %	4,29 %
Powiat grodzki	2,29 %	2,07 %	2,19 %	1,98 %
Ogółem	3,87 %	3,03 %	3,65 %	2,95 %

Średnio w starostwach powiatowych i urzędach miast (w przypadku miast na prawach powiatu) zatrudnionych było 5 osób niepełnosprawnych. Ogólny wskaźnik zatrudnienia kształtował się na poziomie 3%, przy czym – analogicznie do wyników uzyskanych w poprzedniej edycji badania, w powiatach grodzkich wskaźnik zatrudnienia był o jeden punkt procentowy niższy, a w powiatach ziemskich o ponad jeden punkt procentowy wyższy. W kilku przypadkach wskaźnik zatrudnienia przekroczył 10% (4,1% uzyskanych odpowiedzi), ale jednocześnie aż 6,3% powiatów nie zatrudniało w urzędzie żadnej osoby niepełnosprawnej¹¹. Należy przypomnieć, że zgodnie z art. 21, ust. 2a) ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.) wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w samorządowych jednostkach organizacyjnych powinien w roku 2005 wynosić 3%, a w kolejnych latach systematycznie wzrastać, aż do osiągnięcia poziomu 6% w roku 2008. Z badań wynika, że 3/4 powiatów osiągnęło w 2005 roku zakładany poziom wskaźnika, a w blisko połowie przypadków wskaźnik ten przekroczył nawet poziom 4%. Ten wynik ten stwarza bezpieczną perspektywę dla większości powiatów, to kwestią otwartą jest to, czy pozostałe podejmą działania w celu poprawy zatrudnienia osób niepełnosprawnych i tym samym wypełnią zobowiązania wynikające z ustawy.

Jeśli chodzi o strukturę zatrudnienia ze względu na stopień niepełnosprawności, to trzeba zauważyć, że choć ogólna tendencja jest taka sama, jak w grupie populacji pracujących osób niepełnosprawnych – im niższy stopień niepełnosprawności, tym większa liczba zatrudnionych, to w badanych powiatach stosunkowo częściej niż w populacji ogółem zatrudnione były osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. Jednocześnie niższy niż w populacji ogółem był procent osób z niepełnosprawnością lekką.

Tabela 6. Zatrudnione osoby niepełnosprawne w roku 2005 według stopnia niepełnosprawności i rodzaju powiatu

		stopień niepełnosprawności		
		znaczny	umiarkowany	lekki
Powiat ziemski	osoby	6,73%	46,28%	46,99%
	w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	6,51%	46,84%	46,65%
Powiat grodzki	osoby	2,88%	39,16%	57,95%
	w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	2,76%	39,06%	58,18%
Ogółem	osoby	4,40%	41,96%	53,64%
	w przeliczeniu na pełny wymiar czasu	4,21%	42,08%	53,71%
Niepełnosprawni pracownicy najemni w Polsce według stopnia niepełnosprawności (2005 średniorocznie; Źródło danych: BAEL GUS)		4,1%	31,4%	64,7%

Podsumowując zebrany materiał należy stwierdzić, że mimo iż w porównaniu z okresem ubiegłym nie nastąpiło znacząca intensyfikacja działań władz samorządowych w zakresie poprawy dostępności urzędów dla osób niepełnosprawnych, to jednak można zauważyć pewne pozytywne zmiany. Jedną ze słabości, na którą wskazywano w roku ubiegłym była tendencja do postrzegania problemów osób niepełnosprawnych przez pryzmat osób niepełnosprawnych ruchowo. O ile w obszarze likwidacji barier w środowisku fizycznym sytuacja ta pozostała bez zmian, to w sferze dotyczącej informacji i obsługi nastąpiła pewna poprawa: osoby z niepełnosprawnością słuchu częściej miały zagwarantowaną obsługę przez urzędnika znającego język migowy, a osoby

¹¹ Wykres przedstawiający rozkład uzyskanych wyników znajduje się w Załączniku nr 3.

z niepełnosprawnością wzroku częściej mogły korzystać z informacji zawartych na stronach internetowych powiatów dzięki ich udźwiękowieniu. Choć w praktyce będzie to zapewne niosło pożytek niewielkiemu gronu osób niepełnosprawnych, to jednak nie można pominąć innej związanej z tym korzyści: poszerzenia i wzbogacenia świadomości administracji lokalnej – świadomości różnorodności potrzeb wynikających ze specyfiki niepełnosprawności i jednocześnie istnienia rozwiązań będących odpowiedzią na te oczekiwania.

Uznając pozytywny charakter wymienionych działań, nie można jednak przeceniać ich znaczenia. We wszystkich trzech obszarach, tj. dostępność środowiska fizycznego, informacji i obsługi klienta, konieczne jest podejmowanie kompleksowych i wszechstronnych inicjatyw umożliwiających osobom niepełnosprawnym możliwie niezależne i elastyczne kontaktowanie się z urzędem w takim samym zakresie, jak pozostali obywatele. Dlatego we wszystkich systemach przekazywania informacji, kontaktowania się z klientem, czy obsługiwanie go należy dążyć do wdrożenia uniwersalnych i prostych rozwiązań, takich by mógł z nich korzystać każdy, niezależnie od ewentualnej niepełnosprawności, a w razie potrzeby należy wykorzystać alternatywne formaty (np. tłumacz języka migowego, kontakt z klientem w domu). Aby było to możliwe, konieczna jest jednak znajomość specyficznych wymagań osób niepełnosprawnych oraz barier, na jakie napotykają i uwzględnienie ich już na etapie projektowania. Ponadto, rozwiązania te powinny stanowić koherentną całość, tak by nie doprowadzać do paradoksalnej sytuacji, kiedy to „trzy schody uniemożliwiają wjazd osobie na wózku, do budynku przystosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych”.

Wydaje się, że właśnie brak systemowości i przypadkowość podejmowanych działań są nadal głównymi problemami lokalnej administracji w procesie polepszania dostępności. Można przypuszczać, że korzyści płynące z działań zrealizowanych w powiatach byłyby znacznie większe, gdyby działania te były wpisane w szerszą strategię uwzględniającą niejednorodność grupy osób niepełnosprawnych oraz lokalne potrzeby tych osób.

* * *

Dostępność jest kluczowym elementem i podstawą społeczeństwa opartego na równych prawach. Jej zagwarantowanie jest warunkiem aktywnej partycypacji wszystkich obywateli w życiu gospodarczym, społecznym i politycznym. Kwestia dostępności obejmuje różne formy i obszary aktywności, dlatego musi być rozważana całościowo i w sposób zintegrowany, we współpracy z różnymi podmiotami, tak by uwzględniać ich punkt widzenia oraz angażować w likwidację barier oraz budowanie bardziej dostępnego środowiska. Samorząd lokalny i rząd tworzą oś, która powinna stanowić bazę dla podejmowanych działań. Władze powiatowe są – tak jak już wspomniano – podmiotem wdrażającym, który posiada w tej sferze bardzo duże pole autonomii. Strona rządowa powinna natomiast stymulować inicjatywy oddolne (m.in. poprzez podnoszenie świadomości, upowszechnianie wiedzy i modelowych rozwiązań, wspieranie innowacyjnych pomysłów) oraz wspierać działania różnych podmiotów i społeczności lokalnych.

Dane przedstawione w kolejnych częściach *Informacji (...)* wskazują na konieczność dalszej oceny efektywności i weryfikacji opisywanych instrumentów, a także wprowadzenia nowych instrumentów służących wspieraniu osób niepełnosprawnych, ułatwiających prowadzenie samodzielnego oraz aktywnego życia. Służyć ma temu między innymi ogólnopolska społeczna debata nad docelowym systemem wspierania osób niepełnosprawnych prowadzona przez Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych od początku 2006 r. Jej wyniki powinny doprowadzić do opracowania nowego, spójnego, a przede wszystkim przyjaznego osobom niepełnosprawnym systemu wsparcia.

1. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

Każdej osobie niepełnosprawnej przysługuje prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, które stanowi rozwinięcie konstytucyjnej zasady ochrony zdrowia. Konstytucja przyznając każdemu obywatelowi prawo do ochrony zdrowia umożliwia stworzenie szeroko rozwiniętego systemu ubezpieczeń zdrowotnych, a także systemu opieki zdrowotnej, który obejmuje wszystkich członków społeczeństwa niezależnie od wieku, zawodu, czy wykonywanej pracy. System ochrony zdrowia obejmuje wszystkich, a więc również osoby niepełnosprawne. Konstytucyjne umocowanie tego prawa zobowiązuje władze publiczne do zapewnienia każdemu równego dostępu do świadczeń publicznej służby zdrowia. W roku 2005 osoby niepełnosprawne korzystały ze swego konstytucyjnego uprawnienia na podstawie *ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.)*. Przepisy tej ustawy gwarantowały wszystkim osobom niepełnosprawnym prawo do świadczeń opieki zdrowotnej, których celem było zapewnienie zachowania zdrowia, zapobieganie chorobom i urazom, a także wczesne wykrywanie chorób, leczenie i pielęgnacja oraz zapobieganie niepełnosprawności i jej ograniczanie.

Natomiast w przypadku osób z zaburzeniami psychicznymi podstawowa i specjalistyczna opieka zdrowotna (w formie pomocy doraźnej, ambulatoryjnej, dziennej szpitalnej i środowiskowej oraz w domach pomocy społecznej) dla tej grupy osób realizowana była na podstawie art. 5 *ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.)*.

Biuro Praw Pacjenta, którego podstawę funkcjonowania stanowi *zarządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 października 2005 roku w sprawie Biura Praw Pacjenta (Dz. Urz. MZ Nr 17, poz. 89)* prowadzi działalność edukacyjno-informacyjną (poprzez bezpłatną infolinię, listownie, drogą elektroniczną oraz podczas osobistych wizyt pacjentów) m.in. wobec osób niepełnosprawnych. W szczególności swoim zakresem w/w działalność obejmuje informowanie tej szczególnej kategorii pacjentów (osoby niepełnosprawne) o treści *rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie szczegółowego wykazu wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, wysokości udziału własnego świadczeniobiorcy w cenie ich nabycia, kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi podlegającymi naprawie w zależności od wskazań medycznych oraz wzoru zlecenia na zaopatrzenie w te wyroby i środki (Dz. U. Nr 276, poz. 2739, z późn. zm.)* oraz kwestii dotyczących transportu sanitarnego oraz rehabilitacji leczniczej. Centrala tego Biura znajduje się przy Ministrze Zdrowia.

Działania Narodowego Funduszu Zdrowia podejmowane w stosunku do osób niepełnosprawnych obejmowały przede wszystkim opiekę medyczną, zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze oraz leczenie uzdrowiskowe.

Rehabilitacja lecznicza w odniesieniu do osób niepełnosprawnych obejmuje przede wszystkim działania mające na celu wczesne wykrywanie, diagnozę i leczenie uszkodzeń, szkolenie personelu medycznego i opiekuńczego w tym zakresie, dostęp do opieki medycznej, odpowiednie metody, technologie i sprzęt.

Określenie precyzyjnej skali działań na rzecz osób niepełnosprawnych, podejmowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia w roku 2005 nie jest jednak możliwe, ponieważ z Funduszu nie można uzyskać informacji na temat charakterystyki osób korzystających ze świadczeń opieki zdrowotnej (np. wieku, rodzaju i stopnia niepełnosprawności, itp.). Fundusz, analogicznie jak w latach ubiegłych, nie gromadził takich informacji.

Tabela 7. Wysokość środków wydatkowanych ogółem (dla wszystkich ubezpieczonych) w latach 2003-2005 na realizację poszczególnych świadczeń zdrowotnych

	2003 rok (w tys. zł)	2004 rok (w tys. zł)	2005 rok (w tys. zł)
Rehabilitacja lecznicza	506 841, 87	814 706, 01	918 914
Lecznictwo uzdrowiskowe	329 856, 38	324 231, 86	914 674, 43
Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i lecznicze środki techniczne	360 140, 93	386 225, 15	344 492, 00

Zakład Ubezpieczeń Społecznych w 2005 r. realizował zadania dotyczące prewencji rentowej, o których mowa w art. 55, 57 i 69 *ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych z dnia 13 października 1998 r. (Dz. U. Nr 137, poz. 887, z późn. zm.)*, oraz zadania w zakresie prewencji wypadkowej określone w art. 37 *ustawy z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. Nr 199, poz. 1673)*.

W 2005 r. Zakład prowadził w ramach prewencji rentowej rehabilitację leczniczą osób ze schorzeniami narządu ruchu, układu krążenia, układu oddechowego i schorzeniami psychosomatycznymi w systemie stacjonarnym oraz osób ze schorzeniami narządu ruchu i układu krążenia w systemie ambulatoryjnym.

Wszystkie wydane w 2005 r. orzeczenia o potrzebie rehabilitacji, o których informacje przekazano do Departamentu Prewencji i Rehabilitacji ZUS, stały się podstawą do skierowania ubezpieczonych do 47 ośrodków rehabilitacyjnych prowadzących rehabilitację leczniczą w ramach prewencji rentowej ZUS. Prowadzony przez ZUS program rehabilitacji leczniczej obejmował wszystkie niezbędne procedury diagnostyczne, lecznicze i rehabilitacyjne, a także program rehabilitacji psychologicznej, naukę zasad prawidłowego żywienia oraz zespół działań edukacyjnych z zakresu promocji zdrowia.

Tabela 8. Liczba osób ubezpieczonych poddanych rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2003-2005 z uwzględnieniem profilu schorzenia.

Liczba ubezpieczonych poddanych rehabilitacji			Profil schorzenia	System rehabilitacji
w 2003 r.	w 2004 r.	w 2005		
42.157	35.766	36.353	narząd ruchu	stacjonarny
13.050	9.985	8.020	układ krążenia	stacjonarny
4.880	3.121	2.751	układ oddechowy	stacjonarny
-	144	943	schorzenia psychosomatyczne	stacjonarny
4.264	4.229	5.442	narząd ruchu	ambulatoryjny
-	-	108	układ krążenia	ambulatoryjny

Tabela 9. Liczba osób ubezpieczonych poddanych rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2003-2005.

	Rok 2003	Rok 2004	Rok 2005
Liczba osób ogółem	64 351	53 245	53.617

Działania podjęte przez ZUS w ramach prewencji wypadkowej przyczyniły się i nadal przyczyniają do promocji zdrowia m. in. zapobiegającej powstawaniu niepełnosprawności. W ramach tej promocji ZUS w 2005 roku finansował działania z zakresu prewencji wypadkowej obejmujące:

- 1) realizację zadań związanych z upowszechnianiem wiedzy o zagrożeniach powodujących wypadki przy pracy i choroby zawodowe oraz sposobach przeciwdziałania tym zagrożeniom,
- 2) zakup i upowszechnienie prac naukowo - badawczych mających na celu eliminację lub ograniczenie przyczyn powodujących wypadki przy pracy i choroby zawodowe.

Ponadto w ramach prewencji rentowej ubezpieczonych Zakład kierował na rehabilitację leczniczą te osoby, które uległy wypadkom przy pracy, jak również ubezpieczonych zagrożonych długotrwałą niezdolnością do pracy z powodu chorób zawodowych.

Obok generalnej zasady dotyczącej ochrony zdrowia, odnoszącej się do wszystkich obywateli, Konstytucja wprowadza jeszcze dodatkowe postanowienia dotyczące określonych grup ludności lub rodzaju chorób. Nakłada ona mianowicie na władze publiczne wyraźny obowiązek zapewnienia szczególnej opieki zdrowotnej dzieciom, kobietom ciężarnym, **osobom niepełnosprawnym** i osobom w podeszłym wieku. Zakresu i formy tej szczególnej opieki Konstytucja jednak nie określa.

W przypadku osób niepełnosprawnych jedną z form realizacji tego konstytucyjnego zapisu stanowi, oparte o przepis art. 35a ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, na które wzorem lat ubiegłych osoby niepełnosprawne mogły otrzymać dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

O taką pomoc mogą ubiegać się osoby niepełnosprawne, których dochód nie przekracza określonego w przepisach prawa kryterium dochodowego. W przypadku sprzętu rehabilitacyjnego o pomoc mogą ubiegać się także osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, jeżeli spełnią warunki określone przepisami prawa. W przypadku osób niepełnosprawnych, konieczność zakupu sprzętu rehabilitacyjnego musi być uzasadniona potrzebami wynikającymi z niepełnosprawności.

W 2005 roku samorzady powiatowe wypłaciły na realizację w/w zadania kwotę 116.118.938 zł na rzecz 149.754 osób niepełnosprawnych (w 2004 roku 82.942.889 zł na rzecz 121.560 osób).

Tabela 10. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla indywidualnych osób niepełnosprawnych w latach 2003-2005.

Osoby niepełnosprawne	Liczba osób			Kwota w zł		
	2003	2004	2005	2003	2004	2005
Łącznie	84.234	121.560	149.754	52.190.288	82.942.889	116.118.938
<i>w tym: dorosłe osoby niepełnosprawne</i>	63.962	93.381	117.837	36.843.561	58.955.641	86.891.778
<i>w tym: dzieci i młodzież niepełnosprawna</i>	20.272	28.179	31.917	15.346.727	23.987.248	29.227.160

W 2005 roku, podobnie jak w roku 2004, nastąpił znaczny wzrost wydatków na powyższe zadania. W stosunku do roku poprzedniego samorzady powiatowe wykorzystały z tego tytułu kwotę wyższą o 33.176.049 zł, tj. o 40%.

W przypadku dofinansowania zakupu sprzętu rehabilitacyjnego dla pozostałych podmiotów¹² w 2005 roku samorzady powiatowe wykorzystały środki w kwocie 2.510.983 zł. (w 2004 roku 3.118.591 zł.). Przeciętne dofinansowanie z tego tytułu wyniosło 7.563 zł.

W ramach Obszaru C programu „Pegaz 2003” osoby niepełnosprawne mogą otrzymać pomoc ze środków PFRON w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym. Pomoc ta skierowana jest do określonej grupy osób niepełnosprawnych z powodu dysfunkcji narządu ruchu¹³.

W 2005 roku pomocą taką objęto:

- 410 dzieci i młodzieży, na łączną kwotę 5.989.591 zł,
- 2.043 osób dorosłych, na łączną kwotę 28.270.778 zł.

PFRON wypełniając zadania wynikające z art. 47 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, czyli wyrównywanie różnic między regionami, realizował „PROGRAM WYRÓWNYWANIA RÓŻNIC MIĘDZY REGIONAMI”. Celem tego programu było wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych, zamieszkujących regiony słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie. W Obszarze A – dofinansowanie części kosztów wyposażenia obiektów służących rehabilitacji osób niepełnosprawnych w sprzęt rehabilitacyjny, Zarząd PFRON rozpatrzył pozytywnie 28 wniosków samorządów wojewódzkich i wypłacił na ten cel dofinansowanie w wysokości 1.085.847 zł.

W ramach Obszaru B – dofinansowanie kosztów likwidacji barier w zakładach opieki zdrowotnej i placówkach edukacyjnych w celu umożliwienia osobie niepełnosprawnej swobodnego poruszania się i komunikowania, Fundusz w roku 2005 przeznaczył środki w wysokości 6.276.997 zł, dzięki czemu objęto dofinansowaniem 141 placówek.

¹² Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej

¹³ W *Informacji* wykorzystano wybrane informacje o programach realizowanych przez PFRON. Szczegółowe dane na temat wszystkich programów realizowanych przez PFRON znajdują się w *Sprawozdaniu z realizacji Planu Działalności Planu Finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w 2005*, Warszawa, marzec 2006 roku.

2. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Podstawowe formy aktywności wspomagające proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych to - w świetle zapisów art. 10 *ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* - uczestnictwo tych osób w warsztatach terapii zajęciowej oraz w turnusach rehabilitacyjnych.

Zasady tworzenia i działania **warsztatów terapii zajęciowej** określają szczegółowo przepisy *ustawy o rehabilitacji (...)* oraz przepisy *rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. Nr 63, poz. 587)*. W świetle przepisów przedmiotowej ustawy do zadań powiatu należy dofinansowanie, ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej (art. 35a ust. 1 pkt 8). W roku 2005 maksymalne dofinansowanie ze środków Funduszu, kosztów tworzenia warsztatu terapii zajęciowej wynosiło 70% tych kosztów. W pozostałej części koszty utworzenia warsztatu mogły zostać pokryte ze środków własnych powiatu lub z innych źródeł, którymi najczęściej były środki jednostek tworzących warsztaty.

W roku 2005 do powiatów zostały złożone 42 wnioski o dofinansowanie kosztów utworzenia warsztatów terapii zajęciowej na łączną kwotę 14.521.561 zł, z czego 20 wniosków (na kwotę 7.430.656 zł) pochodziło od jednostek sektora finansów publicznych, natomiast 22 wnioski (na kwotę 7.090.905 zł) złożyli organizatorzy spoza sektora finansów publicznych. Starostowie zawarli 31 umów na kwotę 6.734.640 zł (dla porównania w roku 2004 złożono 61 wniosków i zawarto 50 umów na kwotę 9.562.785 zł, a w roku 2003 złożono 96 wniosków, a zawarto 79 umów na kwotę 15.281.031 zł).

Ostatecznie samorządy powiatowe wykorzystały w roku 2005 kwotę w łącznej wysokości 3.722.500 zł na rzecz 30 warsztatów terapii zajęciowej. Według informacji podanych w sprawozdaniach powiatów kwota ta stanowiła pokrycie średnio 44% ogółu kosztów tworzenia wszystkich warsztatów, wykazanych w wysokości 8.431.299 zł.

W roku 2005 uruchomiono 39 warsztatów, wśród których 23 utworzono ze środków PFRON przekazanych algorytmem, 14 powstało w ramach *Programu wyrównywania różnic między regionami*, a 2 utworzyli organizatorzy z własnych środków. Do nowopowstałych warsztatów wg stanu na dzień 31 grudnia 2005 r. uczęszczało 999 osób, w tym 408 osoby to kobiety, a 53 to młodzież niepełnosprawna. Na dofinansowanie kosztów działalności nowopowstałych warsztatów wykorzystano ze środków PFRON kwotę w wysokości 1.205.486 zł. Według stanu na dzień 31 grudnia 2005 r. w 48 powiatach nie było żadnego warsztatu.

Środki Funduszu na dofinansowanie w roku 2005 kosztów działalności warsztatów, które powstały w latach wcześniejszych, przekazywane były powiatom zgodnie z algorytmem - jako zobowiązania z tytułu umów zawartych w tym zakresie do dnia 31 grudnia roku poprzedzającego realizację tego zadania. Przypadająca powiatom w 2005 r. (według algorytmu) kwota na wypłatę tych zobowiązań wyniosła 244.107.972 zł (dla porównania w roku 2004 - 214.798.382 zł, a w roku 2003 - 180.646.338 zł,) i dotyczyła pokrycia rocznego kosztu pobytu jednego uczestnika w wysokości 13.414 zł w odniesieniu do 18.198 uczestników warsztatów (według stanu na dzień 31 grudnia 2004 r.).

Z kolei samorządy powiatowe na dofinansowanie kosztów działalności 566 warsztatów powstałych przed 2005 r. - wykorzystały środki Funduszu w wysokości 252.620.173 zł (odpowiednio w roku 2004 w wys. 231.642.147 zł, a w 2003 r. w wys. 196.058.828 zł,) na terapię 18.798 uczestników (odpowiednio w roku 2004 na terapię 16.527, a w roku 2003 r. na

terapię 14.343 uczestników). Średnie dofinansowanie kosztu pobytu 1 uczestnika wyniosło 13.439 zł.

Różnica pomiędzy kwotą wydatkowaną przez powiaty na działalność tych warsztatów, a kwotą na wypłatę zobowiązań przypadającą według algorytmu – wynosząca 8.512.201 zł, została pokryta ze środków przypadających na bieżącą realizację zadań należących do kompetencji powiatów i dotyczyła zarówno pokrycia kosztów wynikających ze zwiększenia liczby uczestników w warsztatach o 600 osób, jak i zwiększenia, decyzją samorządu, środków na działalność ponad dofinansowanie w ramach zobowiązań wynikających z algorytmu.

Łącznie, według stanu na dzień 31 grudnia 2005 r., działało 605 warsztatów terapii zajęciowej, do których uczęszczało 19.797 osób, a na dofinansowanie działalności tych warsztatów w roku 2005 samorządy powiatowe wydatkowały ze środków Funduszu kwotę w wysokości 253.825.659 zł (dla porównania w roku 2004 kwotę 234.753.330 zł, a w roku 2003 kwotę 197.804.358 zł).

Jak wynika ze sprawozdania z realizacji planu finansowego Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych w roku 2005, w stosunku do roku poprzedniego liczba działających warsztatów była wyższa o 37 warsztatów tj. o 7% (powstało 39 nowych, ale 2 istniejące połączyły się z innymi). Kwota wykorzystana w ramach puli środków przekazanych powiatom wg algorytmu na zadanie dotyczące dofinansowania kosztów tworzenia i działania warsztatów terapii zajęciowej w 2005 r. wyniosła 257.548.159 zł i była wyższa od wykorzystanej w 2004 r. o 13.747.044 zł, tj. o 5,6%.

Ustawowa możliwość tworzenia warsztatów terapii zajęciowej została w roku 2003 uzupełniona o rozwiązania zaproponowane w ramach realizacji działań wyrównujących różnice między regionami. Odbywało się to w oparciu o finansowany, ze środków PFRON, *Program wyrównywania różnic między regionami*, w ramach którego uruchomiono *obszar F* – tworzenie warsztatów terapii zajęciowej w powiatach, w których nie funkcjonuje żaden warsztat. W roku 2005 Zarząd Funduszu rozpatrzył pozytywnie 14 wniosków i dokonał podziału środków dla Oddziałów PFRON na dofinansowanie tworzenia warsztatów w łącznej kwocie 2.893.904,23 zł. Planowana liczba uczestników tych warsztatów to 470 osób.

Inną z form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji społecznej jest uczestnictwo osób niepełnosprawnych w **turnusach rehabilitacyjnych**.

Turnus rehabilitacyjny to zorganizowana forma aktywnej rehabilitacji połączona z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy rehabilitacyjne są najbardziej popularną wśród osób niepełnosprawnych formą rehabilitacji społecznej. Osoby niepełnosprawne, które spełnią określone w/w ustawą kryterium dochodowe, mogą raz w roku kalendarzowym ubiegać się w powiatowych centrach pomocy rodzinie o dofinansowanie kosztów uczestnictwa w turnusie rehabilitacyjnym. Wysokość dofinansowania uzależniona jest od stopnia niepełnosprawności, wieku lub sytuacji zawodowej wnioskodawcy.

W roku 2005 na realizację zadania w zakresie dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych samorządy powiatowe wypłaciły kwotę 102.793.600 zł na rzecz 185.217 osób, z czego:

- na rzecz dorosłych osób niepełnosprawnych – 69.010.764 zł,
- na rzecz dzieci i młodzieży – 13.551.777 zł,
- na rzecz opiekunów – 19.231.059 zł.

Przeciętne dofinansowanie na osobę wyniosło 555 zł.

O w/w dofinansowanie ubiegało się 173.156 osób niepełnosprawnych oraz 55.389 opiekunów osób niepełnosprawnych.

W porównaniu do roku ubiegłego o 26.135 wzrosła liczba osób niepełnosprawnych, które skorzystały z dofinansowania.

W 2005 roku zorganizowano 5.378 turnusów (o 732 więcej niż w roku 2004), w których uczestniczyły osoby niepełnosprawne korzystające z dofinansowania ze środków PFRON.

Na podstawie art. 35 ust.1 pkt 5 *ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych* samorządy wojewódzkie realizowały dofinansowanie robót budowlanych w rozumieniu przepisów *ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane*, dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów. Jest to zadanie z zakresu rehabilitacji społecznej. Dotyczy pomocy finansowej w pokryciu kosztów robót budowlanych w obiektach, które służą przywróceniu osobom niepełnosprawnym możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej. Marszałkowie województw zawarli 304 umowy na łączną kwotę 64.222.388 zł, z czego wypłacono środki w ramach 298 umów na łączną kwotę 63.590.679 zł. Średnie wypłacone dofinansowanie wyniosło 213.392 zł. Wykorzystanie środków na dofinansowanie robót budowlanych obiektów służących rehabilitacji wzrosło w stosunku do roku poprzedniego o 9.491.125 zł, tj. o 44%.

3. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

W 2005 roku Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu podejmowało działania zmierzające do zapewnienia dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym możliwości kształcenia we wszystkich typach szkół, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz indywidualnymi predyspozycjami. Dzięki temu uczniowie niepełnosprawni mają możliwość spełniania obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w szkołach ogólnodostępnych, w szkołach w oddziałach integracyjnych oraz w szkołach specjalnych lub oddziałach specjalnych zorganizowanych w szkołach ogólnodostępnych, jak najbliżej ich miejsca zamieszkania. Natomiast dzieciom i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły zapewnia się nauczanie indywidualne.

W roku 2005 podjęto również działania legislacyjne skutkujące wprowadzeniem zmian przepisów oświatowych. W *rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz ośrodkach* (Dz. U. Nr 19, poz. 666) oraz *rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 18 stycznia 2005 roku w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych* (Dz. U. Nr 19, poz. 667) uregulowano kompleksowo warunki kształcenia i opieki dzieci niepełnosprawnych we wszystkich typach szkół. Po raz pierwszy *rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 kwietnia 2005 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci* (Dz. U. Nr 68, poz. 587), w polskim systemie oświaty wprowadzono nowe zadanie - organizowanie wczesnego wspomagania rozwoju dzieci. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka można zdefiniować jako formy działań rehabilitacyjnych, pedagogicznych, psychologicznych i medycznych, skierowanych na dziecko oraz działań wspierających, skierowanych na rodzinę dziecka, podjętych i wynikających bezpośrednio z rozpoznania zaburzeń rozwojowych. Wielodyscyplinarne podejście jest podstawą prawidłowej diagnozy i co za tym idzie - skonstruowania odpowiedniego programu pracy rewalidacyjnej z dzieckiem. Dzięki temu możliwe jest organizowanie wsparcia dla dzieci od momentu wykrycia niepełnosprawności do podjęcia nauki w szkole.

Kształcenie specjalne dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej opiera się na zorganizowanym procesie edukacji, dostosowanym do potrzeb i możliwości uczniów niepełnosprawnych, w stosunku do których konieczne jest zastosowanie specjalnej organizacji nauki i metod pracy ukierunkowanych na wszechstronny rozwój uczniów i uwzględniających ich specjalne potrzeby. Organizowane jest w szkołach ogólnodostępnych, szkołach integracyjnych oraz w szkołach i oddziałach specjalnych.

W roku 2005 funkcjonowało 2.476 specjalnych szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, w których kształciło się 100.156 uczniów. Natomiast w szkołach integracyjnych, w szkołach z oddziałami integracyjnymi i w szkołach ogólnodostępnych kształciło się 68.506 uczniów niepełnosprawnych.

Tabela 11. Szkolnictwo specjalne w roku szkolnym 2005/2006

	Szkoła podstawowa specjalna	Gimnazjum specjalne	Szkoły ponadgimnazjalne specjalne	Razem
Liczba szkół	828	827	821	2.476
Liczba oddziałów	3.604	3.525	2.903	10.032
Liczba uczniów	33.736	36.492	29.928	100.156

Szkolnictwo specjalne w roku szkolnym 2005/2006 charakteryzuje spadek liczby szkół i oddziałów oraz uczniów na poziomie szkół podstawowych specjalnych. Wzrost odnotowano jedynie w zakresie liczby oddziałów specjalnych w gimnazjach. Natomiast szkoły ponadgimnazjalne specjalne cechuje wzrost w zakresie zarówno liczby szkół, jak i oddziałów specjalnych oraz wzrost liczby uczniów uczęszczających do tego typu szkół. Ogólnie, w porównaniu do roku poprzedniego, liczba uczniów w szkołach specjalnych na wszystkich poziomach zmniejszyła się o ok. 3.000 osób. Spadek taki może być efektem przechodzenia coraz większej liczby dzieci do form integracyjnych. Nie zmienia to jednak podejścia do form i metod pracy z tymi uczniami. Dlatego też w 2005 roku zwiększyła się liczba uczniów niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych, a zmniejszyła w oddziałach ogólnodostępnych, w stosunku do roku poprzedniego.

Tabela 12. Uczniowie niepełnosprawni w szkołach ogólnodostępnych w roku szkolnym 2004/2005 i 2005/2006

Typ szkoły	Liczba uczniów				
	Ogółem	niepełnosprawnych w oddziałach integracyjnych	% do ogółem	niepełnosprawnych w oddziałach ogólnodostępnych	% do ogółem
Szkoła podstawowa 2004/2005	2.688.609	12.641	0,5	30.166	1,1
Szkoła podstawowa 2005/2006	2.602.647	13.578	0,5	28.315	1,08
Gimnazjum 2004/2005	1.611.537	4.434	0,3	21.361	1,3
Gimnazjum 2005/2006	1.610.289	5.225	0,3	21.388	1,3

Podobnie jak w roku 2004, również w 2005 r. miała miejsce tendencja wzrostowa jeśli chodzi o **upowszechnienie kształcenia uczniów niepełnosprawnych w szkołach ogólnodostępnych**. Z danych przekazanych przez MEiN wynika, że wzrosła liczba oddziałów integracyjnych i ogólnodostępnych na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum przy stałym spadku liczby oddziałów w szkołach specjalnych podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych.

Tabela 13. Oddziały w szkołach ogólnodostępnych w roku szkolnym 2005/2006

Oddziały	Liczba oddziałów z uczniami niepełnosprawnymi w:		
	szkole podstawowej	gimnazjum	szkole ponadgimnazjalnej
integracyjne	3.275	1.174	335
ogólnodostępne	12.156	8.759	5.279
specjalne	201	180	42

W porównaniu do roku 2004, zmniejszyła się liczba uczniów niepełnosprawnych w szkołach specjalnych podstawowych i gimnazjach (odpowiednio z 35.526 do 33.383 oraz z 7.859 do 36.077), natomiast wzrosła liczba uczniów niepełnosprawnych tylko w ogólnodostępnych gimnazjach (z 28.072 do 28.769). W szkołach podstawowych ogólnodostępnych daje się zauważyć niewielki spadek liczby uczniów niepełnosprawnych w roku 2005 – o ok. 1200 dzieci.

Tabela 14. Liczba uczniów objętych nauczaniem specjalnym w szkołach w roku szkolnym 2005/2006

Lp.	Rodzaj niepełnosprawności	Szkoły podstawowe		Gimnazjum	
		ogólnodostępne	specjalne	ogólnodostępne	specjalne
1	nieślyszący	303	793	119	649
2	słabo słyszący	2.997	464	1.749	317
3	niewidomi	80	167	53	101
4	słabo widzący	2.524	299	1.431	347
5	niepełnosprawni ruchowo	4.686	225	2.547	178
6	z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim	13.452	11.452	10.558	16.645
7	z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym	4.465	9.226	2.341	8.543
8	z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim	1.988	3.919	370	265
9	z rozpoznany autyzmem	077	522	193	108
10	niepełnosprawność sprzężona	4.145	3.898	1.792	2.758
11	niedostosowani społecznie	268	516	608	2.927
12	zagrożeni niedostosowaniem społecznym	656	340	1.250	678
13	zagrożeni uzależnieniem	237	33	502	107
14	z zaburzeniami zachowania	3.708	564	1.960	1.830
15	z zaburzeniami psychicznymi	282	142	276	155
16	z chorobami przewlekłymi	4.516	823	3.020	469
	Razem	45.284	33.383	28.769	36.077

W porównaniu z rokiem 2004 obserwuje się wzrost liczby uczniów niepełnosprawnych jedynie w niektórych typach szkół ponadpodstawowych (licea ogólnokształcące specjalne oraz licea profilowane specjalne) przy jednoczesnym spadku liczby uczniów niepełnosprawnych w pozostałych typach szkół.

Tabela 15. Uczniowie niepełnosprawni w szkołach ponadpodstawowych w roku szkolnym 2004/2005 i 2005/2006

Rodzaj szkoły	Liczba uczniów niepełnosprawnych w roku szkolnym 2004/2005	Liczba uczniów niepełnosprawnych w roku szkolnym 2005/2006
liceum ogólnokształcące ogólnodostępne	4.794	4.746
liceum ogólnokształcące specjalne	1.001	1.159
liceum profilowane ogólnodostępne	1.971	1.768
liceum profilowane specjalne	755	769
technikum ogólnodostępne	2.050	1.646
technikum specjalne	1.056	1.016
zasadnicza szkoła zawodowa ogólnodostępna	1.941	1.646
zasadnicza szkoła zawodowa specjalna	23.104	21.088

W 2005 roku, w porównaniu do roku poprzedniego nieznacznie spadła liczba uczniów niepełnosprawnych objętych indywidualnym nauczaniem, zarówno w szkołach podstawowych ogólnodostępnych (z 12.036 do 11.419 uczniów) jak i gimnazjach (z 6.509 do 6.499).

Prawidłowej realizacji zadań związanych z kształceniem uczniów niepełnosprawnych służy zapewnienie poprzez zabezpieczenie w budżecie państwa odpowiednich środków finansowych. W ustawie budżetowej na rok 2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. (Dz. U. Nr 278, poz. 2755) w części 82 „Subwencje ogólne dla jednostek samorządu terytorialnego”, w dziale 758 „Różne rozliczenia”, w rozdziale 75801 „Część oświatowa subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego” łączna kwota subwencji oświatowej na rok 2005 określona została w wysokości 25.917.111 tys. zł, tj. wyższej w stosunku do roku 2004 (25.082.854 tys. zł) nominalnie o 3,3%.

Łącznie w subwencji oświatowej na rok 2005 dla jednostek samorządu terytorialnego naliczone zostały środki w wysokości 3.059.687 tys. zł w odniesieniu do uczniów (wychowanków) niepełnosprawnych. Szczegółowy podział tych środków na poszczególne kategorie niepełnosprawności prezentuje poniższa tabela:

Tabela 16. Rozdział subwencji oświatowej na 2005 r. dla JST w odniesieniu do uczniów niepełnosprawnych

Kategoria uczniów/ korzystających niepełnosprawnych	Liczba uczniów fizyczna	Waga efektywna	Liczba uczniów przeliczeniowa	Kwota razem (w tys. PLN)
Niepełnosprawni grupa A*	103.133	2,40	255.297	707.120
Niepełnosprawni grupa B**	19.792	3,90	79.614	220.515
Niepełnosprawni grupa C***	41.036	4,60	194.698	539.274
Niepełnosprawni grupa D****	24.105	10,50	261.056	723.072
Niepełnosprawni grupa E*****	18.485	1,80	34.319	95.056
Wychowankowie niepełnosprawni w przedszkolach	11.698	4,000	48.262	133.677
Internaty SOSW, OSW, ORW, MOS	33.350	6,000	200.199	554.512
Internaty MOW	2.769	9,000	25.704	71.195
MOS –y	1.221	1,500	1.889	5.232
Uczniowie szk. specjalnych w internat. i bursach	640	2,000	1.320	3.656
Dzieci objęte wczesnym wspomaganiem rozwoju	2.659	0,840	2.304	6.381
Razem			1.104.662	3.059.687

* uczniowie: z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim, niedostosowani społecznie, z zaburzeniami zachowania, zagrożeni uzależnieniem, zagrożeni niedostosowaniem społecznym, z chorobami przewlekłymi – wymagający stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,

**uczniowie: niewidomi i słabo widzący, z niepełnosprawnością ruchową, z zaburzeniami psychicznymi – wymagający stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy,

***uczniowie: niesłyszący i słabo słyszący, z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym,

****uczniowie: z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim, z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz z rozpoznaniem autyzmem (niepełnosprawni grupa D),

*****uczniowie niepełnosprawni w oddziałach integracyjnych w szkołach podstawowych, gimnazjach, szkołach ponadgimnazjalnych i szkołach ponadpodstawowych.

Uwagi: W tabeli do wag w grupach niepełnosprawności A-E dodano wagę „1” dla uwzględnienia uczniów fizycznych.

W 2005 r. Ministerstwo Edukacji i Nauki realizowało w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego – Rozwój Zasobów Ludzkich 2004 - 2006 projekt „Zakup nowoczesnego sprzętu ułatwiającego kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”. W ramach realizowanego projektu 750 szkół otrzymało nowoczesne środki dydaktyczne. 200 szkół otrzymało sprzęt do prowadzenia zajęć metodą Tomatisa (stymulacja audio – psycho – lingwistyczna, przeznaczona dla dzieci i młodzieży z problemami szkolnymi, dysleksją i zaburzeniami komunikacji językowej, wdrażana w szkołach specjalnych i integracyjnych oraz w oddziałach integracyjnych szkół ogólnodostępnych), a w 500 szkołach utworzono gabinety logopedyczne.

Co roku obserwuje się znaczny wzrost liczby osób niepełnosprawnych podejmujących naukę na **uczelniach wyższych**. Wg danych GUS na dzień 30 listopada 2005 r. we wszystkich typach uczelni studiuje ok. 14.510 osób niepełnosprawnych o różnych rodzajach niepełnosprawności (dla porównania w roku 2004 – 9.256 osób, co oznacza, że nastąpił wzrost o około 57%). Studenci będący osobami niepełnosprawnymi stanowią 0,743 % ogółu studentów (w roku 2004 stanowili 0,5 % ogółu studentów).

Zwiększenie szans dostępu osobom niepełnosprawnym do edukacji na poziomie wyższym, jest uwarunkowane stworzeniem odpowiednich warunków na niższych poziomach edukacyjnych. Zgodnie ze *Sprawozdaniem z egzaminu maturalnego dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, opublikowanym przez Centralną Komisję Egzaminacyjną, do egzaminu maturalnego w 2005 roku przystąpiło 557 absolwentów szkół ponadgimnazjalnych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, co stanowi 0,17% wszystkich zdających.

Tabela 17. Populacja zdających maturę uczniów niepełnosprawnych w 2005 r.

Zdający	Liczba zdających	% wszystkich zdających
słabo widzący	283	0,09%
niewidomi	13	0,004%
niesłyszący	261	0,08%
Razem:	557	0,174%

W 2005 roku MEiN podejmowało działania, w tym również legislacyjne, mające na celu systemowe rozwiązanie problemu dostępu osób niepełnosprawnych do kształcenia w szkołach wyższych. 1 września 2005 roku weszła w życie *ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. Nr 164, poz. 1365)*, która reguluje m.in. dostęp osób niepełnosprawnych do publicznych i niepublicznych szkół wyższych. Jedną z podstawowych form rozszerzania dostępu tej młodzieży do wyższego wykształcenia jest zapewnienie możliwości otrzymania wsparcia finansowego w ramach systemu pomocy materialnej oraz systemu kredytów studenckich.

W obecnej chwili możliwość otrzymania bezzwrotnej pomocy materialnej mają wszyscy studenci, w tym także osoby niepełnosprawne, niezależnie od systemu studiów (stacjonarne, niestacjonarne) oraz statusu prawnego uczelni (publiczna, niepubliczna).

Nowe rozwiązania dotyczące uzyskania wsparcia finansowego również w przypadku studiowania w systemie niestacjonarnym wpływają korzystnie na decyzje o podjęciu studiów przez osoby, których niepełnosprawność nie pozwala na studiowanie w systemie stacjonarnym, wymagającym codziennej obecności na zajęciach.

Studenci będący osobami niepełnosprawnymi, mogą otrzymywać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych oraz jednocześnie inne stypendia. W powyższych przepisach zrezygnowano z kryterium ponoszenia kosztów z tytułu niepełnosprawności przy ubieganiu się o stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych. Wyodrębnienie tego

świadczenia, jako świadczenia niezależnego od sytuacji materialnej studenta, przełamuje istotną barierę uzyskania bezzwrotnej pomocy materialnej przez studentów niepełnosprawnych. Obecnie świadczenie to mają prawo uzyskać wszyscy studenci posiadający orzeczenie o niepełnosprawności, także ci, którzy wcześniej takiej możliwości nie mieli ze względu na osiągnięte dochody. Otrzymywanie stypendium specjalnego nie ogranicza studentowi niepełnosprawnemu możliwości uzyskania innych świadczeń.

Nowe przepisy wspierają również kształcenie osób niepełnosprawnych, które decydują się na odbywanie studiów na kilku kierunkach studiów równocześnie. W takim przypadku student może otrzymać stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych na każdym ze studiowanych kierunków.

Liczba studentów otrzymujących stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych według stanu na dzień 30 listopada 2005 r. wynosiła 15.006 (w tym 7.796 osób pobierało tylko stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, natomiast 7.210 osób oprócz stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych, pobierało równocześnie inne stypendia). Biorąc pod uwagę liczbę studentów niepełnosprawnych w roku akademickim 2005/2006 (14.510), można sądzić, że nie wszyscy studenci niepełnosprawni rozpoczynający studia podają do wiadomości uczelni informację o swojej niepełnosprawności.

Dodatkowo w ramach systemu pomocy materialnej każdy student będący osobą niepełnosprawną, który mieszka z dala od uczelni, może korzystać z zakwaterowania w domu studenckim i wyżywienia w stołówce studenckiej. Student znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej może otrzymywać stypendium na wyżywienie, a w przypadku kształcenia na studiach dziennych oraz trudnej sytuacji materialnej, również do uzyskania stypendium mieszkaniowego.

Uzupełniającą pomocą państwa jest możliwość otrzymania kredytu studenckiego z dopłatą do oprocentowania z budżetu państwa i korzystnymi warunkami spłaty. W ramach tego systemu osoby niepełnosprawne mogą ubiegać się o umorzenie spłaty kredytu studenckiego:

- częściowe - w przypadku trudnej sytuacji życiowej,
- w całości - w przypadku udokumentowania trwałej niezdolności do spłaty zobowiązań oraz trudnej sytuacji materialnej.

W ramach rozszerzania dostępu osób niepełnosprawnych do kształcenia MEiN wspierał działania uczelni polegające na likwidowaniu barier nie tylko architektonicznych, informacyjnych czy komunikacyjnych, ale także społecznych i psychologicznych w dostępie osób niepełnosprawnych do szkolnictwa wyższego, co jest jednym z priorytetowych zadań uczelni. W uczelniach prowadzone były specjalne szkolenia dla studentów i pracowników uczelni mające na celu usuwanie barier informacyjnych i propagujące ideę kształcenia integracyjnego. Coraz częściej powoływani są na uczelniach wyższych pełnomocnicy rektora do spraw osób niepełnosprawnych, powstają także Centra Kształcenia i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zajmujące się organizacją procesu kształcenia osób niepełnosprawnych i prowadzące dla tej grupy studentów działalność usługową, a także Centra Karier zajmujące się promowaniem osób niepełnosprawnych na rynku pracy.

Osoby niepełnosprawne - podobnie jak w latach poprzednich - biorą również udział w **Programie SOCRATES**. Informacje o tym programie oraz możliwościach udziału w poszczególnych jego akcjach są adresowane do wszystkich potencjalnych beneficjentów i w równym stopniu dostępne dla zainteresowanych osób (spotkania informacyjne, media, strona internetowa Narodowej Agencji Programu).

1. W edycji 2004/2005 zrealizowano łącznie 1.800 projektów w ramach Comeniusa, w których uczestniczyło 4 nauczycieli niepełnosprawnych (wśród 4.025 nauczycieli biorących udział w projektach). Odnotowano natomiast nieco wyższy udział uczniów niepełnosprawnych – na 3.884 biorących udział w projektach, 21 osób to uczniowie

niepełnosprawni. Edycja 2005/2006 programu Socrates jest w trakcie realizacji. Jej pełne rozliczenie nastąpi we wrześniu 2006 r. Według stanu bazy programu na dzień 26.05.2006 r. żaden nauczyciel ani uczeń niepełnosprawny nie brali udziału w wyjeździe. W bazie zarejestrowane są liczby zadeklarowane: 5 nauczycieli i 50 uczniów niepełnosprawnych przewiduje w roku akademickim 2005/2006 wzięcie udziału w projektach Comeniusa.

2. W akcji **Erasmus** w roku akademickim 2004/2005 zrealizowano 8.388 wyjazdów studenckich. Wśród tej liczby beneficjentów jest 19 osób, którym przyznano, za pośrednictwem Narodowej Agencji, dodatkowe fundusze z uwagi na umiarkowaną lub znaczną niepełnosprawność. W realizacji akcji Erasmus zawsze jest stosowana zasada równego traktowania. Zasada niedyskryminacji ze względu na niepełnosprawność dotyczy także wyjazdów studentów i nauczycieli akademickich. Dane wstępne dotyczące roku 2005/06 wskazują, że specjalne dofinansowane z uwagi na umiarkowany lub znaczny stopień niepełnosprawności zostanie przyznane 23 osobom - 22 studentom i 1 nauczycielowi akademickiemu.

3. W latach 2004/2005 i 2005/2006 w Międzynarodowych Projektach Współpracy akcji **Grundtvig 1** liczba beneficjentów niepełnosprawnych wynosiła 129, ale dodatkowo można wymienić liczbę 30 rodziców i 2 trenerów, którzy aktywnie biorą udział w projektach i działają na rzecz osób niepełnosprawnych.

W Projektach Partnerskich dotyczących Kształcenia Dorosłych akcji **Grundtvig 2** w roku 2004/2005 zaplanowano uczestnictwo 251 osób niepełnosprawnych (4 projekty) oraz 25 trenerów a w roku 2005/2006 udział 85 osób niepełnosprawnych oraz 50 trenerów (również 4 projekty). Projekty akcji Grundtvig adresowane są do dwóch grup beneficjentów z obszaru osób niepełnosprawnych: osób niepełnosprawnych (w ramach realizowanych projektów opracowywane są kursy, materiały edukacyjne, nowatorskie programy kształcenia niepełnosprawnych), a także rodziców, nauczycieli, konsultantów osób niepełnosprawnych (podstawowym celem projektów było nauczenie tych osób odpowiedniej troski wobec osób niepełnosprawnych oraz sposobów współpracy i komunikowania się z niepełnosprawnymi).

Poza wymienionymi wyżej formami pomocy, ważną rolę w ułatwieniu dostępu do edukacji osób niepełnosprawnych odgrywa także pomoc udzielana ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. W 2005 roku miała miejsce kontynuacja programu „PITAGORAS” i „STUDENT”.

Celem programu „PITAGORAS - Program pomocy osobom z uszkodzeniem słuchu” jest zapewnienie wszystkim niesłyszącym i niedosłyszącym studentom oraz uczestnikom kursów przygotowawczych do egzaminów do szkół wyższych, w zależności od potrzeb, pomocy tłumaczy migowych lub możliwości wykorzystania w trakcie zajęć oraz egzaminów elektronicznych urządzeń wspomagających słyszenie oraz zapewnienie wszystkim osobom niedosłyszącym dostępu do dóbr kultury w ramach instytucji kultury¹⁴. Adresatami programu są państwowe i niepaństwowe szkoły wyższe, których status określa ustawa o szkolnictwie wyższym oraz instytucje kultury – filharmonie, teatry muzyczne, teatry dramatyczne i teatry lalkowe oraz muzyczne lub teatralne sale widowiskowe udostępniane publiczności przez państwowe uczelnie artystyczne.

W 2005 roku zawarto 20 umów z uczelniami wyższymi na finansowanie usług tłumaczy migowych na kwotę 605.167,00 zł i wszystkie zrealizowano. Natomiast na zakup urządzeń wspomagających na uczelniach PFRON zawarł w 2005 roku 2 umowy, na kwotę 440.427,29 zł, w tym zrealizował jedną. Z pomocy w ramach programu skorzystało 166 studentów.

¹⁴ Działania te mają związek z umożliwieniem osobom niepełnosprawnym realizacji potrzeb wyższego rzędu: kultury, rekreacji.

Tabela 18. Dofinansowanie w ramach programu PITAGORAS roku 2004 i 2005 wg przedmiotu dofinansowania.

Przedmiot wniosku	Zawarte umowy		kwota dofinansowania zawarta w umowach		liczba umów zrealizowanych	
	2004 r.	2005 r.	2004 r.	2005 r.	2004 r.	2005 r.
finansowanie usług tłumacza migowego	14	20	469 006,28 zł	605 167,00 zł	13	20
zakup urządzeń wspomagających na uczelniach	11	2	562 105,30 zł	440 427,29 zł	10	1

Celem programu „STUDENT – pomoc osobom niepełnosprawnym w zdobyciu wykształcenia na poziomie wyższym” jest przygotowanie osób niepełnosprawnych, poprzez zdobycie wyższego wykształcenia, do rywalizacji o zatrudnienie na otwartym rynku pracy. W ramach programu, ze środków PFRON, mogły być dofinansowywane koszty opłat za studia, zakwaterowania (w przypadku nauki poza miejscem stałego zamieszkania), dojazdów, uczestnictwa w zajęciach mających na celu podniesienie sprawności fizycznej lub psychicznej, zakupu przedmiotów ułatwiających lub umożliwiających naukę, sprzętu komputerowego oraz komputerowych programów edukacyjnych, wyjazdów organizowanych w ramach zajęć szkolnych.

Od momentu uruchomienia programu rokrocznie wzrasta liczba beneficjentów programu.

Tabela 19. Osoby objęte pomocą w ramach programu STUDENT w 2004 i 2005 roku.

	I półrocze 2004	II półrocze 2004	I półrocze 2005	II półrocze 2005
liczba uczestników programu	3.112	3.221	5.585	6.416
w tym liczba studentów	3.112	3.221	5.173	5.768
ogólna kwota dofinansowania	5 153 950,91 zł	5 927 062,48 zł	10 162 590,31 zł	13 489 168,05 zł

4. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

W 2005 r., w ramach właściwości resortu edukacji podejmowane były różne działania, których realizacja polega na zabezpieczaniu prawa dzieci i młodzieży niepełnosprawnych do pomocy specjalistycznej, w tym psychologiczno-pedagogicznej. Instytucjonalne formy **poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego** realizowane były przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne. W roku szkolnym 2004/05 działało w Polsce 574 publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych (w poprzednim roku szkolnym 573), zatrudniających (w przeliczeniu na etaty) 6 886 pracowników pedagogicznych (w poprzednim roku szkolnym 7234 pracowników pedagogicznych).

Przy poradniach tworzone są filie, które pozwalają na świadczenie usług z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej w miejscu zamieszkania dziecka, ponadto skracają czas oczekiwania na wizytę w poradni, co w przypadku dzieci i młodzieży niepełnosprawnych i ich rodziców ma ogromne znaczenie. W 2005 roku odnotowano spadek liczby **poradni specjalistycznych** - w 8 województwach funkcjonowało 21 **poradni specjalistycznych** (dla porównania w roku szkolnym 2003/04 było ich 31), z których co najmniej kilkanaście ukierunkowanych jest na pomoc dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej. Poradnie specjalistyczne najczęściej tworzone były wokół następujących obszarów tematycznych: poradnictwa dla młodzieży, poradnictwa rodzinnego, pomocy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej, wczesnej diagnozy i rehabilitacji oraz poradnictwa zawodowego.

W roku szkolnym 2004/05 liczba dzieci i młodzieży (0-19 lat) wg danych demograficznych wynosiła w Polsce 9.210.605. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne udzieliły pomocy 1.218.282 dzieciom i młodzieży, co stanowi 13,2 % całej populacji (w ub. roku 14,5%).

Badaniami diagnostycznymi w poradniach objęto:

- dzieci w wieku przedszkolnym – 220.483, co stanowi 14,6% ogólnej liczby dzieci w wieku 3-6 lat,
- uczniów szkół podstawowych – 490.845, co stanowi 8,0% tej populacji,
- uczniów gimnazjów – 248.064, co stanowi 15,0 % tej populacji,
- uczniów szkół ponadgimnazjalnych – 121.405, co stanowi 6,7 % tej populacji.

Poniższa tabela prezentuje dane zebrane w ramach systemu informacji oświatowej (SIO) wg stanu na dzień 15 września 2005 r., przedstawiające liczbę wydanych przez poradnie psychologiczno – pedagogiczne orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego.

Tabela 20. Liczba orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego uczniów, stan na 15 września 2005 r.

niestyszających i słabo słyszających	3.134
niewidomych i słabo widzących	1.936
z niepełnosprawnością ruchową	2.530
z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim	16.914
z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym	7.172
z autyzmem	925

z więcej niż jedną niepełnosprawnością	4.548
--	-------

Zespoły orzekające w poradniach wydawały również:

- orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania 30.626
- orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych 1.936
- inne orzeczenia (tym: dla przewlekle chorych i z zaburzeniami psychicznymi) 4.178

Ogółem, w 2005 roku wydano 78.937 orzeczeń.

W 2005 r. poradnie wydawały, na pisemny wniosek rodziców lub prawnych opiekunów dzieci i młodzieży, opinie w różnych sprawach, z których część dotyczyła dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. W statystykach nie wyodrębniono grupy osób niepełnosprawnych. Ogólną liczbę opinii wydanych przez poradnie przedstawia poniższa tabela:

Tabela 21. Opinie wydawane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia	133.969
objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole lub placówce	85.153
dostosowania warunków i formy sprawdzianu przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej do indywidualnych potrzeb ucznia	43.268
dostosowania warunków i formy egzaminu gimnazjalnego do indywidualnych potrzeb ucznia	42.797
dostosowania warunków i formy egzaminu maturalnego lub egzaminu dojrzałości do indywidualnych potrzeb absolwenta	32.016
objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu	14.894
odroczenia rozpoczęcia spełniania przez dziecko obowiązku szkolnego	7.959
przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy	5.094
pozostawienia ucznia z klasy I – III szkoły podstawowej na drugi rok w tej samej klasie	4.851
pierwszeństwa w przyjęciu ucznia z problemami zdrowotnymi do szkoły ponadgimnazjalnej	3.745
wczesnego wspomagania rozwoju dziecka	3.036
wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej	2.360
udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki	1.442
gotowości szkolnej dziecka spełniającego obowiązek rocznego przygotowania przedszkolnego poza przedszkolem albo oddziałem przedszkolnym	748
dostosowania warunków i formy egzaminu zawodowego lub egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe do indywidualnych potrzeb ucznia	701
zwolnienia ucznia z wadą słuchu z nauki drugiego języka obcego	675
inne opinie o przebadanych	120.193
Ogółem	382.708

Pracownicy poradni udzielali w formie bezpośredniej różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej. W tym obszarze działalności poradni liczba osób

korzystających z różnego rodzaju pomocy, zarówno indywidualnej jak i grupowej, bez wyodrębniania grupy osób niepełnosprawnych, przedstawia poniższa tabela:

Tabela 22. Liczba osób korzystających z różnych rodzajów pomocy w ramach poradni psychologiczno-pedagogicznych.

Zajęcia prowadzone przez pracowników poradni	Liczba osób objętych pomocą
zajęcia korekcyjno-kompensacyjne	35.555
terapia logopedyczna	98.351
socjoterapia	15.802
Zajęcia z uczniami zdolnymi	4.073
Terapia dla zagrożonych uzależnieniem	6.639
zajęcia grupowe aktywizujące do wyboru kierunku kształcenia i zawodu	251.550
ćwiczenia rehabilitacyjne	1.739
inne formy pomocy indywidualnej	108.539
inne formy pomocy grupowej	444.514
porady bez badań	215.556
porady po badaniach przesiewowych	155.912
badania przesiewowe słuchu programem „Słyszę”	88.439
badania przesiewowe wzroku programem „Widzę”	55.340
porady udzielone w Młodzieżowym Telefonie Zaufania	44.762

Indywidualna pomoc bezpośrednia była realizowana także poprzez: konsultacje, porady, terapię, treningi, interwencje, rozmowy i inne zajęcia. Podczas zajęć wykorzystywano m.in. pomoce typu: programy komputerowe, zeszyty ćwiczeń, podręczniki z zadaniami matematycznymi, puzzle, układanki, klocki itd. Głównym ich zadaniem było: wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży w normie rozwojowej oraz upośledzonych umysłowo w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, promowanie zdrowego stylu życia, stymulowanie rozwoju mowy małego dziecka, motywowanie do nauki, uczenie skutecznego podejmowania decyzji zawodowych, pomoc w rozwiązywaniu problemów o różnorodnym podłożu, ułatwianie adaptacji dzieci i młodzieży do nowych warunków.

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne udzieliły dzieciom i młodzieży pomocy indywidualnej i grupowej. Objęto nimi indywidualnie – 108.539 osób, grupowo – 444.514 osób. Z tych form pomocy skorzystało 1.739 dzieci niepełnosprawnych, które korzystały z ćwiczeń rehabilitacyjnych. Prowadzone były badania przesiewowe słuchu w ramach programu „Słyszę”. Objęto nimi 88.439 dzieci i młodzieży w różnym wieku, szczególnie dzieci przedszkolne i uczniów szkół podstawowych (o 53.081 osób więcej niż w ub. r. szk.). Pracownicy poradni prowadzili badania przesiewowe wzroku, zgodnie z programem „Widzę”, którym w 2005 roku objęto 55.340 dzieci, głównie ze szkół podstawowych (o 8.449 osób więcej niż w ub. r. szk.). Młodzież niepełnosprawna korzystała również z poradnictwa edukacyjno-zawodowego. 675 dzieci z wadą słuchu uzyskało z poradni opinie zwalniające z nauki drugiego języka obcego. Poradnie wydały 3.745 opinii w sprawie pierwszeństwa w przyjęciu ucznia z problemami zdrowotnymi do szkoły ponadgimnazjalnej. Wydały również 5.094 opinie w sprawie przyjęcia ucznia gimnazjum do oddziału przysposabiającego do pracy.

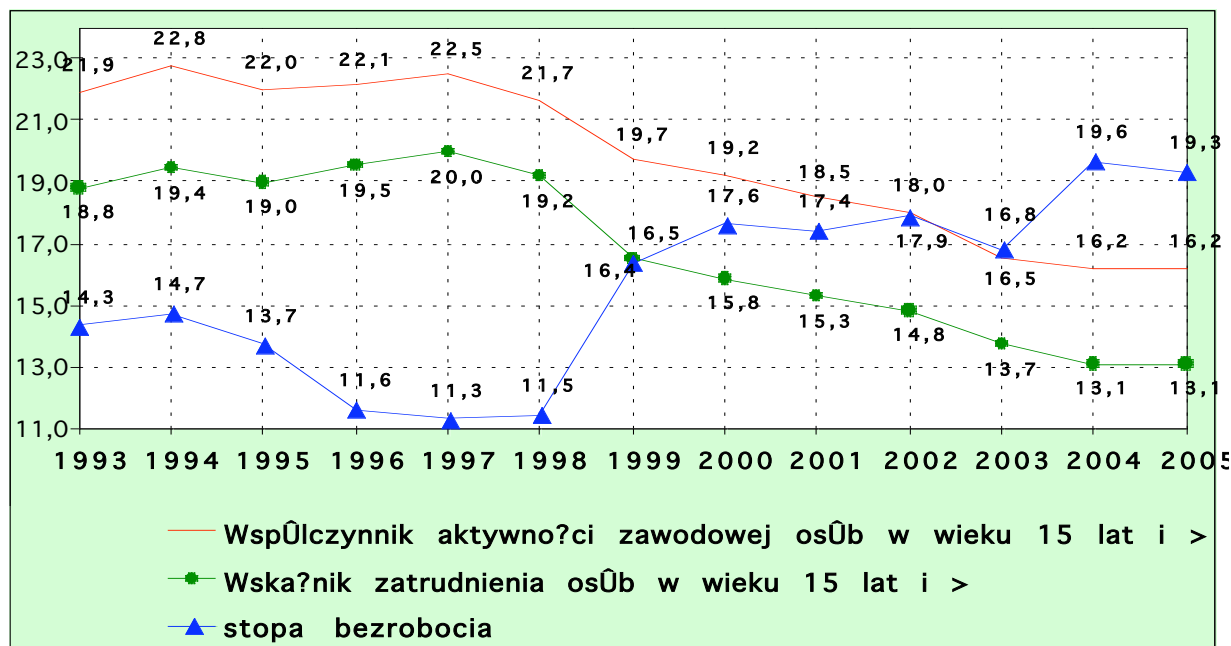
Działania z zakresu pomocy specjalistycznej, w tym psychologicznej i pedagogicznej były również realizowane w roku 2005 przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych, w ramach programu PFRON “PARTNER”. Realizacja programu

następowała w formie dofinansowania ze środków Funduszu w szczególności następujących zadań: rehabilitacja dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w różnych typach placówek, organizacja i prowadzenie szkoleń, kursów (również w formie kształcenia na odległość – on line), warsztatów, grup środowiskowego wsparcia oraz zespołów aktywności społecznej dla osób niepełnosprawnych, organizacja szkoleń (także on line) i warsztatów dla członków rodzin osób niepełnosprawnych, opiekunów czy wolontariuszy. Dofinansowywane były również zadania takie jak: prowadzenie terapii psychologicznej dla osób, które stały się niepełnosprawne w stopniu znacznym lub umiarkowanym, w celu łagodzenia stresu spowodowanego niepełnosprawnością, prowadzenie grupowych i indywidualnych zajęć, które mają na celu nabywanie, rozwijanie i podtrzymywanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego funkcjonowania.

5. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb niepełnosprawnych.

Z badań aktywności ekonomicznej ludności (BAEL GUS) wynika, że w roku 2005 tak jak i w 2004 współczynnik aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej wyniósł 16,2%, natomiast współczynnik osób w wieku produkcyjnym wyniósł 23,9%, i był wyższy o 0,2 punktu procentowego w stosunku do roku 2003 i o 0,5 punktu procentowego w stosunku do roku 2004. Nieznacznie zmieniła się również - w stosunku do roku 2004 - stopa bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej, spadając z 19,6% do 19,3%, zaś u osób w wieku produkcyjnym spadła z 22,5% do 21,9%.

Wykres 7. Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej.

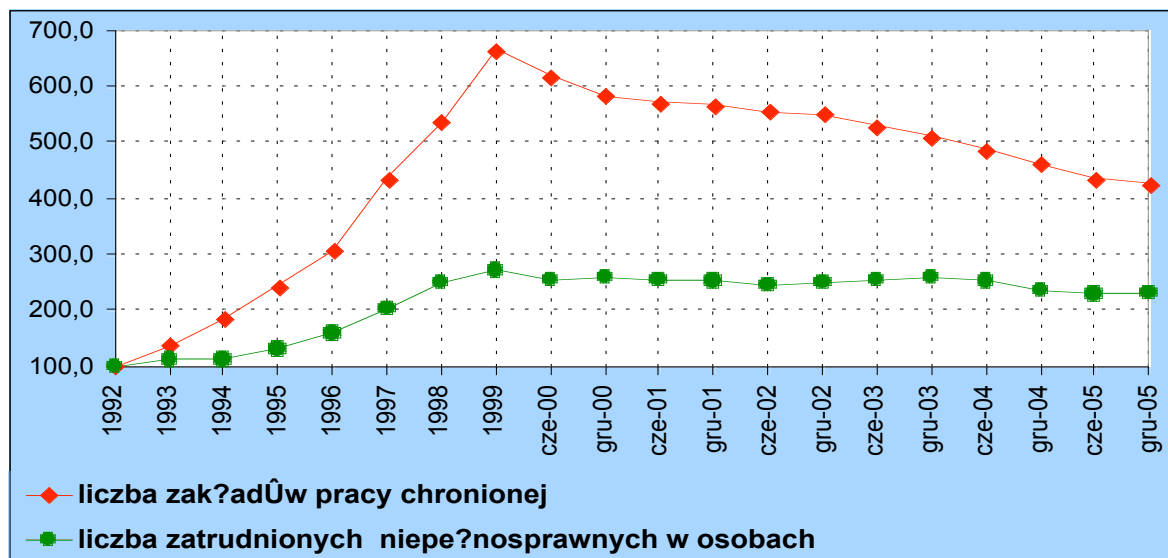

W roku 2005 wzrosła liczba osób zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotne osoby niepełnosprawne z 75.738 (w 2004) do 76.834. Nie należy jednak oceniać tego zjawiska jednoznacznie negatywnie, gdyż może ono oznaczać oczekiwany wzrost aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. Natomiast jako poszukujące pracy i niepozostające w zatrudnieniu były zarejestrowane 27.824 osoby niepełnosprawne (o 1.726 osób mniej niż na koniec 2004).

Średnio w roku 2005 zatrudnionych było 535 tys. osób niepełnosprawnych, w tym 258 tys. jako pracownicy najemni. Na tak zwanym otwartym rynku pracy zatrudnionych było średniorocznie około 350 tys. osób, w tym około 73 tys. osób jako pracownicy najemni. W zakładach pracy chronionej – według stanu na 31 grudnia 2005 r. - zatrudnionych było ponad 186 tys. osób niepełnosprawnych na ponad 175 tys. etatów, co oznacza spadek zatrudnienia w porównaniu z rokiem 2004 (190 tys. osób i 178 tys. etatów). Zmniejszeniu uległa również liczba zakładów pracy chronionej z 2584 do 2393. Na koniec 2005 r.

najwięcej, bo aż 411 zakładów pracy chronionej było w województwie wielkopolskim, zatrudnienie znalazło w nich 26 tys. osób niepełnosprawnych. Najmniej, gdyż zaledwie 27 zakładów pracy chronionej było w województwie opolskim.

Wykres 8. Kształtowanie się liczby zakładów pracy chronionej i liczby zatrudnionych w nich osób niepełnosprawnych w latach 1992 – 2005, rok 1992 = 100,0%.

Prezes Zarządu Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych co roku przekazuje, zgodnie z art. 48 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, środki samorządom wojewódzkim i powiatowym na realizację określonych ustawowo zadań. Na zadania związane z rehabilitacją zawodową i zatrudnianiem osób niepełnosprawnych samorzady województw wykorzystywały w 2005 r. łączną kwotę 41.933.541 zł., natomiast jednostki samorządu powiatowego kwotę 52.774.564 zł. Kwota wykorzystana przez samorzady powiatowe stanowiło jedynie 8% ogólnej puli środków przypadających powiatom według algorytmu.

Zadania realizowane przez samorzady powiatowe

W ramach realizowanych zadań samorzady powiatowe finansowały ze środków PFRON zwrot kosztów przystosowania do potrzeb osób niepełnosprawnych tworzonych lub istniejących stanowisk pracy. Na podstawie art. 26 w/w ustawy, zwrot może otrzymać pracodawca, który zatrudni przez okres co najmniej 36 miesięcy osobę niepełnosprawną bezrobotną lub poszukującą pracy i niepozostającą w zatrudnieniu, skierowaną do pracy przez powiatowy urząd pracy lub też zatrudniającą osobę, u której niepełnosprawność powstała w okresie zatrudnienia u tego pracodawcy. Jednakże przyczyną powstania niepełnosprawności nie może być zawinione przez pracodawcę lub pracownika naruszenie przepisów, w tym przepisów prawa pracy. Zwrot nie może przekroczyć dwudziestokrotnego przeciętnego wynagrodzenia za każde przystosowane stanowisko. W 2005 r. wnioski o zwrot takich kosztów złożyło 137 pracodawców (o 134 mniej niż w roku 2004), a zawarto 98 umów. Na realizację tego zadania ze środków PFRON przeznaczono 6.002.795 zł., co umożliwiło przystosowanie 235 tworzonych lub istniejących stanowisk pracy, w tym zwrot

kosztów rozpoznania przez medycynę pracy w wysokości 72.814 zł. w odniesieniu do 23 stanowisk. Średni koszt przystosowania jednego stanowiska pracy wyniósł 25.543,81 zł.

Pracodawcy z jednostek zaliczonych do sektora finansów publicznych przystosowali 33 stanowiska na kwotę 695.204 zł, a pracodawcy spoza tego sektora przystosowali 202 stanowiska za łączną kwotę 5.307.591 zł. W wyniku realizacji tego zadania zatrudnienie znalazło 225 osób niepełnosprawnych, z czego 21 osób to mieszkańcy wsi, a 96 osób to kobiety. Należy zauważyć, iż 79 z przystosowanych stanowisk pracy są to stanowiska w zakładach pracy chronionej.

W roku 2005 realizowane były również umowy zawarte do dnia 31 stycznia 2003 r. w ramach art. 26 obowiązującego do dnia 31 stycznia 2003 r. Na ich podstawie pracodawcy zatrudniający przez okres 36 miesięcy osoby niepełnosprawne, mogli otrzymać przez 18 miesięcy, co drugi miesiąc, zwrot wynagrodzenia osoby niepełnosprawnej, zatrudnionej na nowym lub istniejącym stanowisku pracy oraz składek na ubezpieczenie społeczne należne od pracodawcy. W 2005 r. powiaty przekazały pracodawcom na podstawie zawartych umów kwotę w wysokości 24.623.563 zł., z przeznaczeniem na dofinansowanie wynagrodzenia i składek 6.245 zatrudnionych osób niepełnosprawnych.

Ze środków samorządów powiatowych pracodawcy otrzymywali również zwrot kosztów zatrudniania pracowników pomagających pracownikom niepełnosprawnym w pracy – zgodnie z art. 26d w/w ustawy. Zwrot ten obejmuje wynagrodzenie pracowników pomagających pracownikowi niepełnosprawnemu w zakresie czynności ułatwiających komunikowanie się z otoczeniem, a także czynności niemożliwych lub trudnych do samodzielnego wykonania przez tego pracownika na stanowisku pracy, za czas poświęcony wyłącznie na tę pomoc. Starostowie w roku 2005 podpisali 37 umów na kwotę 41.031 zł. Wypłacone dofinansowanie wyniosło 23.431 zł i dotyczyło pomocy 32 pracownikom niepełnosprawnym, z czego 30 osób to pracownicy zakładów pracy chronionej.

Ze środków przekazanych przez Fundusz samorządów powiatowym finansowane są również szkolenia dla osób niepełnosprawnych bezrobotnych, poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu. Na szkolenia osoby niepełnosprawne kierowane są przez kierowników powiatowych urzędów pracy. W roku 2005 o dofinansowanie kosztów szkoleń ubiegało się 9.318, a skierowane zostały 6.494 osoby niepełnosprawne. Samorządy powiatowe przekazały 6.671.240 zł za ukończone szkolenia 6.416 osób, w tym 2.449 kobiet. Średni koszt szkolenia wyniósł 1.040 zł. Po zakończeniu szkolenia 1.120 osób niepełnosprawnych uzyskało zatrudnienie, z czego 408 osób to kobiety.

Szkolenia dla osób niepełnosprawnych mogą być organizowane również przez pracodawców zgodnie z art. 41 *ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*. Szkolenie organizowane przez pracodawcę może być refundowane ze środków PFRON do wysokości 75%, nie więcej jednak niż do wysokości dwukrotnego przeciętnego wynagrodzenia na jedną osobę, jeżeli po zakończeniu szkolenia osoby te będą zatrudnione zgodnie z kierunkiem szkolenia przez okres co najmniej 24 miesięcy. W 2005 r. starostowie podpisali z pracodawcami 14 umów na kwotę 24.800 zł. W ramach tych umów zostało przeszkolonych 30 osób niepełnosprawnych. Średni koszt szkolenia wyniósł 827 zł.

Starosta może udzielić osobie niepełnosprawnej bezrobotnej, poszukującej pracy i niepozostającej w zatrudnieniu, która nie osiągnęła wieku emerytalnego pożyczkę na rozpoczęcie działalności gospodarczej. W roku 2005 wnioski o pożyczkę złożyły 662 osoby niepełnosprawne, z czego umowy zawarto z 464 osobami. Wypłacono 459 pożyczek na łączną kwotę 15.282.694 zł. Przeciętna pożyczka została udzielona w wysokości 33.296 zł. 7 z udzielonych pożyczek zostało przeznaczonych na działalność rolniczą, a 452 na działalność gospodarczą.

Starosta w przypadku szczególnie uzasadnionym trudną sytuacją materialną lub losową dłużnika, na wniosek pożyczkobiorcy może odroczyć termin spłaty pożyczki, rozłożyć jej spłatę na raty lub umorzyć jej spłatę w części lub w całości. W roku 2005 starostowie umorzyli 446 pożyczek na kwotę 6.043.678 zł (średnia wielkość umorzenia wyniosła 13.551 zł.).

Prowadzące działalność gospodarczą osoby niepełnosprawne mogą również otrzymać dofinansowanie oprocentowania kredytu bankowego zaciągniętego na kontynuowanie tej działalności. W roku 2005 zawarto 32 umowy na łączną kwotę 144.561 zł. Ogółem wypłatę dofinansowania zrealizowano na rzecz 66 osób niepełnosprawnych, w tym również na podstawie umów zawartych w 2004 r., na łączną kwotę 146.041 zł.

Zadania realizowane przez samorzędy wojewódzkie

Jednym z zadań realizowanych przez samorzędy województwa jest - zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 2 *ustawy o rehabilitacji (...)* - zwrot kosztów szkoleń organizowanych przez zakłady pracy chronionej w związku z koniecznością zmiany profilu produkcji. W roku 2005 do samorządów województw wpłynęły 4 wnioski od pracodawców prowadzących zakłady pracy chronionej. Zawarto 3 umowy na zwrot kosztów szkoleń 98 zatrudnionych osób niepełnosprawnych i wykorzystano na ten cel środki w wysokości 515.252 zł. Szkoleniami zostało objętych 97 pracowników niepełnosprawnych, w tym 32 osoby mieszkające na wsi.

Pracodawcy prowadzący zakłady pracy chronionej mogą również uzyskać jednorazową pożyczkę udzielaną w celu ochrony istniejących w zakładzie miejsc pracy osób niepełnosprawnych (art. 32 ust. 1 pkt 3). Na 86 wniosków, które wpłynęły w 2005 r. do samorządów, marszałkowie podpisali 55 umów pożyczki na łączną kwotę 17.827.449 zł.

Marszałkowie ze środków Funduszu dofinansowują także koszty tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej (zaz). Celem działalności tych zakładów jest zatrudnianie osób niepełnosprawnych zaliczonych do znacznego stopnia niepełnosprawności i przygotowanie ich do pracy na otwartym rynku pracy oraz pomoc w realizacji niezależnego i aktywnego życia. W ramach etapu tworzenia finansowaniem objętych zostało 13 zakładów, w tym również w ramach umów podpisanych w 2004 r. Wypłacono kwotę 13.229.565 zł, z czego na utworzenie 2 zaz-ów o charakterze wytwórczym wykorzystano 1.552.544 zł., na utworzenie 2 zaz-ów o charakterze usługowym kwotę 1.735.220 zł i na utworzenie 9 zaz-ów o charakterze wytwórczo-usługowym 9.941.801 zł. Średnie dofinansowanie kosztów tworzenia zakładu wyniosło 1.017.659 zł.

Samorzędy przekazały na dofinansowanie kosztów działania 25 (z 26 działających) zakładów kwotę w wysokości 10.361.275 zł. We wszystkich 26 zakładach zatrudnionych było 926 osób niepełnosprawnych ze znacznym stopniem niepełnosprawności, z czego 324 osoby to kobiety, a 268 osoby to mieszkańcy wsi.

Zadania rehabilitacji zawodowej realizowane przez Biura i Oddziały Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Pozostałe zadania dotyczące rehabilitacji zawodowej wynikające z *ustawy o rehabilitacji (...)* realizowane były przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Na podstawie art. 25 w/w ustawy Państwowy Fundusz jest zobowiązany do finansowania części wynagrodzeń odpowiadającej składkom na ubezpieczenia społeczne należnym od zatrudnionych osób niepełnosprawnych oraz od osób niepełnosprawnych podejmujących po raz pierwszy działalność gospodarczą. Zakład Ubezpieczeń Społecznych dokonał w roku 2005 obciążenia Funduszu notami księgowymi na łączną kwotę 375.965.105

zł, z tego na fundusz emerytalny 271.786.260,89 zł, fundusz chorobowy 61.399.220,79 zł i fundusz wypadkowy 42.779.612,82 zł.

PFRON realizuje również zadania związane z finansowaniem kosztów tworzenia i działania zakładów aktywności zawodowej. Ze względu na zmianę przepisów i przejęcie obowiązków związanych z dofinansowywaniem zakładów aktywności zawodowej przez marszałków, do Funduszu w roku ubiegłym nie wpływały nowe wnioski od organizatorów zakładów. Jednakże do chwili przekazania marszałkom 9 zakładów, które były utworzone na podstawie decyzji podjętych we wcześniejszych latach, PFRON zobowiązany jest do przekazywania tym zakładom środków na funkcjonowanie poprzez swoje Biuro, a nie zgodnie z algorytmem, za pośrednictwem samorządu województwa. W roku 2005 Fundusz na ten cel przekazał środki w wysokości 5.964.403 zł.

Biuro Funduszu realizuje zadanie wynikające z art. 32 ust 1 pkt 1 *ustawy o rehabilitacji (...)*, a mianowicie dofinansowanie w wysokości 50% oprocentowania kredytów bankowych zaciągniętych przez zakłady pracy chronionej. Zakład pracy chronionej, któremu przyznane zostaje dofinansowanie jest zobowiązany do niezmnieszenia stanu zatrudnienia osób niepełnosprawnych (liczone w etatach), będącego podstawą wyliczenia wysokości kredytu w okresie, na jaki dofinansowanie zostało przyznane. W roku 2005 rozpatrzono 393 wnioski złożone przez prowadzących zakłady pracy chronionej. Dofinansowane zostało oprocentowanie kredytów zaciągniętych przez 303 zakłady pracy chronionej, zatrudniające 20.409,70 osób niepełnosprawnych w przeliczeniu na etaty. Łączna kwota wypłaconych środków na ten cel w roku 2005 wyniosła 7.988.871,15 zł.

Pracodawca prowadzący zakład pracy chronionej mógł otrzymać ze środków PFRON refundację zwiększonych kosztów zatrudnienia osób niepełnosprawnych, u których stwierdzono chorobę psychiczną, upośledzenie umysłowe, epilepsję lub niewidomych, w wysokości 75% najniższego wynagrodzenia na każdą zatrudnioną osobę niepełnosprawną w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy. Oddziały, na podstawie umów zawartych z pracodawcami, wypłaciły dofinansowania w łącznej kwocie 78.871.601,07 zł. Refundacją objętych zostało 15.800 osób niepełnosprawnych na 14.383,66 etatach w 633 zakładach pracy chronionej.

Zgodnie z art. 26a *ustawy o rehabilitacji (...)* pracodawcy zatrudniającemu osoby niepełnosprawne, które nie osiągnęły wieku emerytalnego i zostały ujęte w ewidencji prowadzonej przez Fundusz, przysługuje ze środków PFRON miesięczne dofinansowanie do wynagrodzeń tych pracowników niepełnosprawnych, wypłacane raz na dwa miesiące. W 2005 r. wypłacono dofinansowania do wynagrodzeń 284.877 pracowników niepełnosprawnych, w łącznej kwocie 1.380.090.554,34 zł. Ogółem dofinansowanie otrzymało 8.100 pracodawców, w tym 2.451 prowadzących zakłady pracy chronionej i 5.649 z otwartego rynku pracy.

Na początku funkcjonowania Systemu Obsługi Dofinansowań PFRON tj. w styczniu 2004 roku zarejestrowanych było w nim 192.598 osób niepełnosprawnych zatrudnianych przez 4.489 pracodawców korzystających z pomocy w formie dofinansowania do wynagrodzeń tych osób, natomiast w grudniu 2005 r. liczba ta wzrosła do 206.788 zarejestrowanych osób niepełnosprawnych zatrudnionych przez 7.294 pracodawców.

Na podstawie art. 47 ust. 2 *ustawy o rehabilitacji (...)*, środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przeznaczane są także na zrekompensowanie gminom dochodów utraconych na skutek zastosowania wobec prowadzących zakłady pracy chronionej i zakłady aktywności zawodowej zwolnień z podatków od nieruchomości, rolnego i leśnego oraz z podatku od czynności cywilnoprawnych. Na realizację tego zadania w roku 2005 Fundusz przekazał gminom środki w wysokości 164.297.378,80 zł, w tym pierwsza transza wypłacona 807 gminom wyniosła 86.245.038,80 zł., a druga dla 741 gmin wyniosła 78.052.340 zł.

Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL, finansowana z Europejskiego Funduszu Społecznego, jest częścią strategii Unii Europejskiej na rzecz stworzenia większej liczby lepszych miejsc pracy i zapewnienia szerokiego do nich dostępu. Celem EQUAL jest testowanie i promowanie innowacyjnych sposobów zwalczania dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, w tym dyskryminacji osób niepełnosprawnych. EQUAL stwarza możliwości identyfikacji i przewidywania zmian na rynku pracy, jak też wyposaża w nowe narzędzia monitorowania, zapobiegania i rozwiązywania wykrytych problemów. O skuteczności programu ma świadczyć nie tyle liczba objętych wsparciem beneficjentów, co jakość wypracowanych innowacyjnych modeli. Zgodnie z ideą programu powinny one zostać wprowadzone do powszechnego zastosowania w polityce i praktyce krajowej. Logika EQUAL dzieli proces wdrażania projektów na trzy etapy: Działanie 1 - ustanawianie Partnerstwa na rzecz Rozwoju oraz współpraca ponadnarodowa, Działanie 2 - wdrażanie programów działania Partnerstwa na rzecz Rozwoju, Działanie 3 - upowszechnianie dobrych praktyk oraz włączanie ich do polityki krajowej oraz tworzeniu sieci tematycznych. W Polsce do realizacji zakwalifikowano 107 z 751 przedstawionych projektów. Do końca 2005 roku podpisanych zostało 30 umów o dofinansowanie Działania 2, z czego 4 odnosiły się bezpośrednio do problemów osób niepełnosprawnych.

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych realizowane są także w ramach **Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL)**. Jego celem jest budowa społeczeństwa otwartego, opartego na wiedzy, poprzez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i pracy.

W 2005 roku kontynuowano realizację Działania 1.4 – Integracja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych SPO RZL. Działanie obejmuje szereg projektów, których realizacja ma przyczynić się do zwiększenia stopnia przygotowania zawodowego i poprawy zdolności do uzyskania zatrudnienia przez osoby o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, po raz pierwszy wchodzące na rynek pracy lub długotrwale bezrobotne, albo doświadczające największych problemów przy wejściu na rynek pracy. Działanie 1.4 zostało podzielone na dwa schematy: schemat a) wsparcie osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności na otwartym rynku pracy oraz schemat b) poprawa skuteczności systemu wspierania osób o znacznym i umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Realizacja pierwszego ze schematów oparta była o procedurę konkursową (uprawnione do zgłaszania projektów były instytucje rynku pracy, organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych, jednostki samorządu terytorialnego, pracodawcy, szkoły oraz jednostki naukowe), natomiast w schemacie b) znalazły się projekty własne PFRON.

W 2005 roku w ramach schematu a) ogłoszono 3 konkursy, w tym 2 zamknięte i 1 otwarty. Zamiana charakteru konkursu wpłynęła przede wszystkim na zwiększenie liczby projektów do dofinansowania, a tym samym na zwiększenie absorpcji funduszy strukturalnych w ramach tego Działania. Do końca 2005 roku podpisano 57 umów na kwotę dofinansowania 41 804 753,90 zł, co stanowiło 22,64 % kwoty planowanej do zakontraktowania w 2005 roku. W ramach schematu b) do końca 2005 roku zatwierdzono 6 projektów własnych PFRON na łączną kwotę 20 975 566,98 zł.

Część środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przeznaczanych jest na realizację programów służących zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, i tak między innymi w roku 2005 realizowano:

- „JUNIOR – program aktywizacji zawodowej absolwentów niepełnosprawnych”. Celem programu jest aktywizacja zawodowa młodych osób niepełnosprawnych, które przed upływem roku od dnia ukończenia szkoły, studiów lub kursu nie podjęły dalszej

nauki i nie uzyskały zatrudnienia. Osoby takie kierowane są na staże. W roku 2005 w programie uczestniczyło 46 powiatów, w których to 137 absolwentów rozpoczęło staże u pracodawców, 98 absolwentów ukończyło staże, a 39 znalazło zatrudnienie. Łączna kwota jaką wypłacił PFRON powiatom wyniosła 1.143.829,48 zł.

- „OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE W SŁUŻBIE PUBLICZNEJ”. Celem tego programu jest aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych bezrobotnych lub poszukujących pracy poprzez zatrudnianie ich w instytucjach wykonujących zadania z zakresu administracji publicznej. W roku 2005 na realizację tego programu wypłacono ze środków Funduszu 15.052.409,66 zł, które zostały przeznaczone na:
 - dofinansowanie lub refundację kosztów wyposażenia nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych,
 - dofinansowanie lub refundację kosztów szkoleń osób niepełnosprawnych zatrudnionych na nowych miejscach pracy,
 - refundację kosztów wynagrodzeń oraz należnych od pracodawców składek na ubezpieczenia społeczne od wynagrodzeń osób niepełnosprawnych zatrudnionych na nowych miejscach pracy.

Wypłaty w 2005 r. dotyczyły 823 osób niepełnosprawnych zatrudnionych w 2004 r.

- „KOMPUTER DLA HOMERA 2003”. Celem tego programu jest pomoc finansowa dla osób niewidomych i niedowidzących w zakupie nowoczesnego, podstawowego oraz specjalistycznego sprzętu komputerowego i elektronicznego wraz z odpowiednim oprzyrządowaniem. Sprzęt ten ma umożliwić zatrudnienie i samodzielną pracę, naukę oraz zdobycie wiedzy, a także zdobycie umiejętności pozwalających na usamodzielnienie się. W ramach tego programu w roku 2005 zakupiono podstawowy sprzęt komputerowy i oprogramowanie dla 3.096 osób pełnoletnich i 1.257 dzieci i młodzieży, wydając na ten cel 16.932.441,47 zł. Wypłacono też kwotę 17.218.879,37 zł. w ramach zakupu specjalistycznego sprzętu komputerowego, elektronicznego i oprogramowania dla 4375 osób niepełnosprawnych, w tym dla 1.182 dzieci i młodzieży. Realizując zadania wynikające z programu dofinansowano również zakup specjalistycznych elektronicznych urządzeń brajlowskich dla 183 osób niepełnosprawnych (z czego 76 stanowiły dzieci i młodzież), na łączną kwotę 2.454.307,47 zł., a także zakup urządzeń lektorskich dla 48 osób dorosłych i 8 dzieci i młodzieży w kwocie 552.452,69. W ramach tego programu finansowane są również szkolenia komputerowe w zakresie podstawowej obsługi nabytego w ramach programu sprzętu komputerowego i oprogramowania. W roku 2005 na szkolenia dla 276 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz 1225 dorosłych osób niepełnosprawnych Fundusz wypłacił łącznie 1.939.273,04 zł.

Państwowy Fundusz realizował również zadania wynikające z art. 47 ust. 1 pkt 1 *ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, czyli wyrównywanie różnic między regionami. Realizacja tego zadania odbywa się na zasadach określonych w „PROGRAMIE WYRÓWNYWANIA RÓŻNIC MIĘDZY REGIONAMI”. Celem jaki ma być osiągnięty jest wyrównanie szans osób niepełnosprawnych, zamieszkujących regiony słabo rozwinięte gospodarczo i społecznie. Program realizowany jest w formie dofinansowania projektów przedsięwzięć realizowanych w ramach 5 obszarów. W ramach Obszaru C – dofinansowanie dla pracodawców, w tym przedsiębiorców z chronionego i otwartego rynku pracy, części wyposażenia nowych miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych odpowiednio do ich potrzeb i możliwości. W roku 2005 Zarząd PFRON przyznał limit środków na realizację 661 projektów samorządów powiatowych, których celem było dofinansowanie części kosztów wyposażenia 1477 nowych

miejsce pracy w łącznej kwocie 31.083.381,53 zł. Wyplacono natomiast kwotę 29.927.029,81 zł.

Na podstawie ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25 z późn.zm.) z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego może być przyznana renta rolnicza szkoleniowa. Świadczenie to przysługuje ubezpieczonemu spełniającemu warunki do uzyskania renty rolniczej z tytułu niezdolności do pracy, w stosunku do którego orzeczono celowość przekwalifikowania zawodowego ze względu na trwałą całkowitą niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym.

O celowości takiego przekwalifikowania orzeka się (lekarz rzeczoznawca KRUS lub komisja lekarska KRUS), jeżeli osoba ubiegająca się o rentę rolniczą z tytułu niezdolności do pracy (bądź rencista mający przyznane prawo do takiego świadczenia) trwale utraciła zdolność do pracy zarobkowej w zawodzie pozarolniczym.

Przy orzekaniu o celowości przekwalifikowania zawodowego bierze się pod uwagę :

- 1) posiadane kwalifikacje, zawód oraz możliwości dalszego wykonywania pracy zarobkowej,
- 2) opinię psychologa i doradcy zawodowego,
- 3) możliwość przekwalifikowania zawodowego (ustalenia starosty).

Renty szkoleniowe przyznawane są na okres 6 miesięcy i mogą być przedłużone na czas niezbędny do przekwalifikowania zawodowego, nie dłużej niż do 36 miesięcy¹⁵. W 2005 r. przyznano 7 rent szkoleniowych.

¹⁵ Osoby, które utracą prawo do renty szkoleniowej, nadal są rencistami KRUS i otrzymują stałe renty z tytułu niezdolności do pracy.

6. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym.

Niepełnosprawność - w świetle przepisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 44, poz. 93, z późn. zm.) - jest jednym z powodów przyznawania pomocy społecznej. Spośród 2 748 05 osób, którym ogółem w roku 2005 przyznano świadczenie z pomocy społecznej w 19,7% przypadkach przyczyną przyznania tego świadczenia była niepełnosprawność. Dla porównania w roku 2004 odsetek ten wynosił 19,9% a w roku 2003 - 23,8%. Z powyższego wynika, iż udział osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie osób maleje.

Pomoc społeczna zapewnia różne formy wsparcia m.in. osobom niepełnosprawnym niskich dochodach. Jedną z ważniejszych form wspierania osób niepełnosprawnych są usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze, które obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych osób niepełnosprawnych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz w miarę możliwości również zapewnienie kontaktów z otoczeniem. W roku 2005 usługami opiekuńczymi objęto 81 981 osób niepełnosprawnych, w tym specjalistycznymi usługami opiekuńczymi 4 71 osób, podczas gdy w roku 2004 usługami opiekuńczymi objęto 80 650 osób, a specjalistycznymi usługami opiekuńczymi 4 36 osób.

Inną formą wspierania osób niepełnosprawnych są mieszkania chronione będące formą pomocy środowiskowej zapewniającą odpowiednie wsparcie w środowisku umożliwiającą samodzielne życie osobie, która m.in. ze względu na niepełnosprawność nie wymaga usług w zakresie świadczonej przez dom pomocy społecznej, a usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania są niewystarczające lub niemożliwe do realizacji. W 2005 r. było 79 mieszkań chronionych prowadzonych przez gminy na 469 miejsc oraz 168 mieszkań chronionych prowadzonych przez powiaty na 522 miejsca. Dla porównania w 2004 r. funkcjonowały 74 mieszkania chronione prowadzone przez gminy na 375 miejsc oraz 139 mieszkań chronionych prowadzonych przez powiaty na 445 miejsc.

Osoby niepełnosprawne mające ograniczone możliwości poruszania się lub komunikowania z otoczeniem mogą uzyskać pomoc w ramach pracy socjalnej w celu umożliwienia im pełnienia społecznie aktywnej roli i integracji ze środowiskiem. W szczególności może to polegać na pomocy w uzyskaniu i korzystaniu ze środków łączności oraz przekazu informacji, jak również w przystosowaniu mieszkań do ograniczeń wynikających z ich niepełnosprawności¹⁶. Praca socjalna jest jedną z tych form wspierania osób niepełnosprawnych, które w szczególności skuteczny sposób umożliwiają osobom niepełnosprawnym jak najpełniejsze ich uczestnictwo w życiu społecznym. Zwraca jednak uwagę malejąca od lat liczba osób uzyskujących pomoc w tej formie (w roku 2003 – 958 54, a w roku 2004 – 918 41 osób uzyskało pomoc w ramach pracy socjalnej). Inną formą pomocy, jaką mogą uzyskać osoby niepełnosprawne jest pomoc na ekonomiczne usamodzielnienie się.

Zgodnie z art. 64 ustawy o pomocy społecznej m.in. z powodu niepełnosprawności członka rodziny, osoby zobowiązane do ponoszenia opłat za pobyt w domu pomocy społecznej mogą być częściowo lub całkowicie zwolnione z ponoszenia tych opłat, gdyż ustawodawca uznał, że w rodzinach, w których choćby jeden z jej członków jest osobą

¹⁶ W roku 2005 roku – ogółem 834 854 osób uzyskało pomoc w ramach pracy socjalnej, brak danych ile z tych osób było osobami niepełnosprawnymi.

niepełnosprawną, koszt zaspokojenia podstawowych potrzeb jest wyższy niż w rodzinach osób sprawnych.

Trzeba jednocześnie zauważyć, iż w obecnej sytuacji, zwłaszcza wynikającej ze stanu finansów publicznych, nie jest możliwe zapewnienie wszystkim osobom niepełnosprawnym koniecznego wsparcia zmierzającego do wyrównania tym osobom zwiększonych kosztów utrzymania. Mimo tego, iż wśród osób, które uzyskały wsparcie w formie zasiłków pieniężnych jest niemała liczba niepełnosprawnych, to nadal wiele chorych osób niepełnosprawnych nie ma zagwarantowanego dostępu do pomocy umożliwiającej np. wykupienie koniecznych leków.

Inną formą pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym, przewidzianą w *ustawie o pomocy społecznej*, jest pomoc pieniężna w formie zasiłków (po spełnieniu określonych przesłanek).

Zgodnie z art. 37 ww. ustawy, świadczenie w formie zasiłku stałego przysługuje:

1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej,

2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, całkowicie niezdolnej do pracy z powodu wieku lub niepełnosprawności, jeżeli jej dochód jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

W związku z powyższym, przyznanie zasiłku stałego z pomocy społecznej jest uzależnione od spełnienia dwóch przesłanek:

1) odpowiednio niskiego dochodu (od którego uzależniona jest wysokość zasiłku stałego, w zależności także od tego czy uprawnionym jest osoba samotnie gospodarująca, czy też mamy do czynienia z osobą pozostającą w rodzinie),

2) całkowitej niezdolności do pracy z powodu wieku (ukończone 60 lat przez kobietę i 65 lat przez mężczyznę) lub niepełnosprawności, która została określona w ustawie o pomocy społecznej jako:

a) całkowita niezdolność do pracy w rozumieniu *ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 z późn. zm.)* - całkowicie niezdolna do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy albo

b) zaliczenie do I lub II grupy inwalidów lub legitymowanie się znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności w rozumieniu przepisów *ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r., o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 23, poz. 76 z późn. zm.)*.

W roku 2005 zasiłek stały otrzymało ogółem 171 342 osób (w tym osoby niepełnosprawne) na kwotę 516 705 348 zł.

Kolejną formą pomocy przewidzianą w przedmiotowej ustawie jest zasiłek okresowy, który przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego. Określenie „przysługuje w szczególności” wskazuje, iż przesłanki uprawniające do zasiłku nie są wymienione w ustawie w sposób wyczerpujący, czyli enumeratywny, a przepis wymienia okoliczności, których wystąpienie obligatoryjnie uzasadnia udzielenie przedmiotowego świadczenia.

W 2005 r. z powodu niepełnosprawności pomoc w tej formie uzyskało 51 993 osoby, na kwotę 27 142 934 zł. Dla porównania w roku 2004 pomoc uzyskało 38 112 osób, na kwotę 12 922 907 zł.

Z powyższego wynika, iż osoby niepełnosprawne, które własnym staraniem, wykorzystując własne zasoby, uprawnienia i możliwości nie są w stanie zapewnić sobie

minimalnego dochodu – w systemie pomocy społecznej uzyskują coraz lepszy dostęp do pomocy w zapewnieniu sobie choćby minimalnego dochodu.

W świetle przepisów *ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. Nr 228, poz. 2255 z późn. zm.)*, niepełnosprawność stanowi okoliczność, która nie tylko w sposób szczególny determinuje możliwość uzyskania świadczeń, ale która również oddziałuje na wysokość tych świadczeń. W przypadku gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności, prawo do zasiłku rodzinnego przysługuje wówczas gdy dochód rodziny w przeliczeniu na osobę albo dochód osoby uczącej się nie przekracza kwoty 583,00 zł (w przypadku pozostałych osób 504,00 zł). W oparciu o tę samą zasadę ukształtowane jest także prawo do dodatku z tytułu samotnego wychowywania dziecka. W sytuacji dziecka legitymującego się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności kwotę dodatku zwiększa się o 80,00 zł na dziecko, nie więcej niż o 160,00 zł na wszystkie dzieci (podstawowa wysokość dodatku wynosi 170,00 zł na dziecko i nie więcej niż 340,00 zł na wszystkie dzieci).

Wśród świadczeń kierowanych do osób niepełnosprawnych na szczególną uwagę zasługują:

1. Dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego.

Dodatek ten przysługuje matce lub ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka albo opiekunowi prawnemu dziecka, a także osobie uczącej się na pokrycie zwiększonych wydatków związanych z rehabilitacją lub kształceniem dziecka w wieku:

- 1) do ukończenia 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności;
- 2) powyżej 16 roku życia do ukończenia 24 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Dodatek przysługuje miesięcznie w wysokości:

- 1) 50,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
- 2) 70,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Szacuje się, że w 2005 r. z ww. dodatku skorzystało około 300 tys. dzieci niepełnosprawnych, z czego około 52 tys. otrzymywało dodatek w wysokości 50 zł miesięcznie (dzieci w wieku 0-5 lat), natomiast pozostałe 248 tys. – w kwocie 70 zł miesięcznie (dzieci w wieku 6-24 lat). Wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły w 2005 r. około 240 mln zł.

2. Zasiłek pielęgnacyjny.

Zasiłek pielęgnacyjny przyznaje się w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia osobie niepełnosprawnej opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje także osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16 roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21 roku życia. Wysokość zasiłku pielęgnacyjnego wynosi 144,00 zł miesięcznie.

W 2005 roku z zasiłków pielęgnacyjnych korzystało około 642,9 tys. osób, a wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły 1.112,3 mln zł. Dla porównania w roku 2004 z zasiłków pielęgnacyjnych korzystało około 608 tys. osób, a wydatki z budżetu państwa na ten cel wyniosły 1.073,8 mln zł.

3. Świadczenie pielęgnacyjne.

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z koniecznością opieki nad dzieckiem przysługuje matce lub ojcu dziecka albo opiekunowi faktycznemu dziecka, jeżeli nie podejmuje lub rezygnuje z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniem: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji, albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności. Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 583,00 zł. Świadczenia pielęgnacyjne nie przysługują, jeżeli:

- 1) osoba sprawująca opiekę ma ustalone prawo do emerytury, renty, renty socjalnej, zasiłku stałego, zasiłku przedemerytalnego lub świadczenia przedemerytalnego;
- 2) osoba wymagająca opieki:
 - a) pozostaje w związku małżeńskim,
 - b) została umieszczona w rodzinie zastępczej albo w związku z koniecznością kształcenia, rewalidacji lub rehabilitacji, w placówce zapewniającej całodobową opiekę przez co najmniej 5 dni w tygodniu z wyjątkiem zakładów opieki zdrowotnej;
- 3) osoba w rodzinie ma ustalone prawo do wcześniejszej emerytury na to dziecko;
- 4) osoba w rodzinie ma ustalone prawo do dodatku do zasiłku rodzinnego, albo do świadczenia pielęgnacyjnego na to lub na inne dziecko w rodzinie.

Wysokość świadczenia pielęgnacyjnego wynosi 420,00 zł miesięcznie.

W 2005 roku ze świadczenia pielęgnacyjnego korzystało 71,2 tys. osób, a wydatki na ten cel wyniosły 353,5 mln zł.

Nowym świadczeniem, z którego w roku 2005 mogły również skorzystać osoby niepełnosprawne, zawierającym preferencyjne kwoty dla tych osób, jest zaliczka alimentacyjna, która przysługuje od dnia 1 września 2005 roku na podstawie *ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej (Dz. U. Nr 86, poz. 732, z późn. zm.)*. Zaliczka przysługuje osobom uprawnionych do świadczenia alimentacyjnego na podstawie tytułu wykonawczego, którego egzekucja jest bezskuteczna, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 583,00 zł netto. W przypadku osób niepełnosprawnych kwota zaliczki alimentacyjnej jest wyższa o 80 zł lub 50 zł, niż w przypadku pozostałych osób.

Zaliczka przysługuje do wysokości świadczenia alimentacyjnego, nie więcej jednak niż:

- 1) w przypadku gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki - 250,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 170 zł),
- 2) w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki - 170,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 120 zł).

W przypadku gdy dochód rodziny nie przekracza 50 % kwoty 583 zł (291,50 zł netto na osobę) kwotę zaliczki zwiększa się do:

- 1) w przypadku gdy w rodzinie jest jedna lub dwie osoby uprawnione do zaliczki - 380,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 300 zł),

2) w przypadku gdy w rodzinie są trzy osoby, lub więcej, uprawnione do zaliczki - 300,00 zł dla osoby uprawnionej, jeżeli osoba ta legitymuje się orzeczeniem o niepełnosprawności albo orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności (w przypadku pozostałych osób 250,00 zł).

Ponadto, od dnia 1 września 2005 roku dodatek do zasiłku rodzinnego z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania, na częściowe pokrycie wydatków związanych z zamieszkaniem w miejscowości, w której znajduje się siedziba szkoły, przysługuje dzieciom niepełnosprawnym także wtedy, gdy uczą się w szkole podstawowej (wcześniej przysługiwał od gimnazjum).

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w 2005 r. wypłaciła 1.644.670 emerytur i rent rolniczych, w tym 328,047 rent z tytułu całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym.

W roku 2005 Prezes KRUS przyznał 21 rent rolniczych z tytułu niezdolności do pracy - w drodze wyjątku - osobom, które wskutek szczególnych okoliczności nie spełniły warunków niezbędnych do uzyskania prawa do renty określonych w *ustawie z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników* i ze względu na stan zdrowia nie mogą uzyskać niezbędnych środków utrzymania.

Ponadto w tzw. zbiegu z rolniczymi rentami rodzinnymi KRUS wypłacała ok. 8.072 renty socjalne przyznawane przez ZUS (osobom pełnoletnim całkowicie niezdolnym do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało przed ukończeniem 18 roku życia lub w trakcie nauki w szkole przed ukończeniem 25 roku życia).

Emerytom i rencistom rolniczym w 2005 r. KRUS wypłacał również ok. 243.280 dodatków pielęgnacyjnych z tytułu całkowitej niezdolności do pracy i niezdolności do samodzielnej egzystencji oraz ok. 471.958 dodatków pielęgnacyjnych z tytułu ukończenia 75 lat życia.

Należy zwrócić uwagę, że rozpatrując prawo do ww. świadczeń związanych ze stanem zdrowia KRUS nie posługuje się pojęciem niepełnosprawności.

Dla KRUS istotnym jest czy rolnik (bądź pracujący w jego gospodarstwie domownik) ubiegający się o rentę jest całkowicie niezdolny do pracy w gospodarstwie rolnym.

Za całkowicie niezdolnego do pracy w gospodarstwie rolnym uważa się ubezpieczonego, który z powodu naruszenia sprawności organizmu utracił zdolność do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym.

Natomiast dodatek pielęgnacyjny przysługuje osobie uprawnionej do emerytury lub renty, jeżeli osoba ta została uznana za całkowicie niezdolną do pracy oraz do samodzielnej egzystencji albo ukończyła 75 lat.

Konieczność ponoszenia przez osoby niepełnosprawne zwiększonych kosztów, wynikających z niepełnosprawności rekompensują w systemie podatkowym dwa rozwiązania, a mianowicie zwolnienia podatkowe oraz możliwość korzystania z odliczeń od dochodu.

W przypadku osób niepełnosprawnych wolne od podatku dochodowego są - na podstawie *art. 21 ust. 1 pkt 27 ustawy z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.)* - otrzymywane zgodnie z odrębnymi przepisami świadczenia na rehabilitację zawodową, społeczną i leczniczą osób niepełnosprawnych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz z zakładowych funduszy rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Podatnicy będący osobami niepełnosprawnymi lub mający na utrzymaniu osoby niepełnosprawne, mogą odliczyć od dochodu wydatki na cele rehabilitacyjne oraz wydatki związane z ułatwieniem wykonywania czynności życiowych. W świetle przepisów *ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych*, katalog tych wydatków obejmuje wydatki poniesione na:

- 1) adaptację i wyposażenie mieszkań oraz budynków mieszkalnych stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 2) przystosowanie pojazdów mechanicznych do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 3) zakup i naprawę indywidualnego sprzętu, urządzeń i narzędzi technicznych niezbędnych w rehabilitacji oraz ułatwiających wykonywanie czynności życiowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności, z wyjątkiem sprzętu gospodarstwa domowego,
- 4) zakup wydawnictw i materiałów (pomocy) szkoleniowych, stosownie do potrzeb wynikających z niepełnosprawności,
- 5) odpłatność za pobyt na turnusie rehabilitacyjnym,
- 6) odpłatność za pobyt na leczeniu w zakładzie lecznictwa uzdrowiskowego, za pobyt w zakładzie rehabilitacji leczniczej, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych oraz odpłatność za zabiegi rehabilitacyjne,
- 7) opłacenie przewodników osób niewidomych I lub II grupy inwalidztwa oraz osób z niepełnosprawnością narządu ruchu zaliczonych do I grupy inwalidztwa, w kwocie nie przekraczającej w roku podatkowym 2.280 zł,
- 8) utrzymanie przez osoby niewidome, o których mowa w pkt 7, psa przewodnika – w wysokości nie przekraczającej w roku podatkowym kwoty określonej w pkt 7,
- 9) opiekę pielęgniarstwa w domu nad osobą niepełnosprawną w okresie przewlekłej choroby uniemożliwiającej poruszanie się oraz usługi opiekuńcze świadczone dla osób niepełnosprawnych zaliczonych do I grupy inwalidztwa,
- 10) opłacenie tłumacza języka migowego,
- 11) kolonie i obozy dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej oraz dzieci osób niepełnosprawnych, które nie ukończyły 25 roku życia,
- 12) leki - w wysokości stanowiącej różnicę pomiędzy faktycznie poniesionymi wydatkami w danym miesiącu a kwotą 100 zł, jeśli lekarz specjalista stwierdzi, że osoba niepełnosprawna powinna stosować określone leki (stale lub czasowo),
- 13) odpłatny, konieczny przewóz na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne:
 - a) osoby niepełnosprawnej - karetką transportu sanitarnego,
 - b) osoby niepełnosprawnej, zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa, oraz dzieci niepełnosprawnych do lat 16 - również innymi środkami transportu niż wymienione w pkt. a),
- 14) używanie samochodu osobowego, stanowiącego własność (współwłasność) osoby niepełnosprawnej zaliczonej do I lub II grupy inwalidztwa lub podatnika mającego na utrzymaniu osobę niepełnosprawną zaliczoną do I lub II grupy inwalidztwa albo dzieci niepełnosprawne, które nie ukończyły 16 roku życia, dla potrzeb związanych z koniecznym przewozem na niezbędne zabiegi leczniczo-rehabilitacyjne - w wysokości nieprzekraczającej w roku podatkowym kwoty 2.280 zł,
- 15) odpłatne przejazdy środkami transportu publicznego związane z pobytem:
 - a) na turnusie rehabilitacyjnym,
 - b) w zakładach, o których mowa w pkt 6,
 - c) na koloniach i obozach dla dzieci i młodzieży, o których mowa w pkt 11.

Wydatki podlegają odliczeniu od dochodu, jeżeli nie zostały sfinansowane (dofinansowane) ze środków zakładowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych, Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych lub ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia, zakładowego funduszu świadczeń socjalnych albo nie zostały zwrócone podatnikowi w jakiejkolwiek formie. W przypadku gdy wydatki były częściowo sfinansowane (dofinansowane) z tych funduszy (środków), odliczeniu podlega różnica

między poniesionymi wydatkami, a kwotą sfinansowaną (dofinansowaną) z tych funduszy (środków) lub zwróconą w jakiegokolwiek formie.

Wydatki na cele rehabilitacyjne mogą także zostać odliczone od przychodu na podstawie *ustawy o zryczałtowanym podatku dochodowym*, pod warunkiem, że nie zostały odliczone od dochodu lub nie zostały zaliczone do kosztów uzyskania przychodów na podstawie przepisów *ustawy o podatku dochodowym*.

7. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych.

Ograniczenia funkcjonalne, jakie niesie ze sobą niepełnosprawność, stanowią zasadniczą barierę, często niemożliwą do samodzielnego pokonania. Dlatego też wszelkie działania mające na celu zniesienie tych ograniczeń, w tym działania zmierzające do zapewnienia dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu oraz ułatwiającej komunikację międzyludzką, stanowią klucz do rozwiązania wielu problemów, które osoby niepełnosprawne napotykają w codziennej egzystencji.

W roku 2005 osoby niepełnosprawne wzorem lat ubiegłych składały w powiatowych centrach pomocy rodzinie wnioski o dofinansowanie ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych **likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych** - w związku z ich indywidualnymi potrzebami. Zasady ubiegania się o dofinansowanie likwidacji przedmiotowych barier regulują przepisy *rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych* (Dz. U. Nr 96, poz. 861, z późn. zm.). W świetle przedmiotowego rozporządzenia maksymalna wysokość dofinansowania, którą można otrzymać na likwidację barier ze środków Funduszu wynosi 80% kosztów przedsięwzięcia, nie więcej jednak niż do wysokości piętnastokrotnego przeciętnego wynagrodzenia.

W 2005 r. osoby niepełnosprawne ubiegające się o dofinansowanie likwidacji barier funkcjonalnych złożyły 48.235 wniosków na łączną kwotę 260.454.063 zł (dla porównania w roku 2004 złożono 42.755 wniosków na kwotę 221.139.055 zł). Samorządy powiatowe wypłaciły środki w kwocie 111.304.018 zł z tytułu realizacji 29.627 umów, z tego na likwidację barier:

- architektonicznych w kwocie 73.853.289 zł (66% łącznej sumy) dla 10.460 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 7.061 zł w porównaniu z 7.234 zł w roku 2004,
- w komunikowaniu się w kwocie 28.349.260 zł (26% łącznej sumy) dla 14.257 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 1.988 zł w porównaniu z 2.124 zł w roku 2004,
- technicznych w kwocie 9.101.469 zł (8% łącznej sumy) dla 4.910 osób; średnie dofinansowanie wyniosło 1.854 zł w porównaniu z 1.893 zł w roku 2004.

Wśród osób niepełnosprawnych, które skorzystały z dofinansowania likwidacji barier funkcjonalnych było:

- 22.043 dorosłych osób niepełnosprawnych,
- 7.584 dzieci i młodzieży niepełnosprawnej,
- 9.008 mieszkańców wsi.

Likwidacja barier funkcjonalnych jest tym rodzajem zadania realizowanego przez samorząd powiatowy, które z roku na rok cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród osób niepełnosprawnych, o czym świadczy liczba złożonych wniosków. Jednak w roku 2005, w stosunku do roku 2004, odnotowano spadek o 4% w odniesieniu do wykorzystanych środków oraz o 3% w odniesieniu do liczby beneficjentów.

W proces likwidacji barier funkcjonalnych zaangażowany jest również samorząd województwa, do zadań którego należy dofinansowanie robót budowlanych dotyczących obiektów służących rehabilitacji, w związku z potrzebami osób niepełnosprawnych, z wyjątkiem rozbiórki tych obiektów (art. 35 ust. 1 pkt 5 *ustawy o rehabilitacji(...)*)¹⁷.

¹⁷ Informacja na temat realizacji tego zadania znajduje się na str. 25 *Informacji ...*

Inną formę pomocy udzielanej osobom niepełnosprawnym na likwidację barier funkcjonalnych, uzupełniającą działania ustawowe jednostek samorządu terytorialnego, stanowiły programy celowe realizowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Wśród tych programów na szczególną uwagę zasługują programy: *Komputer dla Homera 2003*, *Pegaz 2003*, *Pitagoras*, a także *Edukacja* oraz *Program Wyrównywania Różnic Między Regionami*.

Osoby niewidome i niedowidzące korzystały z programu *Komputer dla Homera 2003*. Celem tego programu była pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego oraz oprogramowania umożliwiającego rehabilitację zawodową i społeczną tych osób. W ramach programu udzielane było dofinansowanie m.in. do zakupu podstawowego oraz specjalistycznego sprzętu komputerowego i oprogramowania, zakupu urządzeń lektorskich, zakupu specjalistycznych elektronicznych urządzeń brajlowskich oraz elementów służących ich rozbudowie, a także finansowanie szkoleń komputerowych w zakresie podstawowej obsługi nabytego w ramach programu sprzętu i oprogramowania.

Na realizację programu w roku 2005 przewidziano środki w wysokości 42.000.000 zł (w porównaniu do 39.432.000 zł w roku 2004), w tym na finansowanie kosztów szkolenia osób niepełnosprawnych w zakresie obsługi sprzętu komputerowego kwotę 3.088.100 zł.

W ramach w/w programu na szkolenia w zakresie obsługi komputera Fundusz wypłacił środki w wysokości 1.939.273,04 zł dla 1501 osób niepełnosprawnych (w roku 2004 na szkolenie 611 osób niepełnosprawnych w zakresie obsługi komputera Fundusz wypłacił środki w wysokości 925.053,32 zł).

Oddziały PFRON na dofinansowanie w ramach programu wydatkowały środki w łącznej kwocie 37.158.081 zł.

Innym programem adresowanym do osób niepełnosprawnych, którego celem było m.in. umożliwienie swobodnego porozumiewania się oraz poruszania i przemieszczania się poprzez likwidację barier w komunikowaniu się i transportowych utrudniających lub uniemożliwiających funkcjonowanie w życiu społecznym i zawodowym, był program *Pegaz 2003* składający się z trzech modułów:

1. Moduł pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się, który obejmuje:
 - Obszar A – pomoc w zakupie i montażu oprzyrządowania do samochodu,
 - Obszar B – pomoc w zakupie sprzętu komputerowego,
 - Obszar C – pomoc w zakupie wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym.
2. Moduł pomocy w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Joni i Przyjaciele Polska, pt. „Wózki dla Polski”.
3. Moduł pomocy w dofinansowaniu likwidacji barier transportowych osób niepełnosprawnych – uczestników warsztatów terapii zajęciowej.

W 2005 r. udzielono dofinansowań we wszystkich trzech modułach na kwotę 60.058.244,24 zł (w roku 2004 na kwotę 79.893.531,62 zł,) z tego:

- w ramach modułu pomocy w aktywizowaniu osób niepełnosprawnych poprzez likwidację barier transportowych i w komunikowaniu się – kwotę 55.104.501,16 zł (w roku 2004 - 52.792.129,63 zł),
- w ramach modułu pomocy w dofinansowaniu przedsięwzięć realizowanych w ramach programu Stowarzyszenia na Rzecz Osób Niepełnosprawnych Joni i Przyjaciele Polska, pt. „Wózki dla Polski” – kwotę 8.782,84 zł (w roku 2004 - 11.701,89 zł),
- w ramach modułu pomocy w dofinansowaniu likwidacji barier transportowych osób niepełnosprawnych uczestników warsztatów terapii zajęciowej – kwotę 4.944.960,24 zł (w roku 2004 - 27.089.700,10 zł).

Niesłyszący i niedosłyszący studenci oraz uczestnicy kursów przygotowawczych do szkół wyższych w zależności od potrzeb mogli korzystać, w ramach programu *Pitagoras*, z pomocy tłumaczy migowych oraz możliwości wykorzystania w trakcie zajęć i egzaminów elektronicznych urządzeń wspomagających słyszenie. W ramach programu realizowane były również przedsięwzięcia służące zapewnieniu wszystkim osobom niedosłyszącym dostępu do dóbr kultury w ramach instytucji kultury.

Oddziały Funduszu na dofinansowanie programu wykorzystwały w roku 2005 środki w wysokości 2.844.056 zł, w tym na zakup urządzeń wspomagających wydano łącznie 2.325.412,82 zł.

Niepełnosprawne dzieci i młodzież korzystały z pomocy w dostępie do nauki w ramach programu *Edukacja*. Zakres tej pomocy został zawarty w czterech obszarach:

- Obszar A – wyposażenie bazy dydaktycznej i rehabilitacyjnej placówek specjalnych,
- Obszar B – wyposażenie lub doposażenie infrastruktury socjalno-bytowej placówek specjalnych zapewniających całodobową opiekę dzieciom i młodzieży niepełnosprawnym,
- Obszar C – likwidacja barier architektonicznych, urbanistycznych i w komunikowaniu się na terenie placówek specjalnych,
- Obszar D – likwidacja barier transportowych utrudniających lub uniemożliwiających naukę niepełnosprawnym uczniom i wychowankom.

Oddziały Funduszu na realizację zadań objętych programem wykorzystwały w roku 2005 kwotę w wysokości 38.846.008,61 zł w tym, w ramach:

- Obszaru C – 3.848.047, 41 zł,
- Obszaru D – 6.179.755,76 zł.

Kolejnym programem wspierającym likwidację barier funkcjonalnych był *Programu Wyrównywania Różnic Między Regionami*. Zarząd Funduszu, w ramach Obszaru D, przyznał limity środków na realizację 430 projektów i wydatkował środki w wysokości 42.228.552,12 zł, na dofinansowanie likwidacji barier transportowych (w roku 2004 w wysokości 32.121.121,62 zł). Dofinansowanie objęło część kosztów zakupu 360 mikrobusów i 85 autobusów (do 75%) oraz koszty przystosowania 11 autobusów (do 90%), do przewozu osób niepełnosprawnych. Beneficjentami tej pomocy były fundacje, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne, których statutowym zadaniem była rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych, a także gminy i powiaty.

W roku 2005 wzorem lat ubiegłych ministerstwa i urzędy administracji rządowej, w ramach realizowanych inwestycji w swoich siedzibach oraz w placówkach podległych, uwzględniły potrzeby osób niepełnosprawnych między innymi w zakresie uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnym dla osób z niepełnosprawnością ruchową (miejsca postojowe dla samochodów osobowych, dojścia i dojazdy, wejścia do budynków, pochylnie, urządzenia dźwigowe, pomieszczenia higieniczno-sanitarne), z niepełnosprawnością wzroku (werbalne systemy alarmowe, systemy sygnalizacji dotykowej, informatory dźwiękowe), z niepełnosprawnością słuchu (wizualne systemy alarmowe i informacyjne) oraz z upośledzeniem umysłowym (systemy orientacji i informacji oparte o piktogramy lub znaki graficzne). Szczególnie intensywne prace w tym zakresie prowadziło, w podległych sobie placówkach, Ministerstwo Sprawiedliwości.

Wśród innych przedsięwzięć służących likwidacji barier funkcjonalnych zwracają uwagę działania podejmowane przez Poczta Polska, która na dostosowanie placówek pocztowych do obsługi osób niepełnosprawnych wydała w roku 2005 kwotę 2.446.485 zł.

Natomiast Zakład Ubezpieczeń Społecznych rozpoczął w roku 2005 prace projektowe nad podsystemem wsparcia klientów w załatwianiu spraw poprzez sieć Internet. Umożliwi on obsługę zapytań nadsyłanych poprzez formularze udostępnione w serwisie obsługi klientów, między innymi przez osoby niedowidzące, niepełnosprawne ruchowo i mające trudności

w komunikacji interpersonalnej. System powinien zostać udostępniony klientom w drugiej połowie 2006 r.

Z informacji przekazanych przez Ministerstwo Środowiska wynika, że na terenie Parków Narodowych oraz Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych, podobnie jak w latach ubiegłych, budowane były między innymi barierki asekuracyjne, wjazdy, platformy widokowe ułatwiające poruszanie się na wózkach inwalidzkich, modernizowano istniejące przyrządy dydaktyczne oraz ścieżki przyrodnicze, a także miejsca parkingowe dostosowując je do potrzeb osób niepełnosprawnych.

8. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszystkich aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Rok 2005 nie przyniósł zmian o charakterze legislacyjnym w zakresie realizacji prawa do posiadania przez osoby niepełnosprawne samorządnej reprezentacji swego środowiska.

Organizacje pozarządowe współtworzące społeczeństwo obywatelskie spełniają bezsprzecznie ważną rolę w procesie rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, a zakres realizowanych przez nie zadań jest bardzo szeroki. Trudno jest jednak dokładnie określić liczbę organizacji pozarządowych zajmujących się problematyką niepełnosprawności. Krajowy Rejestr Sądowy rejestrujący między innymi stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe, fundacje oraz publiczne zakłady opieki zdrowotnej nie profiluje rejestrowanych przez siebie organizacji, a dodatkową trudnością w oszacowaniu tej liczby jest również to, że podmioty, które zakończyły działalność nie mają obowiązku się z niego wyrejestrowywać.

W oparciu o zapisy *ustawy 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej (...)* zakres współpracy organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych z administracją publiczną na przestrzeni 2005 roku odbyło się 8 posiedzeń Krajowej Rady Konsultacyjnej Osób Niepełnosprawnych, będącej organem opiniodawczo-doradczym Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych stanowiącym jednocześnie forum współdziałania administracji rządowej i samorządowej z trzecim sektorem. W ramach tego współdziałania miały również miejsce spotkania Wojewódzkich i Powiatowych Społecznych Rad ds. Osób Niepełnosprawnych.

W 2005 r. z uwagi na upływ kadencji zmienił się skład Rady Nadzorczej PFRON jednakże zgodnie z zapisami *ustawy o rehabilitacji (...)* w dalszym ciągu zasiadają w niej przedstawiciele sektora pozarządowego.

Formy i procedury współpracy administracji publicznej i organizacji pozarządowych, zarówno w obszarze wymiany informacji, opiniowania działań rządu i samorządu określa także *ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.)*. W skład Rady Działalności Pożytku Publicznego powołanej na podstawie wspomnianej ustawy, będącej organem opiniodawczo-doradczym oraz pomocniczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego wchodzi również przedstawiciele organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Organizacje pozarządowe stanowią ważne ogniwo w realizowaniu i kreowaniu polityki na rzecz osób niepełnosprawnych. Tak więc, wzorem lat ubiegłych, w ramach współpracy oraz w celu realizacji prawa osób niepełnosprawnych do konsultowania wszelkich projektów aktów prawnych ich dotyczących - w myśl przepisów art. 19 *ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854, z późn. zm.)* oraz art. 16 *ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców (Dz. U. Nr 55, poz. 235, z późn. zm.)* - przeprowadzono konsultacje oraz robocze spotkania zespołów problemowych (powołanych ad hoc) do prac nad projektem ustawy o wspieraniu zatrudnienia i rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych.

Realizując zasadę współpracy Pełnomocnik Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych (MPiPS) zwrócił się do partnerów społecznych z prośbą o wyrażenie opinii odnośnie wpływu środków podjętych w celu transpozycji dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy do polskiego ustawodawstwa, którą Ministerstwo

zobowiązane było uwzględnić w raporcie dla Komisji Europejskiej zgodnie z art. 19 ust. 2 wspomnianej Dyrektywy.

Natomiast w grudniu 2005 r. – zgodnie z powyższą zasadą - Pełnomocnik zwrócił się do partnerów społecznych z prośbą o nadesłanie stanowiska do Komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów - *Sytuacja osób niepełnosprawnych w rozszerzonej Unii Europejskiej: Europejski Plan Działania na lata 2006-2007*.

Doceniając rolę organizacji pozarządowych w procesie rehabilitacji osób niepełnosprawnych i uznając te organizacje za ważnego partnera w realizacji zadań na rzecz osób niepełnosprawnych w 2005 r. podjęto uchwałę o kontynuowaniu systematycznego wspierania finansowego ich działalności przedłużając funkcjonowanie realizowanego przez PFRON Programu „Partner – wspieranie działań realizowanych przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych” o 2 lata (tj. do dnia 31 grudnia 2007 r. lub nowelizacji rozporządzenia ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego, w sprawie zlecenia przez PFRON organizacjom pozarządowym oraz jednostkom samorządu terytorialnego zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej, społecznej i technicznej). W wyniku decyzji podjętych przez Zarząd PFRON w 2005 r. zawarto umowy wspierając tym samym działalność organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych na łączną kwotę 41.907.254,92 zł - w tym z organizacjami o zasięgu ogólnopolskim na kwotę 32.401.715,00zł, a z organizacjami o charakterze lokalnym na kwotę 9.505.539,92 zł.

9. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Realizacja tego prawa odbywa się poprzez zapewnienie osobom niepełnosprawnym możliwości szerokiego udziału w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce.

Znaczącą rolę w realizacji tego prawa w zakresie udziału osób niepełnosprawnych w szeroko rozumianej kulturze fizycznej i sporcie odgrywają: administracja państwowa, samorządy lokalne i organizacje pozarządowe. W 2005 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu oraz Ministerstwo Sportu, zlecały zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 lutego 2005 r. w sprawie dofinansowania zadań ze środków Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej realizację określonych zadań organizacjom pozarządowym. W 2005 roku w zakresie sportu osób niepełnosprawnych zawarto 146 umów z 58 organizacjami, realizując 1.936 zadań z udziałem 95.777 osób niepełnosprawnych.

Tabela 23. Zadania realizowane w 2005 r. w ramach rozwoju sportu osób niepełnosprawnych, dofinansowywane z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej.

Lp.	Nazwa zadania	Kwota dofinansowania	Liczba zadań	Liczba uczestników
1	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w zajęciach sekcji sportowych i rekreacyjnych stowarzyszeń kultury fizycznej	4.319.534 zł	224	23.419
2	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w imprezach rekreacyjno-sportowych	4.014.502 zł	365	46.040
3	Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w szkoleniu centralnym, zgrupowaniach i konsultacjach.	2.562.912 zł	152	3.131
4	Uczestnictwo sportowców niepełnosprawnych w igrzyskach paraolimpijskich, mistrzostwach świata, Europy i innych imprezach mistrzowskich rangi międzynarodowej i krajowej	5.432.178 zł	148	5.012
5	Realizacja poradnictwa i konsultacji medycznych oraz badań diagnostycznych sportowców niepełnosprawnych.	190.290 zł	45	990
6	Prowadzenie zajęć sportowych oraz działalności szkoleniowej w sporcie osób niepełnosprawnych /„Animator sportu osób niepełnosprawnych”/	850.00 zł	750	10.835
7	Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w letnich i zimowych obozach sportowych	3.917.922 zł	181	5.570
8	Szkolenie trenerów, instruktorów, fizjoterapeutów, klasyfikatorów i wolontariuszy sportu osób niepełnosprawnych	286.114 zł	32	600
9	Promocja sportu osób niepełnosprawnych	177.000 zł	15	180
10	Zakup sprzętu sportowego	610.599 zł	24	-
	Razem	22.361.051 zł	1.936	95.777

Uwaga: udział uczestników w zadaniach powtarza się: np. w szkoleniu centralnym, imprezach rekreacyjnych, imprezach sportowych, badaniach medycznych lub obozach letnich i zimowych.

Realizatorem zadania „Animator sportu osób niepełnosprawnych” w 2005 r. był Zarząd Główny Szkolnego Związku Sportowego.

Program realizowany był w 16 województwach i odbywał się w dwóch edycjach:

- I edycja odbywała się w okresie luty – czerwiec,
- II edycja w okresie wrzesień – grudzień.

W I edycji udział wzięło 372 animatorów sportu osób niepełnosprawnych. W zajęciach uczestniczyło 5.440 osób o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności.

W II edycji udział wzięło 378 animatorów sportu osób niepełnosprawnych. W zajęciach uczestniczyło 5.395 osób o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności.

Ogółem w programie uczestniczyło 750 animatorów sportu osób niepełnosprawnych. W zajęciach uczestniczyło 10.835 osób niepełnosprawnych, w dwóch edycjach.

Koordinatorami programu były wojewódzkie oddziały Szkolnego Związku Sportowego.

Zarówno w I jak i II edycji zadanie było realizowane głównie w szkołach, klubach sportowych i ośrodkach szkolno – wychowawczych.

Zadanie dofinansowane było w połowie głównie przez kluby sportowe, jednostki samorządu terytorialnego i sponsorów.

Zajęcia odbywały się z osobami o różnym stopniu i rodzaju niepełnosprawności tj. niepełnosprawnością intelektualną, ruchową oraz z dysfunkcjami wzroku i słuchu.

Na podstawie art. 23a ustawy z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz. U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889, z późn. zm.) przekazana została w łącznej kwocie 696.000 zł pomoc stypendialna 92 sportowcom niepełnosprawnym, którzy zdobyli medale na Igrzyskach Paraolimpijskich, Mistrzostwach Świata, Mistrzostwach Europy i biorącym udział w programach przygotowań do tych imprez.

Na podstawie rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 listopada 2003 r. w sprawie rodzajów wyróżnień i wysokości nagród za osiągnięcie wysokich wyników sportowych we współzawodnictwie międzynarodowym lub krajowym oraz szczegółowych zasad i trybu ich przyznawania (Dz. U. Nr 194, poz. 1894, z późn. zm.) wypłacone zostały w łącznej kwocie 308.000 zł nagrody pieniężne dla zawodników niepełnosprawnych, którzy zdobyli medale na Igrzyskach Paraolimpijskich, Mistrzostwach Świata i Mistrzostwach Europy.

Na podstawie art. 28 ust. 3 ustawy o kulturze fizycznej wypłacone zostały w łącznej wysokości 150.000 zł nagrody pieniężne dla trenerów sportowców niepełnosprawnych, którzy osiągnęli wysokie wyniki sportowe we współzawodnictwie międzynarodowym lub krajowym.

Instytucje działające w sektorze usług kulturalnych, wychodząc naprzeciw potrzebom osób niepełnosprawnych podjęły szereg działań, celem których było zwiększenie dostępu do nich osób niepełnosprawnych. Wśród nich na wyróżnienie zasługuje:

- konstruowanie programów edukacyjnych uwzględniających różne formy niepełnosprawności (np. „oglądanie” eksponatów przez dotyk),
- tworzenie przez placówki muzealne specjalnych, przystosowanych tras zwiedzania dla osób na wózkach inwalidzkich oraz instalowanie specjalistycznego sprzętu umożliwiającego percepcję sztuki (aparaty słuchowe),
- niebiletowane (bezpłatne) wejścia na imprezy kulturalne dla osób niepełnosprawnych,
- likwidowanie barier architektonicznych poprzez dostosowanie pomieszczeń, w których odbywają się działania artystyczne do potrzeb osób o różnym stopniu

niepełnosprawności np.: instalacja podjazdów i podnośników, likwidacja progów pomiędzy salami, modernizacja toalet.

Uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu kulturalnym należy do priorytetów prowadzonej przez resort kultury polityki kulturalnej. Wspierane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zadania dotyczą m.in. promocji twórczości osób niepełnosprawnych, edukacji artystycznej, arteterapii, integracji społecznej, ale również poprawy - pod kątem potrzeb wymienionej grupy społecznej - istniejącej infrastruktury instytucji kultury oraz szkół artystycznych. Przedsięwzięcia wsparte finansowo przez MKiDN były zatem różnorodne i dotyczyły m.in. konkursów plastycznych, pokazów i wystaw twórczości artystycznej, warsztatów terapii zajęciowej, uzupełnienia zbiorów bibliotecznych o książki mówione i brajlowskie, zakupu specjalistycznego sprzętu komputerowego, montażu dźwigów platformowych, przebudowy pomieszczeń etc. Zadania kulturalne dofinansowywane są przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego - począwszy od 2005 roku - w ramach programów operacyjnych do Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2013, uwzględniających także potrzeby osób niepełnosprawnych.

Tabela 24. Dofinansowanie następujące przedsięwzięć z zakresu kultury (w rozbiciu na programy operacyjne)

l.p.	organizator	nazwa zadania	kwota dofinansowania
<i>EDUKACJA KULTURALNA I UPOWSZECHNIANIE KULTURY</i>			
1.	Zamojski Dom Kultury	<i>XV Ogólnopolska akcja plastyczna dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej „Świat moich marzeń” - Zamość 2005</i>	20.000,00 zł
2.	Gmina Miejska Głogów	<i>I Głogowskie Spotkania Arteterapii</i>	25.000,00 zł
3.	Książnica Pomorska im. St. Staszica	<i>Centrum Aktywności Osób Niepełnosprawnych Wzrokowo</i>	60.000,00 zł
4.	Polski Związek Niewidomych Zarząd Główny w Warszawie	<i>Prowadzenie biblioteki książki mówionej i brajlowskiej dla niewidomych</i>	300.000,00 zł
5.	Regionalne Centrum Rozwoju i Integracji Europejskiej Powiatu Brzeskiego	<i>„Poza Barrierami” – Ogólnopolski Konkurs Twórczości Plastycznej Osób Niepełnosprawnych</i>	20.000,00 zł
<i>ROZWÓJ INICJATYW LOKALNYCH</i>			
1.	Urząd Miejski w Lubiążu	<i>Przegląd Twórczości Osób Niepełnosprawnych</i>	5.000,00 zł
2.	Centrum Rehabilitacji w Grudziądzu	<i>VIII Ogólnopolski Przegląd Twórczości Artystycznej Niepełnosprawnych z udziałem artystów zagranicznych</i>	25.000,00 zł
3.	Fundacja „Zdrowie Publiczne” w Warszawie	<i>Wystawa Twórczości Artystycznej Niepełnosprawnych</i>	15.000,00 zł
4.	Centrum Edukacji i Inicjatyw Kulturalnych w Olsztynie	<i>X Wojewódzki Przegląd Plastyki Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej pn. „Mój ogród”</i>	3.000,00 zł
<i>ROZWÓJ INFRASTRUKTURY KULTURY I SZKOLNICTWA ARTYSTYCZNEGO ORAZ WZROST EFEKTYWNOŚCI ZARZĄDZANIA KULTURĄ</i>			
1.	Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie	<i>Poszerzanie oferty usług niepełnosprawnych</i>	62.920,00 zł
2.	Województwo Dolnośląskie	<i>Znoszenie barier architektonicznych stanowiących utrudnienie w dostępie do Muzeum Narodowego we Wrocławiu osobom niepełnosprawnym</i>	100.000,00 zł
3.	Województwo Lubuskie	<i>Likwidacja barier architektonicznych na</i>	100.000,00 zł

		<i>rzecz niepełnosprawnych czytelników</i>	
<i>PROMOCJA TWÓRCZOŚCI, PRIORYTET 1, Rozwój najważniejszych wydarzeń artystycznych w Polsce</i>			
1.	Polski Związek Głuchych O/Łódź	<i>I Europejski Festiwal Sztuk Osób Niesłyszących</i>	30.000,00 zł
2.	Narodowe Centrum Kultury	<i>A na tym Rynku w Krakowie</i>	203.000,00 zł

Do zadań priorytetowych MKiDN zaliczyć także należy wspieranie promocji czytelnictwa w środowisku osób niewidzących i słabowidzących. Najważniejszym zadaniem z tego zakresu jest dofinansowanie działalności Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych. Dotacja dla BC PZN zagwarantowana została przez ustanowiony uchwałą Rady Ministrów nr 284/2005 z dnia 25.10.2005 r. program wieloletni pod nazwą „Rozwój Biblioteki Centralnej Polskiego Związku Niewidomych”. Zakłada on finansowanie placówki w latach 2005-2010 w wysokości 2.300.000 zł rocznie, z czego 700.000,00 zł pochodzi z budżetu MKiDN, natomiast 1.600.000 zł z dotacji PFRON.

W 2005 roku samorzady powiatowe kontynuowały zadanie w zakresie udzielania dofinansowania ze środków PFRON organizacji sportu, kultury, rekreacji i turystyki osób niepełnosprawnych. Pomoc w tym zakresie mogą otrzymać osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które spełnią warunki określone przepisami prawa. Wysokość dofinansowania wynosi do 60% kosztów przedsięwzięcia.

W roku 2005 organizatorzy tego rodzaju przedsięwzięć złożyli 7.310 wniosków (w 2004 roku – 6.084) na kwotę 37.343.802 zł (w 2004 roku – 33.019.148). Popisano 5.217 umów (w 2004 roku – 5.180) na łączną kwotę 17.561.664 zł (w 2004 roku – 12.475.610 zł). Faktyczne wykorzystanie środków Funduszu na ten cel wyniosło 16.486.551 zł na rzecz 80.813 osób niepełnosprawnych.

Zadanie z zakresu sportu, rekreacji i kultury dofinansowywane jest także w ramach programu PFRON „Partner”, w ramach którego wspierane są zadania realizowane przez organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych. W 2005 roku m.in. na wsparcie imprez, kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych oraz integracyjnych wypłacono 4.887.558 zł (w tym ok. 3,9 mln zł dla organizacji o zasięgu ogólnopolskim zajmujących się sportem, turystyką, rehabilitacją). Również w ramach programu „Promocja integracji osób niepełnosprawnych” ze środków PFRON m.in. na wsparcie wydawnictw, imprez, zawodów, kampanii wypłacono dofinansowania w wys. 469.709 zł.

Załącznik Nr 1

**do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2005 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

Lista urzędów i instytucji, do których przekazano ankietę:

- 1) Ministerstwo Edukacji i Nauki
- 2) Ministerstwo Finansów
- 3) Ministerstwo Gospodarki
- 4) Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
- 5) Ministerstwo Transportu i Budownictwa
- 6) Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- 7) Ministerstwo Obrony Narodowej
- 8) Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- 9) Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
- 10) Ministerstwo Skarbu Państwa
- 11) Ministerstwo Sportu
- 12) Ministerstwo Sprawiedliwości
- 13) Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
- 14) Ministerstwo Spraw Zagranicznych
- 15) Ministerstwo Środowiska
- 16) Ministerstwo Zdrowia
- 17) Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych
- 18) Główny Urząd Nadzoru Budowlanego
- 19) Urząd Komunikacji Elektronicznej
- 20) Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
- 21) Główny Urząd Statystyczny
- 22) Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
- 23) Urząd Służby Cywilnej
- 24) Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
- 25) Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
- 26) Narodowy Fundusz Zdrowia
- 27) Polska Akademia Nauk
- 28) Zakład Ubezpieczeń Społecznych
- 29) Państwowa Inspekcja Pracy

Załącznik Nr 2

do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2005 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmu RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”

Tabl. II. Osoby niepełnosprawne prawnie w Polsce w latach 2003, 2004 i 2005, w tys.

I. Według badania aktywności ekonomicznej ludności Polski (BAEL) - średniorocznie:	
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2003r.	4.175
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2004r.	4.167
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej w 2005r.	4.085
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2003r.	2.462
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2004r.	2.458
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) w 2005r.	2.386
II. Według narodowego spisu powszechnego przeprowadzonego w maju 2002 r.:	
Osoby niepełnosprawne prawnie razem	4.450
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku poniżej 16 lat	135
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 15 lat i więcej	4.326
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku 16 lat i więcej	4.315
Osoby niepełnosprawne prawnie w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat):	2.608
w wieku mobilnym (18-44 lata)	680
w wieku niemobilnym (45-59/64)	1.928

Źródło: GUS – NSP 2002 i BAEL

Tabl. III. Aktywność ekonomiczna osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej według stopnia niepełnosprawności, płci w wieku w 2005r. (średniorocznie)

Wyszczególnienie	Ogółem	Aktywni zawodowo			Współczynnik aktywności zawodowej	Wskaźnik zatrudnienia	Stopa bezrobocia
		razem	pracujący	bezrobotni			
	w tysiącach				w %		
OGÓŁEM	4085	663	535	128	16,2	13,1	19,3
osoby mające orzeczenie							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	920	39	33		4,2	3,6	
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	1469	195	162	32	13,3	11,0	16,4
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub równoważne	1696	430	339	91	25,4	20,0	21,2
MĘŻCZYŹNI	1980	397	326	72	20,1	16,5	18,1
osoby mające orzeczenie							
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	415	26	23		6,3	5,5	
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub równoważne	719	114	96	18	15,9	13,4	15,8

o lekkim stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	846	258	208	50	30,5	24,6	19,4
KOBIETY	2105	266	209	57	12,6	9,9	21,4
osoby mające orzeczenie	□	□	□				
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	505	13	10	.	2,6	2,0	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	749	81	67	14	10,8	8,9	17,3
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	850	172	131	41	20,2	15,4	23,8
MIASTA	2435	351	255	96	14,4	10,5	27,4
osoby mające orzeczenie	□	□	□				
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	556	15	11	.	2,7	2,0	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	930	110	87	23	11,8	9,4	20,9
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	948	227	158	69	23,9	16,7	30,4
WIEŚ	1650	313	279	33	19,0	16,9	10,5
osoby mające orzeczenie	□	□	□				
o znacznym stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	364	24	23	.	6,6	6,3	.
o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	539	85	75	10	15,8	13,9	11,8
o lekkim stopniu niepełnosprawności lub łównoważne	748	204	182	23	27,3	24,3	11,3

. mniej niż 5 tys.- możliwy bład losowy

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4 kwartałów 2005)

Tabl. 3. Struktura osób niepełnosprawnych bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy według czasu pozostawania bez pracy w óońcu grudnia 2005

Wyszczególnienie	Razem	w miesiącach					
		do 1	1 - 3	3 - 6	6 - 12	12 - 24	pow.24
□	w liczbach bezwzględnych						
bezrobotni	76834	5244	10655	9749	12277	13197	25712
poszukujący pracy, nie pozostający w łatrudnieniu	27824	1217	3164	3441	5011	4926	10065
	w %						
bezrobotni	100,0	6,8	13,9	12,7	16,0	17,2	33,5
poszukujący pracy, nie pozostający w łatrudnieniu	100,0	4,4	11,4	12,4	18,0	17,7	36,2

Źródło: sprawozdanie MPiPS-07, dane urzędów pracy

Tabl. 4. Ludność według wykształcenia w latach 2004 – 2005

	2004		2005	
	osoby niepełno- sprawne	osoby sprawne	osoby niepełno- sprawne	osoby sprawne
	w wieku 15 lat i więcej			
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0
Wyższe	4,8	13,2	5,2	14,3
Policealne i średnie zawodowe	16,5	23,8	17,4	24,0
Średnie ogólnokształcące	6,6	10,0	6,7	10,3
Zasadnicze zawodowe	27,7	26,6	28,1	26,0
Gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe	44,5	26,4	42,6	25,5

Źródło: GUS BAEL (średnia z 4 kwartałów)

Tabl. 5. Zatrudnienie w zakładach pracy chronionej według województw w grudniu 2005

Województwa	zatrudnienie w zpch, które nadesłały informacje do wojewodów		
	liczba zpch	zatrudnienie osób niepełnosprawnych	
		w osobach	w etatach
Ogółem	2 393	186061	174745
Dolnośląskie	187	22027	20040
Kujawsko-pomorskie	258	13974	13440
Lubelskie	43	3818	3677
Lubuskie	88	6846	6381
Łódzkie	171	17976	16245
Małopolskie	174	15662	14711
Mazowieckie	258	16605	15831
Opolskie	27	3616	3329
Podkarpackie	132	12122	11721
Podlaskie	41	3573	3368
Pomorskie	122	8887	8512
Śląskie	283	21037	19555
Świętokrzyskie	60	4284	4096
Warmińsko-Mazurskie	86	5691	5346
Wielkopolskie	411	25747	24580
Zachodniopomorskie	52	4196	3912

Źródło: informacje nadesłane do Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw osób niepełnosprawnych przez urzędy wojewódzkie

Załącznik Nr 3

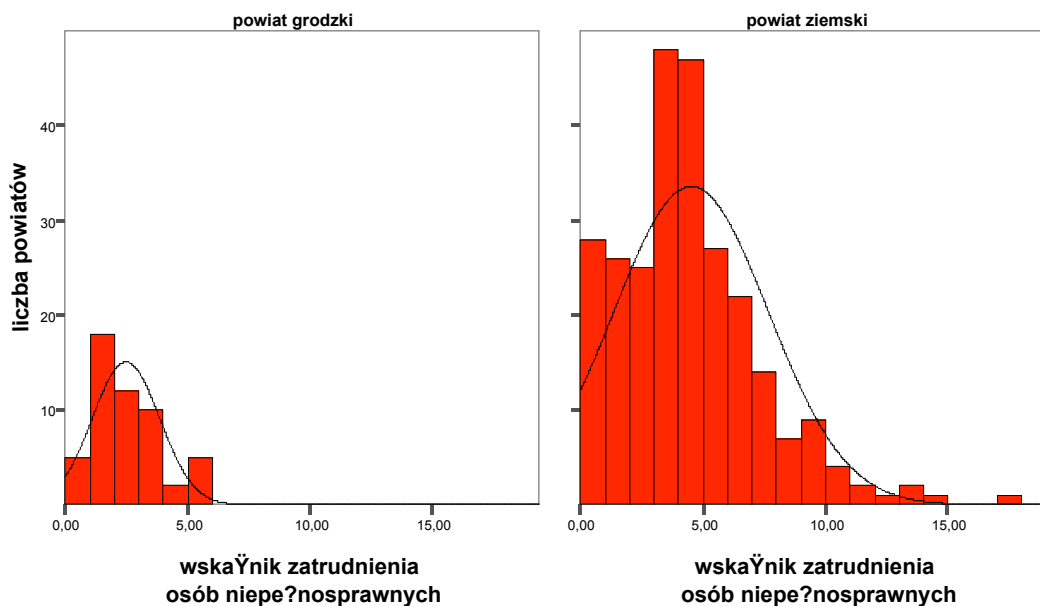
**do Informacji Rządu RP o działaniach podejmowanych w 2005 r.
na rzecz realizacji uchwały Sejmiku RP z dnia 1 sierpnia 1997 r.
„KARTA PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH”**

**Tabela: Odpowiedzi uzyskane w badaniu skierowanym do starostw powiatowych i urzędów miast
(w przypadku miast na prawach powiatu)**

Łącznie odpowiedzi udzieliło 335 starostw powiatowych i urzędów miast (w przypadku miast na prawach powiatu)		
1. Dostępność środowiska fizycznego dla osób niepełnosprawnych		
Czy w 2005 roku Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta podjęło działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi dla osób z niepełnosprawnością ruchową	TAK	122
	NIE	213
Miejsca parkingowe: wyznaczenie lub oznakowanie	64	
Likwidacja stopni, budowa podjazdu, pochylni, platformy, schodofazu itp.	40	
Zastosowanie antypoślizgowych posadzek	1	
Dostosowanie toalet	28	
Montaż windy lub jej dostosowanie	23	
Dostosowanie drzwi wejściowych do budynku	9	
Montaż poręczy, uchwytów itp.	10	
Dostosowanie otoczenia budynku	6	
Inne	15	
Czy w 2005 roku Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta podjęło działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi dla osób z niepełnosprawnością wzroku	TAK	15
	NIE	320
Oznakowanie schodów specjalnymi kolorami	5	
Wyznaczenie ciągów pieszych w budynku	3	
Winda z sygnałem dźwiękowym lub oznaczeniami alfabetem Braille'a	1	
Automatyczne wspomaganie otwierania drzwi	2	
Specjalne oznaczenia wewnątrz budynku	2	
Zapewnienie sygnalizacji dźwiękowej na przejściach w pobliżu budynku	3	
Inne	2	
Czy w 2005 roku Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta podjęło działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi dla osób z niepełnosprawnością słuchu	TAK	5
	NIE	296
Wizualny system alarmowy	3	
Inne	2	
Czy w 2004 roku Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta podjęło działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi dla osób z upośledzeniem umysłowym	TAK	10
	NIE	291
Oznaczenie miejsc lub dróg komunikacyjnych piktogramami	9	
Inne	1	
Czy w 2005 roku Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta podjęło inne, nieuwzględnione we wcześniejszych pytaniach, działania w celu uczynienia zajmowanych budynków i ich otoczenia bardziej dostępnymi dla osób niepełnosprawnych	TAK	33
	NIE	283
Opracowano plan	33	
Inne	0	
2. Dostępność informacji dla osób niepełnosprawnych		
Czy Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta podejmowało w 2005 roku działania w celu uczynienia przekazywanych informacji bardziej dostępnymi dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności	TAK	122
	NIE	213
Strona internetowa starostwa	64	
Specjalna strona internetowa lub podstrona, dział dla osób niepełnosprawnych	12	
Spotkania lub współpraca z organizacjami pozarządowymi, instytucjami itp.	14	
Informacje w mediach	33	
Tablice informacyjne, ulotki	16	
Punkt informacyjny	20	
Bezpośrednie spotkania z osobami niepełnosprawnymi	2	
Informatory, poradniki	15	
Inne	20	
3. Dostępność obsługi klienta dla osób niepełnosprawnych		

Czy Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta podejmowało w 2005 roku działania w celu uczynienia obsługi klienta bardziej dostępną dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności	TAK	106
	NIE	229
Biuro obsługi znajduje się na parterze	27	
Punkt obsługi osób niepełnosprawnych lub dostosowany punkt obsługi	21	
Zapewniony tłumacz języka migowego lub przeszkoleni pracownicy	39	
Umożliwienie obsługi osób niepełnosprawnych w domu (dojazd pracownika)	6	
Druki, wnioski itp. do ściągnięcia na stronie internetowej	10	
Możliwość załatwienia sprawy (w całości lub w dużej części) drogą telefoniczną lub elektroniczną	6	
System przyzywowy	11	
Inne	18	
4. Czy Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta realizuje działania w celu lepszego rozpoznania i zaspokojenia potrzeb osób niepełnosprawnych w związku z dostępnością zajmowanych przez Starostwo Powiatowe/ Urząd Miasta budynków i ich otoczenia, dostępnością informacji oraz dostępnością obsługi klienta?	TAK	54
	NIE	281
Spotkania lub współpraca z organizacjami pozarządowymi, instytucjami itp.	24	
Ankieta dotycząca oceny funkcjonowania urzędu, napotykanym problemów itp. lub inna procedura umożliwiająca składanie wniosków, skarg odnośnie funkcjonowania urzędu	17	
Zbieranie informacji w bezpośrednim kontakcie z osobami niepełnosprawnymi	8	
Inne	21	

Wykres: Rozkład wskaźnika zatrudnienia osób niepełnosprawnych w Starostwach Powiatowych i Urzędach Miast (w przypadku miast na prawach powiatu)

AKTY PRAWNE SŁUŻĄCE REALIZACJI
POSZCZEGÓLNYCH PRAW OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

I. Prawo do dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona w dniu 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. Nr 78, poz. 483 oraz z 2001 r. Nr 28, poz. 319).
- 2) **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym** (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1592, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa** (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1590, z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 15 września 2000 r. o referendum lokalnym** (Dz. U. Nr 88, poz. 985, z późn. zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta** (Dz. U. Nr 113, poz. 984, z późn. zm.).
- 7) **Ustawa z dnia 16 lipca 1998 r. Ordynacja wyborcza do rad gmin, rad powiatów i sejmików województw** (Dz. U. z 2003 r. Nr 159, poz. 1547, z późn. zm.).
- 8) **Ustawa z dnia 12 kwietnia 2001 r. Ordynacja wyborcza do Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej i do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz. U. Nr 46, poz. 499, z późn. zm.).
- 9) **Ustawa z dnia 27 września 1990 r. o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej** (Dz. U. z 2000 r. Nr 47, poz. 544, z późn. zm.).
- 10) **Ustawa z dnia 23 stycznia 2004 r. Ordynacja wyborcza do Parlamentu Europejskiego** (Dz. U. Nr 25, poz. 219).
- 11) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2002 r. w sprawie powołania Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego** (Dz. U. Nr 13, poz. 124, z późn. zm.).
- 12) **Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. Karta Praw Osób Niepełnosprawnych** (M.P. Nr 50, poz. 475).

II. Prawo do dostępu do leczenia i opieki medycznej, wczesnej diagnostyki, rehabilitacji i edukacji leczniczej, a także świadczeń zdrowotnych uwzględniających rodzaj i stopień niepełnosprawności, w tym do zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze, sprzęt rehabilitacyjny.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych** (Dz. U. Nr 210, poz. 2135, z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.). Zmiany wprowadzone w 2005 r. do ustawy miały na celu m. in.

zapewnienie pomocy osobie korzystającej ze świadczeń zdrowotnych udzielanych przez szpital psychiatryczny w ochronie swoich praw. Służy temu instytucja Rzecznika Praw Pacjenta Szpitala Psychiatrycznego.

- 3) **Ustawa z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej** (Dz. U. Nr 91, poz. 408, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o służbie medycyny pracy** (Dz. U. z 2004 r. Nr 125, poz. 1317).
- 5) **Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 24 listopada 2004 r. w sprawie wykazu gwarantowanych świadczeń lekarza dentysty i materiałów stomatologicznych oraz rodzaju dokumentu potwierdzającego uprawnienia do tych świadczeń** (Dz. U. Nr 261, poz. 2601).

Akty prawne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2005 m.in.:

- 1) **Ustawą z dnia z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych** (Dz. U. Nr 167, poz. 1399).
- 2) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie limitu cen dla wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, o takim samym zastosowaniu, ale różnych cenach, oraz limitu cen dla napraw przedmiotów ortopedycznych** (Dz. U. Nr 275, poz. 2732, z późn. zm.).*
- 3) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie szczegółowego wykazu wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi i środków pomocniczych, wysokości udziału własnego świadczeniobiorcy w cenie ich nabycia, kryteriów ich przyznawania, okresów użytkowania, a także wyrobów medycznych będących przedmiotami ortopedycznymi podlegającymi naprawie w zależności od wskazań medycznych oraz wzoru zlecenia na zaopatrzenie w te wyroby i środki** (Dz. U. Nr 276, poz. 2739, z późn. zm.).*
- 4) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 12 października 2004 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinien odpowiadać lokal podmiotu wykonującego czynności z zakresu zaopatrzenia w środki pomocnicze i wyroby medyczne będące przedmiotami ortopedycznymi** (Dz. U. Nr 231, poz. 2327).*
- 5) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie wykazu leków podstawowych i uzupełniających oraz wysokości odpłatności za leki uzupełniające** (Dz. U. Nr 274, poz. 2725, z późn. zm.).*
- 6) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie ustalenia limitów cen leków i wyrobów medycznych wydawanych świadczeniobiorcom bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub częściową odpłatnością** (Dz. U. Nr 274, poz. 2727, z późn. zm.).*
- 7) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie wykazu chorób oraz wykazu leków i wyrobów medycznych, które ze względu na te choroby są przepisywane bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub za częściową odpłatnością** (Dz. U. Nr 275, poz. 2730, z późn. zm.).*
- 8) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2004 r. w sprawie wykazu grup jednostek chorobowych, stopni niesprawności oraz wysokości udziału własnego świadczeniobiorcy w kosztach przejazdu środkami transportu sanitarnego** (Dz. U. Nr 275, poz. 2731).*

- 9) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 20 grudnia 2004 r. w sprawie kierowania świadczeniobiorców na leczenie lub badania diagnostyczne poza granicami kraju (Dz. U. Nr 274, poz. 2729).***
 - 10) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 21 grudnia 2004 r. w sprawie zakresu świadczeń opieki zdrowotnej, w tym badań przesiewowych, oraz okresów, w których te badania są przeprowadzane (Dz. U. Nr 276, poz. 2740).***
 - 11) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz. U. Nr 282, poz. 2814), które nakłada obowiązek uwzględniania uczniów niepełnosprawnych przy ustalaniu liczby uczniów objętych profilaktyczną opieką zdrowotną.***
 - 12) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie zakresu koniecznych badań lekarskich oraz częstotliwości ich przeprowadzania w stosunku do dzieci i młodzieży do ukończenia 21 roku życia, ubiegających się o przyznanie licencji albo posiadających licencję na amatorskie uprawianie określonej dyscypliny sportu (Dz. U. Nr 282, poz. 2815) – zgodnie z którym badania osób niepełnosprawnych przeprowadza lekarz specjalista w dziedzinie rehabilitacji medycznej.***
 - 13) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 22 czerwca 2005 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia i urządzenia zakładu opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 116, poz. 985, z późn. zm.).**
 - 14) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 26 września 2005 r. w sprawie kryteriów medycznych, jakimi powinni kierować się świadczeniodawcy, umieszczając świadczeniobiorców na listach oczekujących na udzielenie świadczenia opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 200, poz. 1661) w świetle którego, jednym z kryteriów branym pod uwagę jest zagrożenie wystąpienia, utrwalenia lub pogłębienia niepełnosprawności.**
 - 15) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 5 października 2005 r. w sprawie sposobu i kryteriów ustalania dopuszczalnego czasu oczekiwania na wybrane świadczenia opieki zdrowotnej (Dz. U. Nr 206, poz. 1724).**
- *- przedmiotowe akty prawne weszły w życie w roku 2005.

III. Prawo do wszechstronnej rehabilitacji mającej na celu adaptację społeczną.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).**
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).**
- 3) **Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353, z późn. zm.).**
- 4) **Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 1998 r. Nr 7, poz. 25, z późn. zm.).**
- 5) **Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (Dz. U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889, z późn. zm.).**
- 6) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 15 lipca 2003 r. w sprawie orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności (Dz. U. Nr 139, poz. 1328).**
- 7) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 1 lutego 2002 r. w sprawie kryteriów oceny niepełnosprawności u osób w wieku do 16 roku życia (Dz. U. Nr 17, poz. 162).**
- 8) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 6 sierpnia 2004 r. w sprawie określenia zadań samorządu województwa, które mogą być**

dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz.U Nr 187, poz. 1940).

- 9) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 96, poz. 861, z późn. zm.).
- 10) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2004 r. w sprawie warsztatów terapii zajęciowej (Dz. U. Nr 63, poz. 587).
- 11) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie turnusów rehabilitacyjnych (Dz. U. Nr 100, poz. 926).
- 12) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 maja 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania zwolnień od pracy osobom o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym (Dz. U. Nr 100, poz. 927).
- 13) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 października 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu kierowania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na usługi rehabilitacyjne (Dz. U. Nr 131, poz. 1457).

Akty prawne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do rehabilitacji zostały uzupełnione w roku 2005 m.in.:

- 1) Ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 121, poz. 1264), z dniem 1 stycznia 2005 r. wprowadzono możliwość wniesienia sprzeciwu od orzeczenia lekarza orzecznika do komisji lekarskiej ZUS oraz wyposażono Prezesa ZUS w możliwość zgłoszenia zarzutu wadliwości orzeczenia, co skutkuje przekazaniem sprawy do komisji lekarskiej.
- 2) Rozporządzeniem Ministra Polityki Społecznej z dnia 7 kwietnia 2005 r. w sprawie warunków i trybu kierowania przez Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego na rehabilitację leczniczą oraz udzielania zamówień na świadczenia i usługi rehabilitacyjne (Dz. U. Nr 74, poz. 657).
- 3) Zarządzeniem Nr 3 Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 stycznia 2005 r. w sprawie powołania Międzyresortowego Zespołu do Spraw Koordynacji Zadań Wynikających z Pilotażu Programu Rządowego "Wczesna, wielospecjalistyczna, kompleksowa, skoordynowana i ciągła pomoc dziecku zagrożonemu niepełnosprawnością lub niepełnosprawnemu oraz jego rodzinie" (M.P. Nr 3, poz. 30).

IV. Prawo do nauki w szkołach wspólnie ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami, jak również do korzystania ze szkolnictwa specjalnego lub edukacji indywidualnej.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).
- 3) Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 29 stycznia 2003 r. w sprawie sposobu i trybu organizowania indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz. U. Nr 23, poz. 193).

- 4) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w szkołach specjalnych zorganizowanych w zakładach opieki zdrowotnej i jednostkach pomocy społecznej** (Dz. U. Nr 51, poz. 446).
- 5) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach** (Dz. U. z 2003 Nr 6, poz. 69).
- 6) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia** (Dz. U. Nr 25, poz. 220).
- 7) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 20 lutego 2004 r. w sprawie warunków i trybu przyjmowania uczniów do szkół publicznych oraz przechodzenia z jednych typów szkół do innych** (Dz. U. Nr 26, poz. 232).
- 8) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 marca 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad i warunków udzielania i cofania zezwolenia na założenie szkoły lub placówki publicznej przez osobę prawną lub osobę fizyczną** (Dz. U. Nr 46, poz. 438).
- 9) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie ramowego programu szkolenia kandydatów na egzaminatorów, sposobu prowadzenia ewidencji egzaminatorów oraz trybu wpisywania i skreślenia egzaminatorów z ewidencji** (Dz. U. Nr 47, poz. 452, z późn. zm).
- 10) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 1 września 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad, trybu i kryteriów udzielania, spłacania oraz umarzania kredytów i pożyczek studenckich, wysokości kredytu studenckiego i pożyczki studenckiej, warunków i trybu rozliczeń z tytułu pokrywania odsetek należnych bankom od kredytów studenckich oraz wysokości oprocentowania pożyczki i kredytu studenckiego spłacanego przez pożyczkobiorcę lub kredytobiorcę** (Dz. U. Nr 196, poz. 2017, z późn. zm.).
- 11) **Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 29 września 2004 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w publicznych szkołach i placówkach artystycznych** (Dz. U. Nr 214, poz. 2179, z późn. zm.).

Akty prawne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2005 m.in.:

- 1) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych** (Dz. U. Nr 19, poz. 167).
- 2) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 18 stycznia 2005 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach** (Dz. U. Nr 19, poz. 166).
- 3) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 4 kwietnia 2005 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci** (Dz. U. Nr 68, poz. 587).
- 4) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych,**

warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach (Dz. U. Nr 52, poz. 467, z późn. zm.).

- 5) **Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w sprawie ramowych statutów placówek publicznych** (Dz. U. Nr 52, poz. 466).

V. Prawo do pomocy psychologicznej, pedagogicznej i innej pomocy specjalistycznej umożliwiającej rozwój, zdobycie lub podniesienie kwalifikacji ogólnych i zawodowych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty** (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn.zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego** (Dz. U. Nr 111, poz. 535, z późn. zm.).
- 3) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2001 r. w sprawie orzekania o potrzebie kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży oraz wydawania opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, a także szczegółowych zasad kierowania do kształcenia specjalnego lub indywidualnego nauczania** (Dz. U. Nr 13, poz. 114 z późn.zm.).
- 4) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie ramowego statutu publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym publicznej poradni specjalistycznej** (Dz. U. Nr 223, poz. 1869).
- 5) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych** (Dz. U. z 2003 r. Nr 5, poz. 46).
- 6) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach** (Dz. U. Nr 11, poz. 114).

VI. Prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem i możliwościami oraz do korzystania z doradztwa zawodowego i pośrednictwa, a gdy niepełnosprawność i stan zdrowia tego wymaga – prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy** (Dz. U. Nr 99, poz. 1001, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy** (Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym** (Dz. U. Nr 122, poz. 1143, z późn. zm.).
- 5) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 5 grudnia 2002 r. w sprawie przypadków, w których wyjątkowo jest dopuszczalne zatrudnianie młodocianych, którzy nie ukończyli gimnazjum, osób niemających 16 lat, które ukończyły gimnazjum, oraz osób niemających 16 lat, które nie ukończyły gimnazjum** (Dz. U. Nr 214, poz. 1808).

- 6) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 15 września 2004 r. w sprawie zwrotu kosztów przystosowania stanowisk pracy, adaptacji pomieszczeń i urządzeń do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz kosztów zatrudnienia pracownika pomagającego pracownikowi niepełnosprawnemu (Dz. U. Nr 215, poz. 2186).**
- 7) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy de minimis przedsiębiorcom prowadzącym zakłady pracy chronionej (Dz. U. Nr 98, poz. 989, z późn. zm.).**
- 8) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy de minimis w formie jednorazowej pożyczki przedsiębiorcom prowadzącym zakłady pracy chronionej (Dz. U. Nr 98, poz. 990).**
- 9) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy na prowadzenie działalności gospodarczej przez osoby niepełnosprawne (Dz. U. Nr 114, poz. 1192).**
- 10) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy na szkolenia pracowników niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 114, poz. 1193).**
- 11) **Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 maja 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy przedsiębiorcom zatrudniającym osoby niepełnosprawne (Dz. U. Nr 114, poz. 1194, z późn. zm.).**
- 12) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 28 października 2004 r. w sprawie udzielania pomocy de minimis na szkolenia dla pracodawców zatrudniających lub zamierzających zatrudnić osoby niepełnosprawne, ich pracowników współpracujących z osobami niepełnosprawnymi oraz organizatorów pracy w przedsiębiorstwach (Dz. U. Nr 238, poz. 2398).**
- 13) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 30 grudnia 2003 r. w sprawie dofinansowania do wynagrodzeń pracowników niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 232, poz. 2330, z późn. zm.).**
- 14) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 22 maja 1998 r. w sprawie szczegółowych zasad udzielania, oprocentowania, spłaty, rozkładania na raty i umarzania pożyczek dla osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 67, poz. 439, z późn. zm.).**
- 15) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 stycznia 2000 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. Nr 6, poz. 77, z późn. zm.).**

Akty prawne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2005 m.in.:

- 1) **Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 22 lipca 2005 r. w sprawie orzekania o czasowej niezdolności do pracy (Dz. U. Nr 145, poz. 1219).**
- 2) **Rozporządzeniem Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 25 października 2005 r. w sprawie trybu organizowania prac społecznie użytecznych (Dz. U. Nr 210, poz. 1745).**
- 3) **Rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 listopada 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu dokonywania refundacji ze środków Funduszu Pracy kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego, przyznawania bezrobotnemu środków na podjęcie działalności gospodarczej oraz form zabezpieczenia zwrotu otrzymanych środków (Dz. U. Nr 236, poz. 2002).**

VII. Prawo do zabezpieczenia społecznego uwzględniającego konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględniania tych kosztów w systemie podatkowym.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64, poz. 593, z późn. zm.).
- 2) Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. Nr 228, poz. 2255, z późn. zm.).
- 3) Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353, z późn. zm.).
- 4) Ustawa z dnia 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176, z późn. zm.).
- 5) Ustawa z dnia 20 listopada 1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz. U. z 1998 r. Nr 144, poz. 930 z późn. zm.).
- 6) Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).
- 7) Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. Nr 199, poz. 1673 z późn. zm.).
- 8) Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (Dz. U. Nr 199, poz. 1674, z późn. zm.).
- 9) Ustawa z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. Nr 135, poz. 1268, z późn. zm.).
- 10) Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 18 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad orzekania o stałym lub długotrwałym uszczerbku na zdrowiu, trybu postępowania przy ustalaniu tego uszczerbku oraz postępowania o wypłatę jednorazowego odszkodowania (Dz. U. Nr 234, poz. 1974).
- 11) Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 26 września 2003 r. w sprawie przyznawania renty socjalnej (Dz. U. Nr 170, poz. 1656).

Akty prawne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do zabezpieczenia społecznego zostały uzupełnione w roku 2005 m.in.:

- 1) Rozporządzeniem Ministra Polityki Społecznej z dnia 14 lutego 2005 r. w sprawie placówek opiekuńczo-wychowawczych (Dz. U. Nr 37, poz. 331).
- 2) Rozporządzeniem Ministra Polityki Społecznej z dnia 8 marca 2005 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (Dz. U. Nr 43, poz. 418).
- 3) Rozporządzeniem Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych (Dz. U. Nr 189, poz. 1598), które zdecydowanie poszerzyło zakres usług opiekuńczych świadczonych przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.
- 4) Rozporządzeniem Ministra Polityki Społecznej z dnia 19 października 2005 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz. U. Nr 217, poz. 1837).
- 5) Rozporządzeniem Ministra Polityki Społecznej z dnia 2 czerwca 2005 r. w sprawie sposobu i trybu postępowania w sprawach o świadczenia rodzinne (Dz. U. Nr 105, poz. 881, z późn. zm.).

VIII. Prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym:

- dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej,

- *swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu,*
- *dostępu do informacji,*
- *możliwości komunikacji międzyludzkiej.*

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (Dz. U. z 2003 r. Nr 207, poz. 2016, z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. Prawo o ruchu drogowym** (Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 15 listopada 1984 r. Prawo przewozowe** (Dz. U. z 2000 r. Nr 50, poz. 601, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 20 czerwca 1992 r. o uprawnieniach do ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego** (Dz. U. z 2002 r. Nr 175, poz. 1440 z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 12 czerwca 2003 r. Prawo pocztowe** (Dz. U. Nr 130, poz. 1188, z późn. zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r. Prawo telekomunikacyjne** (Dz. U. Nr 171, poz. 1800, z późn. zm.).
- 7) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie** (Dz. U. Nr 75, poz. 690, z późn. zm.).
- 8) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie rodzaju placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją osób niepełnosprawnych uprawnionych do uzyskania karty parkingowej oraz trybu jej wydawania tym placówkom** (Dz. U. Nr 67, poz. 617).
- 9) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 30 marca 2004 r. w sprawie wzorów kart parkingowych dla osób niepełnosprawnych i placówek zajmujących się opieką, rehabilitacją lub edukacją tych osób** (Dz. U. Nr 67, poz. 616).
- 10) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 14 listopada 2003 r. w sprawie regulaminów przewoźników lotniczych** (Dz. U. Nr 204, poz. 1983).
- 11) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 października 2002 r. w sprawie rodzajów dokumentów poświadczających uprawnienia do korzystania z ulgowych przejazdów środkami publicznego transportu zbiorowego** (Dz. U. Nr 179, poz. 1495, z późn. zm.).
- 12) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 24 września 2003 r. w sprawie oddawczych skrzynek pocztowych** (Dz. U. Nr 177, poz. 1731, z późn. zm.).
- 13) **Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 9 stycznia 2004 r. w sprawie warunków wykonywania powszechnych usług pocztowych** (Dz. U. Nr 5, poz. 34, z późn. zm.).
- 14) **Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie lokali obwodowych komisji wyborczych dostosowanych do potrzeb wyborców niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 81, poz. 888).

Akty prawne regulujące to prawo osób niepełnosprawnych zostały uzupełnione w roku 2005 m.in.:

- 1) **Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 24 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych wymagań dotyczących świadczenia usługi powszechnej oraz wymagań dotyczących świadczenia usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu dla jednostek uprawnionych** (Dz. U. Nr 68, poz. 592), w którym określone zostały dodatkowe uprawnienia osób niepełnosprawnych i obowiązki podmiotu świadczącego usługę w tym zakresie, w stosunku do tych osób.

- 2) **Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 27 października 2005 r. w sprawie szkolenia, egzaminowania i uzyskiwania uprawnień przez kierujących pojazdami, instruktorów i egzaminatorów** (Dz. U. Nr 217, poz. 1834, z późn. zm.), które umożliwia osobom niepełnosprawnym posiadającym orzeczenie lekarskie z adnotacją, że mogą prowadzić pojazd silnikowy po przystosowaniu go do rodzaju schorzenia – zdawanie egzaminu na pojeździe przystosowanym do rodzaju schorzenia, ale zapewnionym przez osobę niepełnosprawną.

IX. Prawo do posiadania samorządnej reprezentacji swego środowiska oraz do konsultowania z nim wszelkich projektów aktów prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona w dniu 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. Nr 78, poz. 483 oraz z 2001 r. Nr 28, poz. 319).
- 2) **Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach** (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 855, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach** (Dz. U. z 1991 r. Nr 46, poz. 203, z późn. zm.).
- 4) **Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych** (Dz. U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854, z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 23 maja 1991 r. o organizacjach pracodawców** (Dz. U. Nr 55, poz. 235, z późn. zm.).
- 6) **Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 123, poz. 776, z późn. zm.).
- 7) **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.).
- 8) **Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 27 lipca 1998 r. w sprawie organizacji i trybu działania Krajowej Rady Konsultacyjnej do Spraw Osób Niepełnosprawnych oraz zasad uczestnictwa w jej pracach ekspertów i przedstawicieli organów, organizacji i instytucji, nie reprezentowanych w Radzie, a także wysokości wynagrodzeń członków Rady oraz ekspertów i innych osób nie będących członkami Rady za udział w posiedzeniach Rady** (Dz. U. Nr 99, poz. 633).
- 9) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 25 marca 2003 r. w sprawie organizacji oraz trybu działania wojewódzkich i powiatowych społecznych rad do spraw osób niepełnosprawnych** (Dz. U. Nr 62, poz. 560).
- 10) **Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 4 sierpnia 2003 r. w sprawie Rady Działalności Pożytku Publicznego** (Dz. U. Nr 147, poz. 1431).

X. Prawo do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym, kulturalnym, artystycznym, sportowym oraz rekreacji i turystyce odpowiednio do swych zainteresowań i potrzeb.

Akty prawne służące realizacji tego prawa:

- 1) **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2001 r. Nr 13, poz. 123 z późn. zm.).
- 2) **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24, z późn. zm.).
- 3) **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z późn. zm.).

- 4) **Ustawa z dnia 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej** (Dz. U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889, z późn. zm.).
- 5) **Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych** (Dz. U. z 2004 r. Nr 223, poz. 2268, z późn. zm.).
- 6) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 listopada 2003 r. w sprawie rodzajów wyróżnień i wysokości nagród za osiągnięcie wysokich wyników sportowych we współzawodnictwie międzynarodowym lub krajowym oraz szczegółowych zasad i trybu ich przyznawania** (Dz. U. Nr 194, poz. 1894, z późn. zm.).
- 7) **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach** (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69), które nakazuje przy organizacji zajęć, imprez i wycieczek poza terenem szkoły lub placówki, ustalać liczbę opiekunów oraz sposób zorganizowania opieki, uwzględniając także niepełnosprawność osób powierzonych opiece szkoły lub placówki.
- 8) **Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej i Ministra Kultury z dnia 15 czerwca 2004 r. w sprawie wykazu bibliotek i organizacji osób niewidomych lub ociemniałych oraz organizacji, których celem statutowym jest działanie na rzecz osób niewidomych lub ociemniałych** (Dz. U. Nr 167, poz. 1753).

Akty prawne regulujące prawo osób niepełnosprawnych do pełnego uczestnictwa w życiu publicznym, społecznym (...) zostały uzupełnione w roku 2005 m.in.:

Ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o sporcie kwalifikowanym (Dz. U. Nr 155, poz. 1298), zostały wprowadzone zmiany do ustawy o kulturze fizycznej w zakresie dotyczącym określenia warunków uzyskania stypendium sportowego przez członka kadry narodowej osób niepełnosprawnych i kadry paraolimpijskiej.

SPIS TABEL

<u>Tabela 1. Poprawa dostępności środowiska fizycznego w ministerstwach i urzędach.....</u>	6
<u>Tabela 2. Procent zatrudnionych osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie zatrudnionych według miejsca zatrudnienia.....</u>	9
<u>Tabela 3. Zatrudnione osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności.....</u>	9
<u>Tabela 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie dotyczące dostępności środowiska fizycznego.</u>	14
<u>Tabela 5. Procent osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie zatrudnionych według rodzaju powiatu.....</u>	16
<u>Tabela 6. Zatrudnione osoby niepełnosprawne w roku 2005 według stopnia niepełnosprawności i rodzaju powiatu</u>	17
<u>Tabela 7. Wysokość środków wydatkowanych ogółem (dla wszystkich ubezpieczonych) w latach 2003-2005 na realizację poszczególnych świadczeń zdrowotnych</u>	21
<u>Tabela 8. Liczba osób ubezpieczonych poddanych rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2003-2005 z uwzględnieniem profilu schorzenia.....</u>	21
<u>Tabela 9. Liczba osób ubezpieczonych poddanych rehabilitacji leczniczej w ramach prewencji rentowej ZUS w latach 2003-2005.....</u>	22
<u>Tabela 10. Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla indywidualnych osób niepełnosprawnych w latach 2003-2005..</u>	23
<u>Tabela 11. Szkolnictwo specjalne w roku szkolnym 2005/2006.....</u>	28
<u>Tabela 12. Uczniowie niepełnosprawni w szkołach ogólnodostępnych w roku szkolnym 2004/2005 i 2005/2006.....</u>	28
<u>Tabela 13. Oddziały w szkołach ogólnodostępnych w roku szkolnym 2005/2006.....</u>	28
<u>Tabela 14. Liczba uczniów objętych nauczaniem specjalnym w szkołach w roku szkolnym 2005/2006</u>	29
<u>Tabela 15. Uczniowie niepełnosprawni w szkołach ponadpodstawowych w roku szkolnym 2004/2005 i 2005/2006.....</u>	29
<u>Tabela 16. Rozdział subwencji oświatowej na 2005 r. dla JST w odniesieniu do uczniów niepełnosprawnych.....</u>	30
<u>Tabela 17. Populacja zdających maturę uczniów niepełnosprawnych w 2005 r.....</u>	31
<u>Tabela 18. Dofinansowanie w ramach programu PITAGORAS roku 2004 i 2005 wg przedmiotu dofinansowania.....</u>	34
<u>Tabela 19. Osoby objęte pomocą w ramach programu STUDENT w 2004 i 2005 roku.</u>	34
<u>Tabela 20. Liczba orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego uczniów, stan na 15 września 2005 r.....</u>	35
<u>Tabela 21. Opinie wydawane przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne.....</u>	36
<u>Tabela 22. Liczba osób korzystających z różnych rodzajów pomocy w ramach poradni psychologiczno-pedagogicznych.....</u>	37
<u>Tabela 23. Zadania realizowane w 2005 r. w ramach rozwoju sportu osób niepełnosprawnych, dofinansowywane z Funduszu Rozwoju Kultury Fizycznej.....</u>	60
<u>Tabela 24. Dofinansowanie następujące przedsięwzięć z zakresu kultury (w rozbiciu na programy operacyjne).....</u>	62

SPIS WYKRESÓW

<u>Wykres 1. Struktura osób zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy według poziomu wykształcenia według stanu z końca grudnia 2005 r. (MPiPS-01 i MPiPS-07 - sprawozdawczość urzędów pracy)</u>	5
<u>Wykres 2. Udział osób pozostających w rejestracji urzędu pracy powyżej 12 miesięcy według poziomu wykształcenia, według stanu z końca grudnia 2005 r., w % (MPiPS-01 i MPiPS-07 -sprawozdawczość urzędów pracy)</u>	5
<u>Wykres 3. Czy w ramach właściwości Ministerstwa/ Urzędu w roku 2005 realizowane były działania/programy/ inicjatywy, których realizacja dotyczyła prawa osób niepełnosprawnych do:</u>	11
<u>Wykres 4. Powiaty uwzględnione w analizie według województw</u>	13
<u>Wykres 5. Działania zrealizowane w ramach poprawy dostępności dla osób z niepełnosprawnością ruchową (procent ogólnej liczby wymienionych działań w tym zakresie)</u>	14
<u>Wykres 6. Działania zrealizowane w ramach poprawy dostępności informacji (procent ogólnej liczby wymienionych działań w tym zakresie)</u>	15
<u>Wykres 7. Aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych w wieku 15 lat i więcej.</u>	39
<u>Wykres 8. Kształtowanie się liczby zakładów pracy chronionej i liczby zatrudnionych w nich osób niepełnosprawnych w latach 1992 – 2005</u>	40